

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ –
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ –
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

**ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»**

**«Η φιλοσοφία των Πυθαγορείων ως τρόπος βίου
και η συμβολή τους στην Επιστήμη»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

Γαλακούτη Ι. Αντωνίας

Διπλωματούχου Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου

Επιβλέπων Καθηγητής :

Ξανθάκη-Καραμάνου Γεωργία, Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Συνεπιβλέποντες Καθηγητές :

Πρωτοπαπαδάκης Ευάγγελος, Λέκτορας Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Μαρκαντωνάτος Ανδρέας, Αναπληρωτής Καθηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Καλαμάτα, Ιούνιος 2014

Εισαγωγή

Κύριος σκοπός της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση του πυθαγόρειου τρόπου ζωής. Τα δόγματα των πρωϊμων Πυθαγορείων συνέδεσαν παραδοσιακά θρησκευτικά ήθη και αρχές ηθικής αγωγής που εξυπηρετούσαν τις απαιτήσεις του λόγου και του μέτρου, έννοιες που απέβησαν χρήσιμες ως ακρογωνιαίοι λίθοι για την κατανόηση του ανθρώπινου και του κοσμικού αγαθού. Οι πυθαγόρειοι προσέφεραν ένα πρωτότυπο όραμα συνεκτικότητας μεταξύ ηθικών αξιών και επιστημονικών ιδεών.

Ο Πυθαγόρας γεννήθηκε στη Σάμο το 580π.Χ. και ζει κατά τη διακυβέρνηση του ισχυρού άνδρα Πολυκράτη κατά το μέσον του 6^{ου} αιώνα π.Χ.¹ Η κατάσταση η οποία επικρατούσε στη Σάμο δεν ήταν πολύ διαφορετική από αυτή που είχε διαμορφωθεί στις ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας κατά τον 6^ο αιώνα π.Χ. Ανθηρή οικονομία, κοινές θρησκευτικές παραδόσεις με όλο τον Ελληνισμό λόγω του ναού της Ήρας. Πατέρας του ήταν ο Μνήσαρχος και μητέρα του η Πυθαΐδα. Λέγεται ότι το όνομά του, το οφείλει στην Πυθία, η οποία είχε προβλέψει τη γέννησή του και τη σοφία του, όταν ρωτήθηκε σχετικά από τον Μνήσαρχο.² Σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες ο Πυθαγόρας καταγόταν από διακεκριμένη και οικονομικά ισχυρή Σαμιακή οικογένεια, αφού ο πατέρας του ήταν σφραγιδολύφος. Η αγωγή του Πυθαγόρα υπήρξε επιμελημένη και οφείλεται στον πατέρα του, που σύμφωνα με ορισμένες πηγές, ήταν Τυρρηνός από μιᾶς τῶν νήσων, ‘‘ας ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι Τυρρηνοὺς ἐκβαλόντες. Κατά τον Διογένη το Λαέρτιο ο Πυθαγόρας παρακολούθησε μαθήματα του Φερεκύδη του Συρίου, μετά το θάνατο του οποίου επέστρεψε στη Σάμο για να ακούσει τον Κρεώφυλο.

Στον σύγχρονο κόσμο ο Πυθαγόρας αποτελεί το πλέον δημοφιλή από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους. Ο Πυθαγόρας εγκατέλειψε τη Σάμο γύρω στο 530 π.Χ., για να μεταναστεύσει στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας, όπου θα ευδοκίμούσε ο πυθαγορισμός. Περνάει το υπόλοιπο της ζωής του σε δύο κοινότητες, στον Κρότωνα και στο Μεταπόντιον. Εκεί επιτυγχάνει να συγκροτήσει μια ομάδα οπαδών του και αποκτά επιρροή ώστε να πείσει τους Κροτωνιάτες να υιοθετήσουν ένα πολιτικό και κοινωνικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από αριστοκρατικά και συντηρητικά ιδεώδη και από μια αυστηρότητα περί της ζωής. Οι Πυθαγόρειοι δεν ήταν απλώς μια

¹ Diels- Kranz 2007: 232, Vegetti 2003: 79, Schure 1948: 302

² Diels- Kranz 2007: 232, Schure 1948: 304

επιστημονική και φιλοσοφική σχολή αλλά και μια θρησκευτικοπολιτική αίρεση που ιδρύθηκε τον 6ο αιώνα π.Χ από τον Πυθαγόρα τον Σάμιο στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας, περιβαλλόμενη με αρκετό μυστήριο. Τα κείμενα που διαθέτουμε σχετικά είναι συνήθως ελλιπή, γι' αυτό και δύσκολα διακρίνει κανείς τι ανήκει στο μύθο και τι στην ιστορία. Γύρω στο 450π.Χ., όταν ο Πυθαγόρας έχει πλέον πεθάνει, οι οπαδοί του διαλύονται και διασκορπίζονται από μια επαναστατική εξέγερση εναντίον τους.

Το πυθαγόρειο ζήτημα, το πρόβλημα του καθορισμού των αντιλήψεων και των δραστηριοτήτων του Πυθαγόρα ως ιστορικού προσώπου οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι ο Πυθαγόρας δεν έγραψε τίποτε. Οι πρώτες λεπτομερείς αναφορές στον Πυθαγόρα, πραγματείες του Αριστοτέλη και των μαθητών του που σώζονται σε αποσπασματική μόνο μορφή, χρονολογούνται στα τέλη του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Οι πιο πρώιμες και πλήρεις αναφορές στον βίο και τις αντιλήψεις του Πυθαγόρα προέρχονται από τον 3^ο και 4^ο αιώνα μ.Χ. και συγκεκριμένα από το έργο του Διογένη του Λαέρτιου καθώς και των νεοπλατωνικών Πορφύριου και Ιάμβλιχου.

Οι Πυθαγόρειοι του 5^{ου} αιώνα π.Χ. συγκαταλέγονται στους πιο σημαντικούς επιστήμονες του καιρού τους και ο Πυθαγόρας φαίνεται να ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την επιστήμη. Στο Πυθαγόρειο σύστημα οι θρησκευτικοί και φιλοσοφικοί στόχοι είναι αλληλένδετοι.

Σίγουρα όμως ο Πυθαγόρας είναι εκείνος που πρώτος θεώρησε ξεκάθαρα ως αρχή των πάντων την αριθμητική μονάδα, στον ρόλο του πατέρα δημιουργού, γνωστή και ως «πατρική μονάδα». Τη συνέχεια στην εξελικτική δημιουργία των Πυθαγορείων αναλαμβάνει η δυάδα ή ζεύγεις, όπως ακριβώς έχουμε τις έννοιες Δίας-Ζευς, σε έναν σύνθετο ρόλο μητέρας, που τίκτει, ενώνοντας την πατρική μονάδα με τους πρώτους περιττούς αριθμούς, τις αρχέγονες Πυθαγόρειες τριάδες της δημιουργίας.

Τα έργα που αποτελούν τη βάση για τα περισσότερα γραπτά για τον Πυθαγόρα και τον Πυθαγορισμό που έγραψαν ο Διογένης ο Λαέρτιος, ο Πορφύριος και ο Ιάμβλιχος ύστερα από μισή χιλιετηρίδα.³ Στην εργασία αυτή, έλαβα κυρίως υπόψη την Αριστοτελική αφήγηση και τα διάφορα ερανίσματα που έφθασαν μέχρι τις

³ <http://el.wikipedia.org/wiki>

μέρες μας, σε συνδυασμό με τις νεοπλατωνικές δοξασίες και από τα κείμενα του Πρόκλου.⁴

⁴ Diels- Kranz 2007: 230, 835

Ο βίος των Πυθαγορείων.

Με τους Πυθαγόρειους ο προσωκρατικός στοχασμός προσλαμβάνει νέες προοπτικές με ανυπολόγιστες επιδράσεις όχι μόνο στη φιλοσοφία αλλά και στην ανθρώπινη σκέψη γενικότερα. Ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για τους Πυθαγόρειους του 5^{ου} αιώνα και ποτέ για τον ίδιο τον Πυθαγόρα όταν πραγματεύεται θέματα μεταφυσικής και κοσμολογίας. Ακόμη αναφέρεται σε αυτούς τους Πυθαγορείους με τον χαρακτηρισμό «οι λεγόμενοι Πυθαγόρειοι» (οι καλούμενοι Πυθαγόρειοι), υποδηλώνοντας ότι αυτή είναι η κοινόχρηστη ονομασία τους. Αλλά αμφισβητώντας τη συνάφεια της σκέψης τους με τον Πυθαγόρα.⁵ Στους Πυθαγόρειους θα εντάξουμε και τους Νεοπυθαγορείους οι οποίοι είναι σαφώς μεταγενέστεροι, όμως αποτελούν αναμφισβήτητα ενιαία σχολή σκέψης και γι' αυτό το λόγο επιβάλλεται συνεξέταση παρά τη χρονική απόσταση.⁶

Η Ακαδημεική παράδοση αναδεικνύει σε κεντρική φυσιογνωμία τον ίδιο τον Πυθαγόρα παρά τους Πυθαγορείους. Αποδίδει μεγάλο μέρος της φιλοσοφίας του Πλάτωνα στον Πυθαγόρα συμπεριλαμβανομένης τόσο της χρήσης της μονάδος και της απροσδιορίστου δυνάδος ως υπέρτατων αρχών όσο και της κοσμολογίας που περιέχεται στον *Τίμαιο*.⁷ Η αριστοτελική εκδοχή αντιλαμβάνεται τον Πυθαγορισμό ως φιλοσοφικό σύστημα σύγχρονο με τους Ατομικούς φιλοσόφους, το οποίο υπήρξε τόσο εντυπωσιακό όσο η παράδοση που καθιστά τον Πυθαγόρα εισηγητή της πλατωνικής μεταφυσικής και την ίδια στιγμή προσδίδει στο πλατωνικό φιλοσοφικό σύστημα το κύρος της αρχαίας σοφίας. Ένας από τους καρπούς της Ακαδημεικής παράδοσης ήταν ο μεγάλος αριθμός πραγματειών που ψευδεπίγραφα φέρουν ονόματα πρώιμων Πυθαγορείων που φαίνεται ότι κατά κύριο λόγο συντάχθηκαν κατά τον 2^ο και 1^ο αιώνα π.Χ. Τα συγγράμματα αυτά είναι τα πυθαγόρεια λεγόμενα από τα οποία φέρονται να άντλησαν τις βασικές φιλοσοφικές τους συλλήψεις ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης.⁸

Οι όροι που χρησιμοποιούνται από τους μεταγενέστερους συγγραφείς όταν αναφέρονται στην πυθαγορική κίνηση, είναι οι εξής: εταιρεία, σύλλογος, συνέδριο,

⁵ Long 2005: 122

⁶ Μακρής 1995: 173, Kingsley 1996: 317

⁷ Long 2005: 122

⁸ Long 2005: 123

διατριβή και αίρεσις.⁹ Καθένας από τους όρους αυτούς έχει ένα ιδιαίτερο χρώμα. Συγκεκριμένα ο όρος αίρεσις δηλώνει πως οι Πυθαγόρειοι αποδέχονταν ένα ξεχωριστό σώμα δοξασιών αλλά και το ότι είχαν επιλέξει να ζουν ένα τρόπο ζωής σύμφωνα με τις υπαγορεύσεις των δοξασιών αυτών. Ο όρος αίρεσις από μια σκοπιά σημαίνει κάτι αντίστοιχο με τον όρο σχολή. Ο όρος διατριβή τονίζει το γεγονός πως οι Πυθαγόρειοι συναναστρέφονταν ο ένας τον άλλο και ζούσαν περνώντας πολύ χρόνο μαζί, ασχολούμενοι με σημαντικά πράγματα. Οι όροι συνέδριο και σύλλογος τονίζουν την συλλογικότητα, τη μαζικότητα και την βουλευτικότητα των πυθαγορείων δραστηριοτήτων, ενώ ο όρος εταιρεία δείχνει την ιδιομορφία των κανόνων και των σχέσεων που χαρακτήριζαν τα μέλη των πυθαγορικών οργανώσεων.¹⁰ Ο όρος εταιρεία, ο οποίος είναι ο συχνότερα χρησιμοποιούμενος, μπορεί κατά περίπτωση να έχει τη σημασία είτε του όρου κοινότητα είτε του όρου κοινωνία και δεν αποκλείει καμιά από τις νοηματικές αποχρώσεις των άλλων όρων.¹¹

Οι πυθαγόρειες εταιρείες, τα «συνέδρια», ή «ομακοῖα» ήταν ενώσεις για θεωρητική διδασκαλία, για μύηση σε μυστηριακές απόψεις είτε καθαρά πολιτικές ενώσεις, στις οποίες διδασκόταν η ορθή πολιτική συμπεριφορά. Επρόκειτο για μία στάση μετάβασης από τη μυστικιστική θεοκρατία στην πολιτική. Αυτό μας το βεβαιώνουν οι νεοπλατωνικοί Ιάμβλιχος και Πορφύριος, καθώς και ο Αχρύτας και ο Διογένης ο Λαέρτιος, όταν γράφει πως «ὠκονόμουν ἄριστα τὰ πολιτικά ὥστε σχεδόν ἀριστοκρατίαν εἶναι τήν πολιτείαν». Οι πυθαγορικές οργανώσεις ήταν ενώσεις προσώπων των οποίων τα μέλη είχαν αποδεχθεί ορισμένες αρχές και δοξασίες, ζούσαν, σκέπτονταν και ενεργούσαν συλλογικά και έπρατταν πράγματα τα οποία υπαγορεύονταν είτε ήταν σύστοιχα με τις πίστεις που είχαν αποδεχθεί. Επιπλέον, κύριο χαρακτηριστικό αυτών ήταν η μυστικότητα, όπως μαρτυρείται από όλες τις πηγές.¹² Δηλαδή δεν επιτρεπόταν να ανακοινώνεται προς τους μη μετέχοντες της Πυθαγορικής Σχολής ό,τι λαμβάνει χώρα μέσα στην Ομάδα είτε πρόκειται περί δογμάτων είτε περί σκέψεων, συσκέψεων αποφάσεων και επιτευγμάτων. Ο κανόνας της μυστικότητας που διείπε μέχρι τον Φιλόλαιο την Πυθαγορική Σχολή προϋπέθετε την ικανότητα του σιωπᾶν και ανήγαγε τη σιωπή σε ένα είδος ἀρετῆς για τους

⁹ Βουδούρης:28

¹⁰ Βουδούρης:28

¹¹ Βουδούρης:29

¹² Vegetti 2003: 79, Βουδούρης:29

Πυθαγόρειους την οποία αποκτούσαν με την άσκηση.¹³ Η μυστικότητα όμως δεν φαίνεται να αφορούσε ούτε την ταυτότητα των μελών της πυθαγορικής κοινωνίας ούτε και στον τρόπο της ζωής τους.

Οι κύριες δοξασίες και αντιλήψεις των Πυθαγορείων σύμφωνα με τις πηγές μπορούν να επισημανθούν οι ακόλουθες:

Οι αρχές των όντων είναι το πέρασ, το άπειρο και οι αριθμοί.¹⁴ Οι αριθμοί ενώ είναι έξω από την ύλη, είναι στενά δεμένη με αυτήν και της δίνουν μορφή. Όλα τα έμψυχα λογίζονται ως ομογενή. Ο άνθρωπος είναι δυσπόστατος, η ψυχή του είναι αθάνατη, ενώ το σώμα του είναι θνητό. Η αθανασία της ψυχής προσδιορίζεται από τη φυσική συγγένεια και ομοιότητά της με το θείο.¹⁵ Η ανθρώπινη ψυχή είναι ένα κομμάτι της ουσίας του θείου και γι' αυτό είναι φύσει αθάνατη. Η ψυχή του ακολουθεί ορισμένους κύκλους γεννήσεων ή μετενσαρκώσεων, η οποία μπορεί να σωθεί εάν καθαρθεί ακολουθώντας ένα ορισμένο τρόπο ζωής στη συγκρότηση του οποίου συμβάλλει τα μέγιστα η επιστήμη και οι αρχές της πυθαγόρειας φιλοσοφίας. Η κάθαρση, η οποία κατά τους Ορφικούς ήταν συνδεδεμένη με την αντίληψη για την μετεμψύχωση και επιτελείται με διάφορες ιεροτελεστίες, επιτυγχάνεται στους Πυθαγορείους κυρίως με την καλλιέργεια των μαθηματικών και της μουσικής.¹⁶ Οι Πυθαγόρειοι θεωρούσαν πως η μουσική επενεργεί κατευναστικά επί των παθών της ψυχής. Χρησιμοποιούσαν μόνο τη λύρα, επειδή θεωρούσαν τον αυλό αλαζονικό όργανο και κατάλληλο για τα πανηγύρια κι επειδή δεν έχει καθόλου ευγενή ήχο.¹⁷ Χρησιμοποιούσαν ακόμη και διαλεγμένους στίχους του Ομήρου και του Ησιόδου για την αποκατάσταση της ψυχής. Η ψυχή λοιπόν είναι το κύριο και οντολογικά ανώτερο συστατικό της ανθρώπινης υπάρξεως.

Η καλλιέργεια των μαθηματικών και της μουσικής συγκροτεί τον πυρήνα των επιστημονικών ενασχολήσεων των Πυθαγορείων. Η ενασχόληση με τις επιστήμες πρέπει να είναι συνεχής. Κανείς άνθρωπος δεν είναι σοφός, αλλά μπορεί να είναι φιλόσοφος.¹⁸ Ο ηθικός βίος είναι αιρετός καθ' εαυτόν, η αρετή επιτυγχάνεται με την παιδεία και εν γένει της ασκήσεως. Η ζωή του ανθρώπου πρέπει να διέπεται από την

¹³ Βουδούρης 1992:29

¹⁴ Diels- Kranz 2007: 226, Βουδούρης 1992:30, Δελλής 2002: 179

¹⁵ Diels, Kranz 2007: 226,257, Σχοινάς 1992: 165

¹⁶ Βουδούρης 1992:31, Σχοινάς 1992: 167, Schure 1948: 393

¹⁷ Σχοινάς 1992: 169

¹⁸ Βουδούρης 1992:31

αρμονία, την ισορροπία και το μέτρο. Ο άνθρωπος είναι ένας μικρόκοσμος, ενώ ό,τι τον περιβάλλει, δηλαδή το σύμπαν, χαρακτηρίζεται ως κόσμος.¹⁹ Η σύντομη μορφή παιδείας που έχει ως σκοπό τον ηθικό βίο απαιτεί το να ζει ο άνθρωπος ένα ξεχωριστό τρόπο ζωής.

Η δικαιοσύνη είναι το θεμέλιο της πολιτικής κοινωνίας, η οποία κυβερνάται καλά, όταν επικρατούν σε αυτή οι αρχές της αξιοκρατίας, της ισότητας, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.²⁰ Οι αρχές αυτές διασφαλίζουν την ενότητα, την ευρυθμία και την αρμονία της πολιτικής κοινωνίας. οι άρχοντες της πολιτείας πρέπει να αισθάνονται και να ενεργούν ως υπηρέτες των πολιτών και οφείλουν να προτάσσουν το γενικό καλό και το συμφέρον της πολιτείας έναντι του δικού τους συμφέροντος.

Οι αντιλήψεις αυτές φαίνεται πως διείπον εξ' αρχής την Πυθαγορική διατριβή και θα πρέπει να είχαν μορφοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από τον ίδιο τον Πυθαγόρα πριν από την εγκατάστασή του στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας.²¹ Αριστοκρατικών πεποιθήσεων και μη ανεχόμενος τον τύραννο Πολυκράτη, εγκατέλειψε την πατρίδα του. Είχε υπερβεί τα εξήντα χρόνια (το 513π.Χ. περίπου) όταν ίδρυσε στον Κρότωνα το σύλλογο- αδελφότητα των Πυθαγορείων.²² Η δράση του συλλόγου αυτού ήταν άγνωστη στους πολλούς, ο χαρακτήρας της ήταν κλειστός. Αυτό συνάγεται στο γεγονός πως δεν γίνεται να υπάρξει και να λειτουργήσει μία εταιρεία που ζητά από τα μέλη της συμμόρφωση με κανόνες και απαιτεί αυτά να διάγουν ένα ορισμένο τρόπο ζωής, χωρίς να έχει προσδιορίσει και χωρίς να έχει δοκιμάσει στην πράξη όχι μόνο τους κανόνες αλλά και την εγκυρότητα του τρόπου ζωής που εισηγείται.²³ Αυτό δεν αποκλείει την επεξεργασία των πρώιμων πυθαγορικών αντιλήψεων, αφού αποτελούσαν αρχές που συγκροτούσαν ένα ευρύ πρόγραμμα έρευνας και ήταν επιδεκτικές σε ερμηνείες. Στο πρόγραμμα αυτό μπορούσαν να μετέχουν όλα τα μέλη της Σχολής, αλλά και στην πράξη αυτό δεν ήταν κάτι το εφικτό. Διότι ανάμεσα στο να επιθυμείς να ερευνάς κάτι και του να φέρεις σε πέρας ένα ερευνητικό πρόγραμμα υπάρχει μεγάλη διαφορά.

¹⁹ Βουδούρης 1992:31

²⁰ Βουδούρης 1992:31

²¹ Diels- Kranz 2007: 235, Βουδούρης 1992:31, Μακρής 1995:177

²² Vegetti 2003: 79, Μακρής 1995:177, Schure 1948: 342

²³ Βουδούρης 1992:31

Στον Κρότωνα δημιουργήθηκε μια κλειστή φιλοσοφική ομάδα με έντονες μυστικές-θηρησκευτικές τάσεις, η οποία ήγειρε την υποψία και την εχθρότητα των ντόπιων αρχόντων, δεδομένων και των αριστοκρατικών της πολιτικών θέσεων.²⁴ Ιδρύοντας τη Σχολή στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας ο Πυθαγόρας έγινε ο δημιουργός της πυθαγόρειας φιλοσοφίας και μαζί με τους μαθητές του θέσπισαν τις πρώτες αρχές όλων των λεγόμενων “καθαρτικών” επιστημών, της Αριθμητικής (Αριθμοσοφίας), της Γεωμετρίας, της Στερεομετρίας, της Αστρονομίας και ιδιαίτερα της Μουσικής.²⁵ Τα μέλη της σχολής είχαν υποχρέωση να ακολουθούν πιστά ένα αυστηρό τελετουργικό, το οποίο συμπεριλάμβανε μια ανελαστική χορτοφαγία. Από την άλλη πλευρά επρόκειτο για ένα κέντρο σπουδών με μουσικά, αστρονομικά και αριθμολογικά ενδιαφέροντα. Επιπλέον, επρόκειτο για μία ισχυρή πολιτική ομάδα αριστοκρατικής και υπερσυντηρητικής τάσης, η δύναμη της οποίας ήταν μεγάλη όχι μόνο στον Κρότωνα αλλά και σε ευρύτερες περιοχές της Μεγάλης Ελλάδας.²⁶

Χαρακτηριστικές της σύνδεσης γνώσεις και εξουσίας, στην οποία στηριζόταν η σχολή, είναι οι περιστάσεις υπό τις οποίες οδηγήθηκε σε κρίση. Η παράδοση αποδίδει την κρίση στον Ίπασο, ο οποίος φέρεται ως ένοχος για μια διττή ανορθοδοξία. Αφενός εισηγήθηκε τον ενδημοκρατισμό του Κρότωνα, πράγμα που θα αφαιρούσε από τους Πυθαγόρειους το μονοπώλιο της εξουσίας, αφετέρου αποκάλυψε ένα μαθηματικό απόρρητο της σχολής, την ανακάλυψη των άρρητων αριθμών.²⁷ Ανακάλυψη η οποία απειλούσε με κατάρρευση ολόκληρο το μαθηματικό- ιδεολογικό οικοδόμημα των Πυθαγορείων. Η στενή σχέση γνώσης και εξουσίας εξακολουθεί να χαρακτηρίζει τον πυθαγορισμό και μετά την κρίση στα μέσα του 5^{ου} αιώνα, στο πρόσωπο του τελευταίου του εκπροσώπου, του *Αχρύτα*, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα σπουδαίος μαθηματικός και τύραννος του Τάραντα για πολύ καιρό.²⁸

Ο Πυθαγόρας δεν πίστευε σε κάποια ισοπεδωτική θεωρία για την ανθρώπινη φύση και για τις δυνατότητες που έχουν κατά τα διάφορα στάδια της ζωής τους οι άνθρωποι.²⁹ Διέκρινε πως υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των ανθρώπων ως προς τις πραγματικές ψυχικές και φυσικές τους δυνατότητες. Πίστευε ότι οι άνθρωποι

²⁴ Μακρής 1995:177

²⁵ Πανούσης 1992:60

²⁶ Vegetti 2003: 80

²⁷ Vegetti 2003: 80

²⁸ Vegetti 2003: 80

²⁹ Βουδούρης 1992:31

διαφοροποιούνται κυρίως ως προς τα δυσχερή έργα και μάλιστα τα ερευνητικά έργα, που πρέπει να φέρουν εις πέρας. Σύμφωνα με μεταγενέστερες μαρτυρίες, υποχρεώθηκε από τα προγράμματα να αξιολογεί και να διαφοροποιεί τους μαθητές του.³⁰ Είναι εύλογο ότι μια τέτοια διαφοροποίηση των μελών της Πυθαγορικής Κοινότητας δεν μπορούσε να γίνει στο πρώτο στάδιο δράσης της Σχολής στον Κρότωνα, εκτός κι αν δεχτούμε την υπόθεση πως η Πυθαγορική Σχολή είχε λειτουργήσει στη Σάμο με τον ίδιο τρόπο.³¹ Ο Πορφύριος και ο Ιάμβλιχος κάνουν λόγο πως προτού ο Πυθαγόρας αναχωρήσει για την Ιταλία μια μορφή Πυθαγορικής Σχολής λειτουργούσε στη Σάμο με την ονομασία «Ημικύκλιον» του Πυθαγόρου.³²

Ανεξάρτητα όμως από τις δραστηριότητες του Πυθαγόρα στη Σάμο είναι ορθό να δεχτούμε τις μεταγενέστερες πληροφορίες περί εσωτερικής διαφοροποίησης των μελών της Πυθαγορικής Σχολής. Η εσωτερική δομή της Πυθαγορικής Ομάδας, σύμφωνα με τον Πορφύριο και τον Ιάμβλιχο έχει ως εξής: Οι μαθητές διακρίνονται σε μαθηματικούς και ακουστικούς (ή ακουσματικούς και ακροατές).³³ Οι μαθηματικοί ασχολούνταν με τα μαθηματικά, τη μεταφυσική, την ηθική, τα γεωμετρικά και αστρονομικά έργα.

Μαζί με τον μικρό κύκλο της πυθαγορικής κοινότητας υπάρχει μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων που αποδέχονται τις πυθαγόρειες δοξασίες και που αργότερα απεκλήθησαν «ακουσματικοί». Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας ήταν ο τεράστιος σεβασμός προς το πρόσωπο του Πυθαγόρα, τον οποίο τιμούσαν ως ενσάρκωση του Απόλλωνα.³⁴ Ύστερα από τον θάνατο του Πυθαγόρα η καθημερινή τους ζωή καθοδηγούταν από ρητά που αρχικά μεταδίδονταν προφορικά και κατόπιν γραπτά και τα οποία έπαιρναν ως δικές τους εκφράσεις. Οι ακουσματικοί αποκαλούνταν όσοι άκουγαν μόνο τις «κεφαλαιώδεις υποθήκες» της πυθαγόρειας διδασκαλίας.³⁵ Κατά τον ανώνυμο του Φωτίου οι πυθαγόρειοι διακρίνονται σε σεβαστικούς που ασχολούνταν με τη θεωρία, μαθηματικούς που διέτριβαν περί τα

³⁰ Βουδούρης 1992:32

³¹ Βουδούρης 1992:32

³² Βουδούρης 1992:32

³³ Diels, Kranz 2007: 253, Βουδούρης 1992:32, Robinson 1992: 145, Kingsley 1996: 319

³⁴ Robinson 1992: 145, Kingsley 1996: 323

³⁵ Βουδούρης 1992:32, Schure 1948: 350, Kingsley 1996: 319, 323

μαθήματα και σε όσους ασχολούνταν με τα ανθρώπινα προβλήματα της καθημερινής ζωής και οι οποίοι αποκαλούντο πολιτικοί.³⁶

Οι ακουσματικοί θεωρούσαν τα ακούσματα ως λέξεις του Πυθαγόρα και ως συνεχή οδηγό για τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Αλλά σαν τους μαθηματικούς κι αυτοί κινήθηκαν προς μια ειδική κατεύθυνση που υπαγόρευε η λογική της κατάστασής τους και η οποία ονομάστηκε «κυνισμός».³⁷ Η αρχική απαγόρευση βρώσεως κρεάτων, που ήταν άλλα από εκείνα που ήταν κατάλληλα για θυσία, κατέληξε στην απαγόρευση της βρώσεως κάθε κρέατος.³⁸ Κρασί δεν έπιναν παρά μόνον νερό. Το μετρημένον και η εγκράτεια του βίου κατέληξε σε μια υποτίμηση του φυσικού που οδήγησε ορισμένους στο να μη τρώνε σχεδόν καθόλου, να μην λούζονται, να ντύνονται με κουρέλια και να περιπλανώνται γυμνόποδες και ζητιανεύοντας.³⁹

Εξ αρχής και οι μαθηματικοί και οι ακουσματικοί φαίνεται ότι ακολούθησαν τον Πυθαγόρα στην πίστη του, πως ο πραγματικός εαυτός μας ή οι ψυχές μας επιστρέφουν στη γη υπό τη μορφή πολλαπλών ενσωματώσεων, σε φυτά και σε ζώα.⁴⁰ Οι μαθηματικοί της εποχής του Πυθαγόρα ζούσαν μια ζωή εγκράτειας και αποχής. Ένα ελαφρύ γεύμα με νερό κι όχι με κρασί ήταν κάτι εύλογο που έπρεπε να κάνει κάθε ένας που σχεδίαζε να κάνει μια σοβαρή σπονδή μετά το γεύμα. Το να πει κάποιος κρασί με το βραδινό φαγητό, που αποτελείται από κάποιο κατάλληλο έδεσμα με κρέας, φαίνεται πολύ λίγο σαν ασκητισμός. Το ίδιο θα μπορούσε να λεχθεί και για την ενδυμασία τους που μπορεί να ήταν απλά, αλλά ήταν ένα θέμα μεγάλης φροντίδας και προσοχής.

Σύμφωνα με τον Ιάμβλιχο και το Φώτιο νόημα έχουν και οι διακρίσεις μεταξύ εκείνων που συναναστρέφονταν με τον Πυθαγόρα που ονομάζονταν Πυθαγορικοί ή Πυθαγόρειοι ή εσωτερικοί και εκείνων που ήταν έξωθεν ζηλωτές και μιμητές των πυθαγορείων δοξασιών και ονομάζονταν πυθαγοριστές.⁴¹

³⁶ Βουδούρης 1992:32

³⁷ Robinson 1992: 145

³⁸ Diels- Kranz 2007: 236

³⁹ Robinson 1992: 145

⁴⁰ Robinson 1992: 147, Kingsley 1996: 323,329

⁴¹ Βουδούρης 1992:32

Για τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων αυτών γνωρίζουμε πολύ λίγα πράγματα. Υπάρχουν όμως κάποια στοιχεία για την καθημερινή ζωή των αμέσως πνευματικών προγόνων τους του έκτου και των πρώτων χρόνων του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Εκείνη την εποχή οι Πυθαγόρειοι ήταν ντυμένοι στα λευκά κι έκαναν συνήθως στοχαστικούς και μοναχικούς περιπάτους το πρωί σε δάσος και σε αλσύλια για να ηρεμήσει η ψυχή. Κατόπιν πήγαιναν στα ιερά και στα τεμένη είτε σε άλλα μέρη που ήταν κατάλληλα για συζητήσεις που έκαναν μεταξύ τους για θέματα διαγωγής, πολιτικά ζητήματα ή άλλες δοξασίες.⁴² Το υπόλοιπο μέρος του πρωινού συνήθιζαν να το περνούν ασχολούμενοι με την σωματική τους άσκηση με γυμναστική, πάλη, επαλείψεις, τρέξιμο και άρση βαρών. Το γεύμα τους αποτελείτο από ψωμί και μέλι ή κηρήθρα, δεν έπιναν κρασί κατά τη διάρκεια της ημέρας, και ύστερα από το γεύμα είχαν κάποιο ελεύθερο χρόνο για συζήτηση με τους φιλοξενούμενους ή τους επισκέπτες στην κοινότητά τους.⁴³ Το μεσημέρι συνήθιζαν να περπατούν πάλι ανά δύο ή τρεις, καθ' ομάδας για να ξαναλένε και να απομνημονεύουν ό,τι είχαν μάθει μαζί το πρωί κυρίως φιλοσοφικά θέματα. Μετά το μπάνιο έπαιρναν το δείπνο όλοι μαζί, το οποίο ήταν πολύ λιτό, με κρίθινο και σιταρένιο ψωμί, ψάρι και λαχανικά, βρασμένα είτε ωμά. Έτρωγαν επίσης κρέας ζώων, που επιτρεπόταν να θυσιάζονται όπως πετεινούς, κατσίκια τρυφερά τα λεγόμενα «του γάλακτος» και σπάνια αρνάκια κι έπιναν κρασί.⁴⁴ Ύστερα έκαναν σπονδές στους θεούς, κατόπιν ακολουθούσε ανάγνωση και εκφώνηση διαφόρων παραδοσιακών ρητών. Μετά από αυτό όλοι πήγαιναν στα ατομικά τους σπίτια, όπου κοιμόντουσαν σε κρεβάτια που ήταν λευκά σαν τα ενδύματά τους.⁴⁵

Σκοπός αυτού του προγράμματος ήταν η προσέγγιση και ομοίωση με το θείο. Κεντρικό πνεύμα αυτού του τρόπου ζωής των Πυθαγορείων είναι να καθαρθεί η ψυχή, ώστε να καταστεί κατάλληλη να έχει κοινωνία με το θείο. Γενικότερα ο πυθαγόρειος τρόπος του βίου ήταν μια ασκητική αγωγή που απέβλεπε στη νέκρωση της σαρκικών ευχαριστιών και την εκλάμπρυνση της ψυχής. Ο Πυθαγόρας είχε πει ότι ο χαρακτηρισμός του «σοφού» ανήκει μόνο στο Θεό και πως ο «φιλόσοφος» είναι

⁴² Robinson 1992: 144, Σχοινάς 1992: 169

⁴³ Robinson 1992: 144, Σχοινάς 1992: 169

⁴⁴ Diels- Kranz 2007: 237

⁴⁵ Robinson 1992: 144

ο «σοφίαν άσπαζόμενος».⁴⁶ Αυτό δηλώνει ότι η φιλοσοφία είναι μια δυνατότητα του ανθρώπινου πνεύματος, ένα διαρκές διανοητικό «γίγνεσθαι», που τείνει προς το όριο του «σοφού». Αντίθετα η «σοφία» αντιστοιχεί προς το ίδιο το «είναι», το οποίο είναι αποκλειστική ιδιότητα του «θείου».⁴⁷

Η αρχική δομή της Πυθαγορικής Σχολής, παρά την ισότητα μεταξύ των κυρίως μελών της και την κοινότητα των αγαθών που θα μπορούσε να υπάρχει μεταξύ των εσωτερικών μελών ή των στενών Εταίρων του Πυθαγόρα, είναι γνωσιολογικά και εν μέρει και λειτουργικά ιεραρχημένη, αφού υπήρχε διαφορετικό status και κύρος για όσους ασχολούνταν με τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία σε σύγκριση με εκείνους που ασχολούνταν με τα πρακτικά και καθημερινά προβλήματα του βίου.⁴⁸

Όλοι οι Πυθαγόρειοι του Κρότωνα δεν ζούσαν σε κοινόβιο ή σε κοινόβια. Αυτό συνάγεται έμμεσα μέσα από τις πληροφορίες που δεν αμφισβητούνται και οι οποίες αναφέρουν ότι οι επιθέσεις κατά των Πυθαγορείων γίνονταν την ώρα που αυτοί συνεδρίαζαν.⁴⁹ Αν λοιπόν υπήρχε κάποια μορφή κοινοκτημοσύνης και κοινοβιακής ζωής, θα αφορούσε αρχικά έναν περιορισμένο αριθμό μελών της Πυθαγορικής Κοινότητας. Επομένως η Πυθαγορική Σχολή είχε τη μορφή κοινότητας και ασκητικό χαρακτήρα, αλλά δεν ήταν μοναστική, θρησκευτική αδελφότητα. Όμως, παρά το ότι μπορεί να υπήρξε περιορισμένη κοινότητα αγαθών μεταξύ των μελών της Πυθαγορικής Σχολής, η αξιολόγηση και η γνωστική διάκριση δεν έπαυε να υπάρχει ακόμη και στη περίπτωση αυτή. Ήταν λοιπόν μια αξιολογικά και αξιοκρατικά διαρθρωμένη εσωτερικά κοινότητα ή κοινωνία της οποίας κύριος σκοπός ήταν η ρύθμιση της πολιτικής κοινωνίας και η καλλιέργεια της επιστήμης και της φιλοσοφίας που οδηγεί τον άνθρωπο σε λύτρωση. Αδιαμφισβήτητος, όμως, ήταν ο επιστημονικός και ο φιλοσοφικός σκοπός της Πυθαγορικής Σχολής και το γεγονός πως οι Πυθαγόρειοι ενεπλάκησαν περισσότερο από οποιουσδήποτε άλλους στα πολιτικά πράγματα της Μεγάλης Ελλάδος όχι μόνο ως πρόσωπα αλλά και ως εταιρεία, ως σύλλογος.⁵⁰

⁴⁶ Δελλής 2002: 35

⁴⁷ Δελλής 2002: 36

⁴⁸ Βουδούρης 1992:32

⁴⁹ Βουδούρης 1992:33

⁵⁰ Diels- Kranz 2007: 245, Βουδούρης 1992:33

Πώς η ομάδα των Πυθαγορείων σχετιζόταν με τον άλλο κόσμο είναι κάτι που δεν έχουμε σαφήνεια. Όμως η απόφασή τους και η αφοσίωσή τους για τη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας γύρω τους δεν μπορεί να τεθεί σε αμφιβολία. Με βάσει τα ιδιαίτερα ρητά που έχουν σωθεί, η κοινωνία των Πυθαγορείων βασιζόταν πάνω στον σεβασμό.⁵¹ Το σεβασμό των ενηλίκων προς τους νεότερους και το αντίστροφο, του άντρα προς τη γυναίκα και το αντίστροφο και του καθένα για τους νόμους της κοινωνίας και προς τους για την προώθηση των κοινών και για να αποτελούν παραδείγματα για αλλαγή, επομένως ήταν ενεργά αναμειγμένοι στα δρώμενα της πολιτικής.

Η καλή κοινωνία που επεδίωκαν ήταν σχετικά συντηρητική, και διέφερε από τις σύγχρονές τους κοινωνίες και καθεστώτα μάλλον κατά το ηθικό ύφος παρά στην ουσία.⁵² Οι ίδιοι είχαν ένα στόχο περισσότερο ισοκρατικό, σύμφωνα με την ερμηνεία της φράσης «κοινά τά τῶν φίλων», όπως ο Ιάμβλιχος ως μια προτροπή να έχουν τα αγαθά τους κοινά καθώς και το να μεταχειρίζονται ο ένας τον άλλον ως ίσους.⁵³

Αυτό που χαρακτηρίζει τους Πυθαγορείους σε σχέση με τους σύγχρονους και μεταγενέστερους φιλοσοφούντες είναι η συλλογικότητα, η οποία ήταν μια νέα κατάσταση για την τότε ελληνική κοινωνία.

Ο Ιάμβλιχος ιστόρησε το διωγμό τον οποίο ο Κύλων ο Κροτωνιάτης εξαπέλυσε κατά των Πυθαγορείων, κάνοντας μάλιστα λόγο για αυτοκτονία του Πυθαγόρα στο Μεταπόντιο.⁵⁴ Οι βέβαιες πληροφορίες συγκλίνουν ως προς το διωγμό των Πυθαγορείων και την παρακμή της σχολής τους, η οποία γνώρισε νέα ακμή με τους Νεοπυθαγορείους.⁵⁵ Ασφαλώς, τα όρια μεταξύ Πυθαγορείων και Νεοπυθαγορείων είναι δυσδιάκριτα. Όμως, καθοριστικές είναι οι μαρτυρίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη οι οποίοι παρεμβάλλονται.⁵⁶ Επομένως έχουμε τη δυνατότητα να διακρίνουμε και να αποδώσουμε στον Πυθαγόρα ορισμένες βέβαιες θέσεις και απόψεις. Σίγουρα οι Νεοπυθαγόρειοι συνέχισαν δημιουργικά το έργο του ιδρυτή της Σχολής.

⁵¹ Robinson 1992: 144

⁵² Robinson 1992: 144

⁵³ Robinson 1992: 144

⁵⁴ Μακρής 1995:177

⁵⁵ Μακρής 1995:177

⁵⁶ Μακρής 1995:177

Ακόμη, η προσωπικότητα του Πυθαγόρα ήταν τόσο ισχυρή, που ορισμένοι θρησκευολόγοι την συνδέουν ανεπιτυχώς με το Σαμανισμό ο οποίος ήταν άγνωστος στην αρχαία Ελλάδα. Χωρία, όπως το αποδιδόμενο στον Αριστοτέλη και κατά το οποίο ο Πυθαγόρας οράθηκε από πολλούς ταυτόχρονα στο Μεστοπόντιο και στον Κρότωνα, είναι μυθικά.⁵⁷

Αναφέρεται πως ο Πυθαγόρας θέσπισε τον καθαρισμό της διάνοιας με σκληρές ασκήσεις, που έφταναν στην αυτοτιμωρία, όποιος υπέπιπε σε σφάλματα ηθικής φύσεως, όπως στην πλεονεξία και στην ακολασία.⁵⁸ Ο άνθρωπος όφειλε να περιφρονεί τον πλούτο και τη δόξα. Παράλληλα έπρεπε να καλλιεργεί αρετές όπως την κοινοκτημοσύνη, την εχεμύθεια, την σιωπή, την εμπιστοσύνη στην θεία πρόνοια, την πιστότητα στην φιλία, την δικαιοσύνη, την ανδρεία, τον σεβασμό στους νόμους, την εμμονή στα πάτρια ήθη, την αποφυγή καινοτομιών στη δημόσια ζωή και τον σεβασμό και υπακοή στην εκάστοτε εξουσία.⁵⁹ Γενικά ο άνθρωπος πρέπει να επιδιώκει ένα ανώτερο ηθικά τρόπο ζωής και να υποβάλλει τον εαυτό του σε καθημερινή αυστηρή αυτοεξέταση για το κατά πόσο εναρμονίζεται ή παρεκκλίνει από αυτό το ηθικό πρότυπο.

Οι πολιτικές αξίες και ο Πυθαγόρας

Υπάρχει ακόμη και η πολιτική πλευρά των διδαγμάτων του Πυθαγόρα. Οι ηθικές και πολιτικές αξίες συναντώνται εκεί που προχωρεί η εὐκοσμία.⁶⁰ Συγχωνεύονται με τρόπο αντίστοιχο με εκείνον που γίνεται η συγκέραση των ηθικών και κοσμικών αξιών. Η πόλις –πολιτεία καθαυτή πρέπει να εννοηθεί ως υποψήφια για το μετασχηματισμό της σε κόσμος και πρέπει να περατωθεί ως έργο που επιτυγχάνεται με σχέδιο και περίσκεπτη αίρεση και πράξη, που στην πραγματικότητα χρειάζεται επίσης την ομαδική προσπάθεια.⁶¹

Σε αυτό το σημείο έγκειται και η ιδέα της οικείας αδελφότητας, νοούμενης ως ομαδικής κοινότητας τα μέλη της οποίας προσβλέπουν σε αρμονικές σχέσεις και σε

⁵⁷ Μακρής 1995:177, Kingsley 1996: 331

⁵⁸ Σχοινιάς 1992: 168

⁵⁹ Σχοινιάς 1992: 168

⁶⁰ Anton 1992: 15

⁶¹ Anton 1992: 15

τύπο ομόνοιας που εξασφαλίζει την ‘αρμονία.⁶² Η αρχή στην οποία στηρίζεται ο θεσμός της αδελφότητας είναι πως όλα τα άτομα είναι μέρη του σύμπαντος και διαφέρουν μεταξύ τους ως διαφορετικά κομμάτια ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Παρόλα αυτά το πεπερασμένον εξακολουθεί να της διαφεύγει. Η κατάκτησή του είναι και το «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ‘άνευ» για την εξασφάλιση της αρμονίας εντός του εαυτού μας και κατά προέκταση, με το σύμπαν, συμβαίνει ώστε να είναι η ίδια για όλα τα άτομα. Δεδομένου πως όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια μορφή είτε είδος, η τελειοποίηση του τύπου είναι κοινή για όλους. Η τελειοποίηση στην ουσία της προβάλλεται ως κανόνας κι όχι ως γενικός σκοπός.⁶³ Ως κοινό αγαθό πλέον δεν δέχεται καμία διαμφισβήτηση η συζήτηση. Το πρόβλημα δεν σχετίζεται με την ουσία αλλά με την πορεία που ακολουθεί κανείς για να την φτάσει.

Η Πυθαγορική Σχολή είχε κυρίως πολιτικό χαρακτήρα και συνελήφθη ως ιδέα και μορφοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Σάμο κι όχι στον Κρότωνα.⁶⁴ Προέβαλε κυρίως τις επιστημονικές και φιλοσοφικές της διδασκαλίες, κάτι που ήταν σύμφωνο με τη δράση της Σχολής στη Σαμιακή πραγματικότητα και με τη τακτική που ακολουθούσε ο Πυθαγόρας και οι γνώριμοί του στη Σάμο, που τελούσε υπό την τυραννική διακυβέρνηση του Πολυκράτους.⁶⁵ Εκεί ο Πυθαγόρας και οι σύντροφοί του, αντιτιθέμενοι προς το καθεστώς της τυραννίας, συνέπηξαν τη μυστική τους εταιρεία που είχε ως κύριο στόχο την ανατροπή του καθεστώτος αυτού. Ο Πυθαγόρας επέλεγε από τον ευρύ κύκλο των ακροατών του τα πρόσωπα που είχαν όλα τα προσόντα για να γίνουν συνοδοιπόροι του στον αγώνα του για την ηθική αναμόρφωση της Σαμιακής κοινωνίας και που θα ενεργούσαν για την ανατροπή της τυραννίας.⁶⁶ Τα πρόσωπα αυτά που ήταν οι στενοί του συνεργάτες και μαθητές του, επέβαλε τον κανόνα της μυστικότητας, έτσι ώστε οι κινήσεις τους και τα σχέδιά τους να μη γίνονται αντιληπτά από τρίτους και φυσικά από τον τύραννο.

Φαίνεται πως κάτι υπέπεσε στην αντίληψη του τυράννου, ώστε έγκαιρα να αντιληφθεί τις συνέπειες της διδασκαλίας και της δράσης του Πυθαγόρα και ενέργησε ανάλογα. Με αποτέλεσμα ο Πυθαγόρας και οι Εταίροι του αναγκάστηκαν να φύγουν από τη Σάμο. Η μαρτυρία του Πορφυρίου ο οποίος ισχυρίζεται πως ο Πυθαγόρας

⁶² Anton 1992: 15

⁶³ Anton 1992: 15

⁶⁴ Βουδούρης 1992:34,36, Kingsley 1996: 331

⁶⁵ Βουδούρης 1992:34

⁶⁶ Βουδούρης 1992:35

έφυγε στην Ιταλία εξ' αιτίας της τυραννίας του Πολυκράτους, που άρχισε να γίνεται πιο συντονισμένη, σκληρή και άκαμπτη.⁶⁷

Η μυστικότητα του πυθαγορικού συλλόγου έχει πολιτική αιτία. Πρόκειται για μια μυστικότητα συνωμοτικής υφής, που δρουν εναντίον κάποιας αντίθετης αρχής ή και εναντίον ισχυρών καταπιεστικών καθεστώτων. Όσοι δεν ήταν μέλη της Εταιρείας αποκλείονταν απλώς διότι δεν ανήκαν στο σύλλογο κι όχι επειδή ήταν δυσμαθείς ή δημώδεις.⁶⁸

Η μυστικότητα της δράσεως των μελών του συλλόγου του Πυθαγόρα είναι κάτι που συνέδεε την προσπάθεια του προς την ορφική κίνηση κι έδινε σ' αυτόν ισχυρά πλεονεκτήματα και μεγάλες δυνατότητες αντιμετώπισης των δυσκολιών που θα ανέκυπταν στο νέο περιβάλλον που έπρεπε να κινηθεί. Ο Πυθαγόρας γνώριζε πως οι μικρές αλλά καλά και μυστικά οργανωμένες δυνάμεις μπορεί να έχουν μεγάλα αποτελέσματα. Οι ορφικές τάσεις και αντιλήψεις που υπήρχαν μέσα στην Σχολή του και τα πλεονεκτήματα που παρείχε στο σύλλογό του η συγκεκριμένη δράση αλλά και η πεποίθησή του ότι η σιωπή ήταν απαραίτητο στοιχείο σε συλλογικές προσπάθειες, που έχουν ως στόχο την κοινωνική αναμόρφωση και την εκτέλεση μακροχρόνιων ερευνητικών προγραμμάτων, ώθησαν τον Πυθαγόρα να διατηρήσει και στον Κρότωνα το μυστικό χαρακτήρα της Σχολής του παρά το γεγονός ότι η νέα του πατρίδα κυβερνιόταν δημοκρατικά και ήταν ελεύθερη πολιτεία.⁶⁹

Υποθέτοντας πως ο Πυθαγόρας έφυγε μόνος χωρίς τους συντρόφους του και πως αποφάσισε να συστήσει μόνος του την Πυθαγορική Σχολή στη νέα του πατρίδα κι εκεί να εκθέσει το αναμορφωτικό του έργο και να αναπτύξει τη δράση του, τότε πρέπει να δεχθούμε ότι πρώτον η προσπάθειά του δεν θα είχε τα αποτελέσματα που πέτυχε τόσο σύντομα η Σχολή του και δεύτερον ήταν υποχρεωμένος να λάβει υπόψη ορισμένες καταστάσεις που λόγω των νέων συνθηκών εντός των οποίων έπρεπε να κινηθεί. Λόγω της ευμενούς ανταποκρίσεως του κοινού προς το αναμορφωτικό του κήρυγμα και εξαιτίας της επιθυμίας πολλών να εισέλθουν στην επιστημονική του και πολιτική του κοινότητα, ήταν υποχρεωμένος να καταστήσει πιο άκαμπτες των νέων μελών της Πυθαγορικής Κοινότητας.

⁶⁷Diels- Kranz 2007: 235, Βουδούρης 1992:35

⁶⁸Βουδούρης 1992:36

⁶⁹Βουδούρης 1992:37

Έτσι με την πάροδο του χρόνου μια μυστική σχολή που είχε τη μορφή της κοινότητας και της κοινωνίας αναπτύσσεται ραγδαία μέσα στη δημοκρατική πολιτεία του Κρότωνα.⁷⁰ Εκεί, εφόσον δεν υπήρχαν εξωτετρικοί κίνδυνοι για την εταιρεία και τα μέλη της, οι Πυθαγόρειοι καθιστούν σε μεγαλύτερο βαθμό εμφανείς τις πολιτικές τους επιδιώξεις και δεν κρύβουν την ταυτότητα των μελών της Κοινότητάς τους. Επιτυγχάνουν να κυριαρχήσουν πολιτικά όχι μόνο στον Κρότωνα αλλά και σε άλλες πόλεις της Μεγάλης Ελλάδος.⁷¹ Η πυθαγορική πολιτική θεωρία και ο ηθικός πυθαγόρειος βίος αναμφισβήτητα ασκούν μεγάλη και ευεργετική επίδραση στον Κρότωνα. Η πολιτική εμπλοκή των πυθαγορείων συγκροτεί μια νέα αντίληψη για τη διακυβέρνηση της πολιτείας πέραν της τυραννίδας και της οχλοκρατικής δημαγωγίας. Η πολιτική τους βασίζεται στην ισότητα, στη δικαιοσύνη, στην ελευθερία, στην αξιοκρατία και στην αρμονία.⁷² Το σημαντικό ήταν πως οι αρχές αυτές των πυθαγορείων στηρίζονται από συντονισμένη δράση μιας αξιοκρατικά διαρθρωμένης συλλογικά και αποφασιστικά ενεργούσας κοινότητας υπεύθυνων προσώπων. Από όλα αυτά προκύπτει πως οι πυθαγόρειοι έκαναν τη πρώτη θεωρητικά και πρακτικά συντονισμένη προσπάθεια για οργάνωση του πολιτικού βίου των Ελλήνων πάνω σε στερεή συλλογική βάση.⁷³ Ο ιδρυτής της πυθαγορικής εταιρείας επιθυμούσε την αναμόρφωση ηθικής και πολιτικής ζωής των ανθρώπων για την καθιέρωση ενός νέου τρόπου ζωής, η αιχμή των δραστηριοτήτων της Κοινότητας κατά το τελευταίο τέταρτο του βου αιώνα π.Χ. ήταν κυρίως πολιτικής και κοινωνικής φύσεως.⁷⁴

Η Πυθαγορική Σχολή, παρά το γεγονός πως τα μέλη της αποδέχονται τις αρχές της ισότητας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας είναι από την άλλη πλευρά κλειστή κοινότητα. Οι Πυθαγόρειοι εξαιτίας της ισχύος του κανόνα της μυστικότητας είναι ατομικά και θεσμικά αποκομμένοι από το κοινωνικό τους σύνολο. Η Πυθαγόρεια Σχολή ως κλειστή κοινότητα είναι τμήμα της ευρύτερης κοινωνίας. Όμως, επειδή η Πυθαγόρεια Σχολή επιδίωκε να ρυθμίσει τα πολιτικά και κοινωνικά πράγματα που διέπουν ολόκληρη την ελεύθερη πολιτική κοινωνία, συμβαίνει ώστε η ανοιχτή κοινωνία να υφίσταται την κηδεμονία της και να υποτάσσεται στους κανόνες που η κλειστή κοινωνία θεσπίζει για την πόλη, χωρίς η πόλη να έχει λόγο για τη

⁷⁰ Diels- Kranz 2007: 226, Βουδούρης 1992:37

⁷¹ Βουδούρης 1992:37

⁷² Βουδούρης 1992:37

⁷³ Vegetti 2003: 79, Βουδούρης 1992:38

⁷⁴ Βουδούρης 1992:38

θέσπιση των κανόνων αυτών και για τις υποθέσεις της.⁷⁵ Μεταξύ της Πυθαγορικής Κοινότητας, νοούμενης ως κλειστής κοινωνίας, και της ανοιχτής δημοκρατικής πολιτικής κοινωνίας υποβόσκει κάποια προοπτική συγκρούσεως. Η σύγκρουση αυτή είχε θεωρητικό χαρακτήρα, αλλά μπορούσε να γίνει ενέργεια και να εκδηλωθεί, όταν υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες. Στον Κρότωνα οι συνθήκες φάνηκαν, όταν προέκυψε το πρόβλημα που είχε σχέση με το πώς πρέπει να εκλέγονται οι αρχές της πολιτείας και ποιοι πρέπει να έχουν τον κύριο λόγο γι' αυτή την εκλογή.⁷⁶

Η «ήθικη ανάπτυξη» διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο, διότι οι διαφορές σε κάθε περίπτωση του άπειρου που ενυπάρχουν σε κάθε ψυχή είναι κάτι σκοτεινό και ανεξιχνίαστο στην αρχή της πορείας. Επομένως, σκοπός της πολιτικής είναι να διασφαλίσει τους όρους που θα διευκολύνουν τον τρόπο της ζωής που δίδαξε ο Πυθαγόρας και έκανε προσιτό σε όλους τους ανθρώπους ώστε να αναλάβουν την διάπλαση του χαρακτήρα τους σε συμφωνία με την αρμονία του σύμπαντος, αλλά και παρομοίως σε αρμονία με το ήθος των άλλων ατόμων που αποφάσισαν να καταξιωθούν με τη ζωή της ομονοίας.⁷⁷ Άρα η πορεία είναι εκείνη που οδηγεί από τη διαφορά στην ομοιότητα και από την ποικιλία στην κοινωνία.

Είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί μια τέτοια πορεία σε έναν κόσμο όπου η αλλαγή και η ποικιλία είναι δεδομένες, όπως και οι απώτατες αρχές η 'αρμονία και η 'ενότητα. Είναι και γίνεσθαι κι όσο υπάρχουν εντάσεις, οι οποίες θα είναι παρούσες όσο θα υπάρχει φυσικός κόσμος, η διαδικασία της αλλοιώσεως της ποικιλίας σε ομοιότητα θα παραμένει αδιάκοπο άθλημα και αγώνας, τόσο που η απώτατη ενότητα να συλλαμβάνεται ως κάτι ιδανικό, αν και είναι η πραγματικότητα αυτή καθεαυτή που σημαίνει αυτό το θεϊόν.⁷⁸ Η πολιτική ως επιστήμη αντλεί το κύρος της από τη μελέτη του σύμπαντος και τις αρχές της φύσεως. Ως πρακτική τέχνη δεν είναι παρά η τέχνη του πιθανού, του έφικτου. Οι βασικές διδασκαλίες του πυθαγορισμού μπορούν να περιγραφούν στο πλαίσιο της διελκυστίνδας μεταξύ δύο δυνάμεων, οι οποίες αντανακλούν τη θεμελιώδη αντίθεση καλού και κακού. Την

⁷⁵Vegetti 2003: 79, Βουδούρης 1992:38

⁷⁶Diels- Kranz 2007: 243-244, Βουδούρης 1992:39

⁷⁷Anton 1992: 15

⁷⁸Anton 1992: 16

αντίθεση της ψυχής και σώματος και τη συναφή αντίθεση *πέρατος* (τάξης) και *απείρου* (αταξίας, χάους).⁷⁹

Καθώς η μία γενεά ανθρώπων γεννά την άλλη, κάθε καινούρια γενιά έχει κι αυτή το μόλυσμα του μερικού, την ατέλεια του απείρου. Ακόμη δεν είναι όλοι οι πολίτες μέλη της Πυθαγορείου αδελφότητας, δεν έχουν πρόσβαση στις αλήθειες της αρμονίας, ούτε όλες οι πόλεις έχουν γνώση των δογμάτων του Πυθαγόρα. Κι όσες τυχαίνουν να έχουν είναι μόνο μερική η γνωριμία τους με το τι εννοεί ο φιλόσοφος και πολύ λιγότερο γνωρίζουν πώς να ελέγχουν τις πράξεις τους. Εάν είναι δύσκολη η αρμονία του ατόμου, η κοινωνική αρμονία είναι αδύνατον να υπάρξει.⁸⁰

Οι Πυθαγόρειες διδασκαλίες αποτελούν στοχαστικές συστάσεις για να ακολουθηθούν κι όχι νομικούς κώδικες που απαιτούν πλήρη υποταγή, παρόλο που ως συστάσεις έχουν την υποστήριξη του θεωρητικού λόγου. Λόγος και ελευθερία, για να ωθήσουν τον άνθρωπο προς την ορθή πράξη, εξαρτώνται από το αν ο λόγος έχει λάβει την δέουσα προτεραιότητα, που μόνο αυτή καθιστά την πράξη απόρροια της προαιρέσεως και μετατρέπει έναν τρόπο ζωής σε φωτισμένη εντολή, αυτό που οι αρχαίοι Έλληνες αποκαλούσαν «*ἄϊρεσιν βίου*».⁸¹ Δεν υπάρχουν μαρτυρίες ότι ο Πυθαγόρας υπέπεσε σε τέτοιους πειρασμούς καταδυναστεύσεως. Η σιωπή των μαθητών του δεν πρέπει να παρερμηνευθεί ως διαστροφή του δεσμού της φιλίας, δεσμού που αποσκοπεί στην πρόοδο της αδελφότητας.⁸²

Η αριστοτελική παρουσίαση του Πυθαγορισμού μας επιτρέπει να αποτιμήσουμε καλύτερα τις πραγματικές συμβολές του Πυθαγόρα και των Πυθαγορείων του 5^{ου} αιώνα. Ο πυθαγορισμός της ύστερης αρχαιότητας δεν υποκινήθηκε από τις γραπτές μαρτυρίες αλλά από την ανάδειξη του Πυθαγόρα σε φορέα απόλυτης σοφίας.

Επειδή δεν μπορούν να υπάρξουν διακριτά όρια μεταξύ του Πυθαγόρα και των μαθητών του, οφείλουμε να μνημονεύσουμε τους αξιολογότερους οι οποίοι συνέχισαν το έργο του ιδρυτή της Σχολής.

⁷⁹ Vegetti 2003: 80

⁸⁰ Anton 1992: 16

⁸¹ Anton 1992: 16

⁸² Vegetti 2003: 79, Anton 1992: 17

Μετά τον διωγμό στον Κρότωνα οι μαθητές διασκορπίστηκαν. Οι Φιλόλαος και Αρχύτας κατέφυγαν στις Θήβες. Ο τελευταίος υπήρξε διδάσκαλος του Επαμεινώνδα. Αναφέρονται επίσης ο Δημοκίδης ο Κροτωνιάτης, οι Βρότινος, Λέων και Βάθυλλος.⁸³ Ο Ίππασος, νεώτερος από όλους τους υπόλοιπους, επηρεάστηκε κι από τον Ηράκλειτο. Ο Εύρυτος κατείχε σημαντική θέση. Ο Αρχύτας ο οποίος έδρασε στην κάτω Ιταλία και δεν την εγκατέλειψε παρά τους διωγμούς.⁸⁴ Φαίνεται πως όλοι οι Πυθαγόρειοι επέστρεψαν και συνέχισαν τη δράση τους στον Τάραντα.⁸⁵

Ο Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει αρκετούς πυθαγορείους φιλοσόφους. Τον Ξενοφίλο τον Χαλκιδέα, τους Φλιασίους Φάντωνα, Εχεκράτη και Διουλή (Ἦσαν δέ ἄκροαταί Φιλολάου καί Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων).⁸⁶ Παρά το ότι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την εγκυρότητα των πληροφοριών αυτών, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ως προς τη δράση αρκετών μαθητών του Πυθαγόρα. Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η δημοσίευση των γνώσεων απαγορευόταν αυστηρά. Ωστόσο, ο Φιλόλαος δημοσίευσε κείμενα πιθανότατα ως πυθαγορικός κι όχι ως πυθαγόρειος.⁸⁷ Δηλαδή ίσως ο Φιλόλαος να ήταν εγγύς των Πυθαγορείων αλλά όχι και μέλος της αδελφότητας.

Ο Φιλόλαος υπήρξε ιατρός, αστρονόμος και μαθηματικός. Το κέντρο του παντός η εστία που είναι βωμός των θεών και συνεκτικό κέντρο, περιβάλλει το σύμπαν, το περιέχον. (Ἐστίαν τοῦ παντός καλεῖ καί Διός οἶκον και μητέρα θεῶν βωμόν τε καί συνοχήν καί μέτρον φύσεως).⁸⁸ Υπάρχει ωστόσο και δεύτερο πυρ το οποίο περιβάλλει το σύμπαν, το περιέχον.⁸⁹ Η γη δεν είναι κέντρο αλλά ακολουθεί την αρμονική διάταξη του κόσμου, κυρίως των δέκα σωμάτων τα οποία χορεύουν. Ἦδη, παράλληλη άποψη του Αριστοτέλη ο οποίος όμως κάνει λόγο για τους Πυθαγόρειους της Ιταλίας κι όχι για τον Φιλόλαο, επιβεβαιώνει τις πληροφορίες του Αέτιου: Τήν δέ γῆν “εν τῶν “αστρων οὔσαν κύκλω φερομένην.”⁹⁰ Ίσως υπάρχουν επιδράσεις από την ιωνική σκέψη. Αλλά κι ο Ίππασος διετύπωσε παρόμοιες απόψεις. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη ορισμένοι θεωρούσαν πως η ψυχή είναι οι μικρές

⁸³ Diels - Kranz 2007: 833-834, Μακρής 1995:185

⁸⁴ Μακρής 1995:185

⁸⁵ Μακρής 1995:185

⁸⁶ Μακρής 1995:185

⁸⁷ Vegetti 2003: 79, Μακρής 1995:185

⁸⁸ Μακρής 1995:186

⁸⁹ Μακρής 1995:186

⁹⁰ Μακρής 1995:186

σκόνες στον αέρα ή τουλάχιστον ό,τι τις κινεί συνεχώς (τά ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα).⁹¹ Ακόμη ο Φιλόλαος, αλλά και πλείστοι Πυθαγορικοί, προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τη σωματική αρμονία, κατέφευγαν στην κράση και στη σύνθεση των εναντίων. Ο εναρμονισμός τους παράγεται από την ενέργεια της ψυχής. Υπάρχει έτσι φιλοζωιστικό στοιχείο το οποίο όμως δεν είναι δυνατό να διακριθώσουμε, δεδομένου πως οι πηγές δεν υπάρχουν.⁹²

Η σύντομη αναφορά στους πυθαγορείους μας επιτρέπει να προσεγγίζουμε τη σχέση αριθμών, αρμονίας και μουσικής. Γνωρίζουμε άλλωστε πως το σύμπαν εικονίζει την αρμονία. Ωστόσο το πέρας και το άπειρον δημιουργούν προβλήματα. Η μονάδα είναι άρτια και περιττή ταυτόχρονα, επιτρέποντας έτσι το συμβιβασμό των αντιθέσεων

Πυθαγόρειοι και παιδεία

Ιδιαίτερα εξάιρονται η προηγμένη παιδεία και οι γνώσεις του Πυθαγόρα και των Πυθαγορείων για τα μαθηματικά, τη μουσική και την αστρονομία.⁹³ Ακόμη και η τεράστια εμπειρία του Πυθαγόρα για τα βιωτικά και ηθικοπρακτικά ζητήματα της πολιτικής κοινωνίας.

Στις αρχές του 4^{ου} αιώνα τόσο ο Πλάτωνας όσο και ο παιδαγωγός Ισοκράτης τονίζουν με έμφαση την έλξη που ασκούσε ο Πυθαγόρας ως δάσκαλος ενός ορισμένου τρόπου ζωής.⁹⁴ Ο τρόπος ζωής πρέπει να διαμορφώνεται εν μέρει κατά τέτοιον τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή σειρά αναγεννήσεων. Οι πιο εκτενείς μαρτυρίες που διαθέτουμε για τους κανόνες ζωής που προέβλεπε ο πυθαγορισμός είναι τα αποσπάσματα των συγγραμμάτων του Αριστοτέλη για τον Πυθαγόρα.⁹⁵ Εκτός από τα θρυλούμενα θαύματα, αυτό που ξεχωρίζει ιδιαίτερα στις μαρτυρίες του Αριστοτέλη είναι μια σειρά αφορισμοί που παραδόθηκαν προφορικά και είναι γνωστοί ως άκουσματα ή σύμβολα, δηλαδή σημάδια που διέκριναν τους Πυθαγορείους από τους υπολοίπους.⁹⁶ Αυτά τα άκουσματα προδίδουν έναν αυστηρά οργανωμένο τρόπο ζωής.

⁹¹ Μακρής 1995:186

⁹² Μακρής 1995:183

⁹³ Vegetti 2003: 80

⁹⁴ Long 2005: 128

⁹⁵ Long 2005: 128

⁹⁶ Diels- Kranz 2007: 245, 233, Long 2005: 128, Guthrie 1995: 12, Vegetti 2003: 79, Kingsley 1996: 319

Υπάρχει μια σειρά από διατροφικές απαγορεύσεις, όπως οι περίφημες εντολές για αποχή από τα κουκιά, που τα ονόμαζαν «κύαμων», επειδή προκαλούν τυμπανισμό, υπερβολικό χορτασμό και πόνο.⁹⁷ Πρόκειται για την περίφημη απαγόρευση «ἀπέχεσθε κύαμων» ή «μη βαδίζετε σε χωράφι με ανθισμένα κουκιά».⁹⁸

Ακόμη ενδυματολογικές απαγορεύσεις, όπως το γεγονός που πρέπει κανείς να λατρεύει τους θεούς ντυμένος στα λευκά, να μην φορούν δαχτυλίδια και δεν θάβονταν με μάλλινα ρούχα, διότι κάτι τέτοιο θεωρείτο ανόσιο.⁹⁹ Επίσης και εντολές που διέπουν σχεδόν κάθε πλευρά της ζωής, συμπεριλαμβανομένων ακόμα και των πλέον τετριμμένων ενεργειών για παράδειγμα δεν πρέπει να μαζεύει κανείς τα ψίχουλα που πέφτουν (τά δέ πεσόντα μή ἀναιρεῖσθαι).¹⁰⁰

Οι Πυθαγόρειοι απέφευγαν να τρώνε ζώα, εκτός των ιερών σφαγίων, ορισμένα ψάρια, όπως τα μελανούρια και τα λιθρίνια, λόγω της πίστης τους στη μετεμψύχωση κι ακόμη επειδή η ζωική τροφή καθιστά νωθρό το νου, απαιτεί πολύ πέψη και είναι παχυντική.¹⁰¹ Ο Εύδοξος στο 7^ο κεφάλαιο του έργου του «Γης περίοδος» κάνει λόγο ότι τηρούσαν τόσο αυστηρά τους κανόνες σχετικά με τον εξαγνισμό και την εξορία των υπαίτιων για φόνο, ώστε όχι μόνο απέφευγαν να τρώνε οποιοδήποτε ζώο, αλλά δεν πλησίαζαν ποτέ ούτε μαγείρους ούτε κυνηγούς.¹⁰² Ο σκοπός αυτού του πράγματος θα πρέπει να ήταν το να εκδηλωθεί σεβασμός προς ό,τι θεωρούσαν ως καθολική διαδικασία της μετενσαρκώσεως των ψυχών. Δεν ήθελαν να βλάψουν την μεταναστεύουσα ψυχή ενός άλλου ανθρωπίνου όντος σαν τον εαυτό τους, μιας ψυχής που είχε τόσο μεγάλη σημασία σε σύγκριση με το σώμα, μιας ψυχής που μπορούσε να ενοικήσει σε κάθε ζωντανό δημιούργημα.

Η πορεία προς την αρμονία είναι μια θεμελιώδης φάση της παιδείας, δηλαδή αγωγή του τροφίμου προς τη ζωή του φωτός ἐν μέτρῳ και ἐμπρακτῆ εφαρμογῆ της προαιρέσεως. Ο δρόμος προετοιμάζεται με τη μελέτη που μας φέρνει στην ανακάλυψη της αρμονίας, πράγμα που γίνεται μόνο με τη συνεχή άσκηση και την περαιτέρω ενίσχυσή της με αυξανόμενες γνώσεις, ωστόσο ο τρόπος ζωής να εγκαθιδρύεται στέρεα ως λογικό ήθος. Η πορεία της εκπαιδεύσεως, όπως την

⁹⁷ Diels - Kranz 2007: 237, Long 2005: 128, Guthrie 1995: 12, Vegetti 2003: 82

⁹⁸ Diels - Kranz 2007: 238, Robinson 1992: 148, 149, Ιάμβλιχος 2002: 53

⁹⁹ Diels - Kranz 2007: 227, Long 2005: 128, Guthrie 1995: 12, Vegetti 2003: 82

¹⁰⁰ Long 2005: 129

¹⁰¹ Diels - Kranz 2007: 237, Guthrie 1995: 12, , Πανούσης 1992:60, Σχοινιάς 1992: 165

¹⁰² Diels - Kranz 2007: 236, Ιάμβλιχος 2002: 53

συνέλαβαν οι Πυθαγόρειοι, είναι προτιμότερο να τελείται εντός ελεγχόμενου περιβάλλοντος και τότε μόνο, όταν η τελετουργία της μύσεως γίνει κανονικά για να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη του νεοφώτιστου.¹⁰³ Πρόκειται για την προσαρμογή μιας θρησκευτικής πράξεως.

Ο Αριστόξενος από τον Τάραντα, μαθητής του Αριστοτέλους και φίλος των Πυθαγορείων, αναφέρει σε σχέση με τους κανόνες της παιδείας, πως «όλα τα ακούσματα δεν ἐγένετο γνωστά σε όλους».¹⁰⁴ Οι Πυθαγόρειοι προτιμούσαν να προσέρχονται οι ενδιαφερόμενοι υποψήφιοι σε αυτούς μύηση, παρά να ασκούν πρόγραμμα προσηλυτισμού. Η γνώση είναι σαν την ιατρική. Ο άρρωστος την αποζητεί, επειδή θέλει την αποκατάσταση της υγείας του. Εάν πράξει ο δάσκαλος διαφορετικά είναι σπατάλη των καρπών της σοφίας σε εκείνους που δεν είναι ώριμοι ακόμα να τους δεχτούν. Ο μυστικός και ιερός χαρακτήρας της εσωτερικής γνώσεως εξηγείται από την ανάγκη να περιφρουρηθεί ο θησαυρός του πνεύματος. Για να γίνει κάποιος ιεροφάντης της σοφίας πρέπει πρώτα να αποδείξει την αξία του και την ειλικρίνεια των προθέσεών του. Αυτός ο ιερατικός έλεγχος της ισχύος που δίνει η γνώση φαίνεται να ήταν η αιτία που οι Πυθαγόρειοι έκαναν χρήση της πρακτικής πλευράς της θρησκείας.¹⁰⁵ Επιθυμούσαν να προφυλάξουν την υψηλή ποιότητα της σωτηριακής γνώσεως. Οι Πυθαγόρειοι έκαναν ένα μεγάλο βήμα προς την κατεύθυνση για να γίνει πιο ελεύθερο το απαιτητικό πρόγραμμα μιας ανωτέρας παιδείας, προτείνοντας νέα κριτήρια για την αξιολόγηση της ποιότητας των υποψηφίων που επιθυμούσαν να συμμετάσχουν στην έρευνα και στην ανακάλυψη και στον βίο του άριστου πολίτου.

Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν πως η ψυχή δε χάνεται με τον θάνατο, αλλά ακολουθεί μια συνεχή διαδικασία μετενσάρκωσης, σε κατώτερες ή ανώτερες μορφές ζωής κάθε φορά, έως ότου επιτευχθεί η τελική κάθαρση που οδηγεί τελικά στην αθανασία της.¹⁰⁶ Γι' αυτό, τόσο με τα διδάγματα όσο και με τις ασκήσεις πειθαρχίας, καλλιεργούσαν τη φιλοσοφία της οποίας σκοπός είναι να καθαρήσει και να απελευθερώσει τον συσκοτισμένο νου από τα δεσμά του. Σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους η ψυχή είναι ένας αθάνατος δαίμονας, που έχει θεία προέλευση. Ωστόσο, η ψυχή είναι αναγκασμένη να ενσαρκώνεται διαρκώς σε διαφορετικά

¹⁰³ Anton 1992: 17

¹⁰⁴ Diels, Kranz 2007: 236, Vegetti 2003: 79, Anton 1992: 17, Ιάμβλιχος 2002: 53

¹⁰⁵ Anton 1992: 18, Ιάμβλιχος 2002: 53

¹⁰⁶ Diels - Kranz 2007: 226, Vegetti 2003: 82

σώματα, περνώντας από το ένα στο άλλο μετά το φυσικό θάνατο του καθενός.¹⁰⁷ Το σώμα είναι φυλακή της ψυχής. Εάν καταφέρει να την παρασύρει στη μιαιρότητά του, να τη μολύνει με τις επιθυμίες του, με τα ένστικτά του και τις υλικές του ανάγκες η ψυχή πληρώνει το σφάλμα με τη μετενσάρκωσή της σε ολοένα κατώτερα ζώα, με αποτέλεσμα να αυξάνει τον φόρτο των μiasμάτων της.¹⁰⁸ Υπάρχει μόνο ένας τρόπος διαφυγής από αυτό το πεπρωμένο: η επίγεια ζωή της μέσα στο σώμα να παραμένει όσο το δυνατόν μακρύτερα από τη μιαιρότητα και τούτο επιτυγχάνεται με τον σεβασμό μιας σειράς απαγορεύσεων, που συμβολίζουν την απελευθέρωση από τους δεσμούς του σώματος, καθώς και με την άσκηση, κυρίως όμως επιτυγχάνεται μέσω της καλλιέργειας των ανώτερων δυνάμεων της ψυχής: της μνήμης, του λόγου και της γνώσης.¹⁰⁹ Έτσι η φιλοσοφία γίνεται άσκηση με σκοπό την υπέρβαση των σωματικών περιορισμών και την κάθαρση της ψυχής. Η εξαγνισμένη ψυχή θα απελευθερωθεί από τον κύκλο της μετεμψύχωσης και της μετενσάρκωσης και θα μπορέσει να φτάσει στη θεότητα, από την οποία προέρχεται.¹¹⁰ Πίστευαν ότι μόνον ο νους μπορεί να φθάσει στη γνώση της Αλήθειας για τους Θεούς και τον κόσμο.¹¹¹ Και ότι για να συμβεί αυτό χρειάζεται να τιθασευτούν οι ορμές του σώματος και η ταραχή που προκαλούν τα ερεθίσματα των αισθήσεων, ώστε να φθάσει κάποιος σε σταθερή ευδιαθεσία και εγκράτεια, απαλλαγμένος από πάθη κι ελαττώματα. Οι Αιγύπτιοι ήταν οι πρώτοι που διετύπωσαν την άποψη αυτή.¹¹²

Εκείνο όμως που είναι βέβαιο για τους Πυθαγόρειους είναι ότι η ψυχή είναι αθάνατη και αποδημητική, ενώ το σώμα γι' αυτήν είναι καθαρά τυχαίο και προσωρινό. Κι εδώ, λοιπόν, φτάνουμε στο κεντρικό δόγμα του Πυθαγόρα: στο δόγμα της μετεμψύχωσης για τη μετενσάρκωση της ψυχής αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη διδασκαλία και τη ζωή των Πυθαγορείων, καθώς οι ηθικές και κοινωνικές του συνέπειες γίνονται αμέσως ορατές. Αφού η ψυχή είναι αθάνατη, κι αφού ενσωματώνεται σ' άλλα είδη ζώων και ανθρώπους, είναι φανερό ότι όλα αυτά τα έμψυχα όντα θα πρέπει να είναι και να αντιμετωπίζονται ως συγγενικά. Έτσι οι γυναίκες γίνονται δεκτές στην αδελφότητα των Πυθαγορείων, ενώ η συμπεριφορά έναντι των δούλων θα πρέπει να είναι ανθρωπινότερη. Αυτό όμως δεν μεταφράζεται

¹⁰⁷ Vegetti 2003: 82

¹⁰⁸ Vegetti 2003: 82

¹⁰⁹ Vegetti 2003: 82

¹¹⁰ Vegetti 2003: 82

¹¹¹ Diels - Kranz 2007: 226

¹¹² Diels - Kranz 2007: 226, Vegetti 2003: 82

σε μια πραγματική κοινωνική ισοτιμία, αλλά σε μια κοινωνική διάταξη που αποτελεί, όπως η φύση η ίδια, μια οικοδομή με πατώματα. Αυτό το έλεγαν αναλογική, που θέλει να πει πως τα δικαιώματα του ατόμου είναι ανάλογα με τις υπηρεσίες του. Την αρχή αυτή της διαβάθμισης την έβλεπαν πάλι να πραγματοποιείται στη μετεμψύχωση, γιατί η μορφή της ενσωμάτωσης για την κάθε ψυχή ήταν ανάλογη κάθε φορά με τον τρόπο της παλαιότερης της ζωής. Σύμφωνα μ' αυτή δικάζονταν, αμείβονταν ή τιμωριόταν στον Άδη. Για ανώτατο σκαλοπάτι γήινης ύπαρξης περνούσε η ζωή του τραγουδιστή, του γιατρού ή του βασιλιά. Απ' εδώ και πέρα ο δρόμος έφερνε άμεσα πίσω στη θεϊκή μακαριότητα, που την είχε ζήσει κάποτε η ψυχή.

Η αποδοχή εκ μέρους των Πυθαγορείων στις παραδοσιακές θρησκευτικές αξίες, η υπακοή τους στους νόμους της πολιτείας, η υποστήριξή τους στα συντηρητικά, αριστοκρατικά, πολιτικά συστήματα καθώς και η πίστη τους στις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες, με βάση όλα αυτά δεν μπορούμε να δεχτούμε πως σύμφωνα με τους ίδιους η πίστη στη μετεμψύχωση τους οδηγήθηκε προς την κατεύθυνση, ότι η ψυχή ήταν σαφώς σπουδαιότερη από το σώμα. Αυτό σημαίνει την αποδοχή μιας πλήρους υποβάθμισης για κάθε πράγμα που ήταν φυσικό. Ο Πλάτων κάνει λόγο, ότι η δοξασία περί της ψυχής ως αρμονίας αποδίδεται στους Πυθαγορείους και από επιχειρήματα του Σιμμία φαίνεται ότι την αντίληψη αυτή δεν μπορούσαν να καταλήξουν στο συμπέρασμα πως η ψυχή θα μπορούσε να επιβιώσει του σώματος είτε ότι είχε το status της ουσίας.¹¹³ Έτσι ο ψυχοφυσικός δυισμός, που φαίνεται εξ αρχής πως είχε γίνει αποδεκτός από τους Πυθαγορείους, στη μια περίπτωση εξελίχθηκε σε κάτι που περιγράφεται ως μονισμός.¹¹⁴

Πυθαγόρας ὁ Σάμιός ἐστιν: ὃς ἀφικόμενος εἰς Αἴγυπτον καὶ μαθητῆς ἐκείνων γενόμενος τὴν τ' ἄλλην φιλοσοφίαν πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε, καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς ἀγιστείας τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιφανέστερον τῶν ἄλλων ἐσπούδασεν, ἡγούμενος, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ διὰ ταῦτα πλέον γίγνοιτο παρὰ τῶν θεῶν, ἀλλ' οὖν παρά γε τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τούτων μάλιστα' εὐδοκιμήσειν. ὅπερ αὐτῷ καὶ συνέβη: τοσοῦτον γὰρ εὐδοξία τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλεν, ὥστε καὶ τοὺς νεωτέρους ἅπαντας ἐπιθυμεῖν αὐτοῦ μαθητὰς εἶναι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἥδιον ὄραν τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν ἐκείνῳ συγγιγνομένους ἢ τῶν οἰκείων ἐπιμελουμένους. καὶ

¹¹³ Robinson 1992: 147

¹¹⁴ Vegetti 2003: 83, Robinson 1992: 148

τούτοις οὐχ οἷόν τ' ἀπιστεῖν: ἔτι γὰρ καὶ νῦν τοὺς προσποιουμένους ἐκείνου μαθητὰς εἶναι μᾶλλον σιγῶντας θαυμάζουσιν ἢ τοὺς ἐπὶ τῷ λέγειν μεγίστην δόξαν ἔχοντας.¹¹⁵

Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος μετέβη στην Αίγυπτο κι έγινε μαθητής των Αιγυπτίων. Πρώτος αυτός μετέφερε στους Έλληνες αντιλήψεις και μελέτησε τα σχετικά με τις θυσίες και τις τελετές, που γίνονται στα ιερά, διότι πίστευε πως κι αν ακόμα δεν είχε τίποτα να κερδίσει ο ίδιος προσωπικά από τους θεούς, θα αποκτούσε τουλάχιστον γι' αυτά πάρα πολλή μεγάλη εκτίμηση εκ μέρους των ανθρώπων.¹¹⁶ Αυτό συνέβη καθώς ξεπέρασε τους άλλους ως προς το κύρος, ώστε όλοι οι νεώτεροι να θέλουν να γίνουν μαθητές του και οι πρεσβύτεροι με ευχαρίστηση να βλέπουν τα παιδιά τους να συναναστρέφονται με εκείνον παρά να ασχολούνται με τις οικογενειακές τους υποθέσεις.

Έχουν γραφεί πολλά σχετικά με την επίδραση της αιγυπτιακής σοφίας στη σκέψη και κυρίως στη μαθηματική σκέψη του Πυθαγόρα. Ωστόσο, νεώτερες έρευνες απέδειξαν πως τα μαθηματικά των αρχαίων Αιγυπτίων δεν ήταν ιδιαίτερα αξιοζήλευτα.¹¹⁷ Ιστορικοί της μαθηματικής επιστήμης θεωρούν πως τα σύγχρονα μαθηματικά γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Σε αντίθεση με το πώς της Ανατολής, οι αρχαίοι Έλληνες έθεσαν το κατεξοχήν ερώτημα γιατί.¹¹⁸ Σύγχρονοι μαθητές της αιγυπτιακής μαγικής αριθμοσοφίας, πιστεύουν ότι μόνο ο Πυθαγόρας δέχθηκε πλήρη μύηση στους Οίκους Ζωής της Αιγύπτου. Είναι βέβαιο πως ο Πυθαγόρας είχε τη φήμη σοφού ο οποίος περί πάντων ανθρώπων γνώμας ἤδεε καὶ ἐξέμαθεν.¹¹⁹

Μη αναφερόμενοι σε θρυλικές αν όχι μυθικές πληροφορίες του Πορφυρίου και Ιαμβλίχου, μπορούμε να εικάσουμε πως η προσωπικότητα του ιδρυτή του Πυθαγορισμού ήταν υποβλητική και επιβλητική. Βέβαιο είναι ότι ο Πυθαγόρας επηρεάστηκε από τους ορφικούς, από τους οποίους παράλαβε την περί μετεμψυχώσεως θεωρία, άγνωστη στους Αιγυπτίους.¹²⁰ Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς παραθέτει τη μαρτυρία του Ίωνος του Χίου κατά την οποία ο Πυθαγόρας απέδιδε ορισμένα γραπτά κείμενα στον Ορφέα.¹²¹ Βέβαιο είναι πως ο φιλόσοφος προσπάθησε να συσχετίσει τη κοσμολογία, τα μαθηματικά, τη φιλοσοφία και τη μουσική υπό

¹¹⁵ Diels - Kranz 2007: 228

¹¹⁶ Diels - Kranz 2007: 228, Kingsley 1996: 332-333

¹¹⁷ Diels - Kranz 2007: 236, Μακρής 1995:174, Schure 1948: 315

¹¹⁸ Μακρής 1995:174-176

¹¹⁹ Μακρής 1995:176

¹²⁰ Μακρής 1995:176, Schure 1948: 311

¹²¹ Μακρής 1995:176

έντονη μυστική διάθεση η οποία προσέκλινε προς τον ασκητισμό.¹²² Ο ίδιος ο Πυθαγόρας δεν έγραψε, πολύ πιθανά, τίποτε. Το βέβαιο πάντως είναι πως η διδασκαλία του διατηρήθηκε απόλυτα μυστική και απόκρυφη, κατά τα πρότυπα των μυστικών συλλόγων και των Μυστηρίων της αρχαιότητας και σύμφωνα με τον όρκο που έδιναν οι μαθητές. Προβλέπονταν επίσης αυστηρές ποινές, όταν κάποιος δεν τηρούσε αυτή τη μυστικότητα της διδασκαλίας, διότι κατά τον Ιάμβλιχο προοριζόταν μόνο για τους μαθητές που είχαν γίνει αποδεκτοί στη Σχολή και μετείχαν στις δοκιμασίες της κάθαρσης και του εξαγνισμού.¹²³ Αυτό εξηγεί γιατί επί έναν αιώνα μετά το θάνατο του Πυθαγόρα, που συνέβη το 495-490 π.Χ., μέχρι το Φιλόλαο, δεν γράφτηκε τίποτα πυθαγόρειο.

Το εύρος της έλξης που ασκούσε ο πυθαγόρειος τρόπος ζωής καταδεικνύεται πιο εύγλωττα από το γεγονός ότι ορισμένες από τις ηγετικές φυσιογνωμίες του Κρότωνα και άλλων πόλεων της Κάτω Ιταλίας υπήρξαν οπαδοί του υποδεικνυόμενου τρόπου ζωής, με αποτέλεσμα οι Πυθαγόρειοι να ασκήσουν σημαντική επιρροή στα πολιτικά πράγματα.¹²⁴ Επίσης, στο έβδομο βιβλίο της *Πολιτείας* ο Σωκράτης συνιστά ένα πρόγραμμα που συμπεριλαμβάνει και επεκτείνει τον κύκλο σπουδών που θεμελίωσε ο Πυθαγόρας.¹²⁵ Αυτός ο κύκλος σπουδών περιλάμβανε την κοσμολογία, όπως αναφέρουν ο Φιλόλαος και ο Αρχύτας και τα «πυθαγόρεια» μαθηματικά, τα οποία αναδείχθηκαν πολύτιμο κτήμα της ανώτατης παιδείας.¹²⁶

Δεν αποτελούσαν πολιτική παράταξη με την σύγχρονη έννοια του όρου, αλλά επρόκειτο για σχήματα παρόμοια με ομάδες αυστηρού ηθικού προσανατολισμού, όπως οι τέκτονες. Μπορούσε κανείς να ασκεί ποικίλα επαγγέλματα, όπως στρατηγός, γιατρός, πολιτικός αρχηγός, κ.ά. και παρόλα αυτά να είναι πυθαγόρειος. Ωστόσο οι κανόνες των πυθαγορείων για πειθαρχημένη συμπεριφορά, οι συγκεντρώσεις μελών και η φανατική αφομοίωσή τους στους συντρόφους τους επέσυραν την καχυποψία και τον φθόνο. Οι Πυθαγόρειοι υπήρξαν στόχοι βίαιων επιθέσεων. Μία επίθεση μάλιστα εκδηλώθηκε ενώ ζούσε ο Πυθαγόρας, γύρω στο 510 π.Χ. και άλλη μία στα

¹²² Μακρής 1995:176

¹²³ Πανούσης 1992: 62

¹²⁴ Diels - Kranz 2007: 235-236, Long 2005: 129

¹²⁵ Anton 1992: 18, Schure 1948: 342,425

¹²⁶ Vegetti 2003: 82-83, Anton 1992: 18

μέσα του 5^{ου} αιώνα, η οποία οδήγησε στην πυρπόληση του εντευκτηρίου των πυθαγορείων και την υποχώρηση της πυθαγόρειας επιρροής στην Κάτω Ιταλία.¹²⁷

Η έλξη που ασκούσε ο πυθαγόρειος τρόπος ζωής εν μέρει οφειλόταν στη χαρισματική προσωπικότητα του ίδιου του Πυθαγόρα. Ο Burkert (LS 375-377) αποδέχεται το ερμηνευτικό πρότυπο που αντιμετωπίζει τον Πυθαγόρα ως σαμάνο, ένα είδος θρησκευτικού ηγέτη που μελετήθηκε για πρώτη φορά στα σιβηρικά φύλα.¹²⁸ Το κύρος του σαμάνου βασίζεται στην ικανότητα που διαθέτει να εισέρχεται σε μια εκστατική κατάσταση και να μεταβαίνει στο επέκεινα.¹²⁹ Οι μεταβάσεις αυτές ίσως συνιστούν σπερματική ιδέα για τη θεωρία περί μετενσάρκωσης της ψυχής, όμως δεν διαθέτουμε καμία μαρτυρία για μετενσάρκωση που να εναρμονίζεται με τον σαμανισμό.¹³⁰ Ο σαμανισμός θα μπορούσε να εξηγεί τα θαύματα του Πυθαγόρα, όχι όμως τον πυθαγόρειο τρόπο ζωής. Εφόσον αυτός ο τρόπος ζωής επιβίωσε πολύ μετά τον θάνατο του Πυθαγόρα η γοητεία του δεν πρέπει να αποδοθεί μόνο στην προσωπική αυθεντία του στοχαστή αλλά σε περισσότερους παράγοντες. Η γοητεία που ασκούσε ο πυθαγόρειος τρόπος ζωής, σε συνδυασμό με τις προσδοκίες που καλλιεργούσε για τη μεταθανάτια τύχη της ψυχής, απέρρεε από τις ηθικές αρχές που επέβαλλε. Με τον Πυθαγόρα συμφωνούν ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, πως δηλαδή η ψυχή είναι αθάνατη.¹³¹

Τοσοῦτον γὰρ εὐδοξία τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλεν, ὥστε καὶ τοὺς νεωτέρους ἅπαντας ἐπιθυμεῖν αὐτοῦ μαθητὰς εἶναι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἥδιον ὄραν τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν ἐκείνῳ συγγιγνομένους ἢ τῶν οἰκείων ἐπιμελουμένους, καὶ τούτοις οὐχ οἷόν τ' ἀπιστεῖν: ἔτι γὰρ καὶ νῦν τοὺς προσποιουμένους ἐκείνου μαθητὰς εἶναι μᾶλλον σιγῶντας θαυμάζουσιν ἢ τοὺς ἐπὶ τῷ λέγειν μεγίστην δόξαν ἔχοντας.¹³²

Το παραπάνω χωρίο από τον Ισοκράτη προδίδει μια αντίθεση ανάμεσα στην ευγλωττία που επιδείκνυαν οι μαθητές των τυπικών ρητορικών σχολών της εποχής και στη σιωπή που τηρούσαν οι πυθαγόρειοι. Ίσως το γεγονός παραπέμπει σε απόκρυφες διδασκαλίες. Οι κλειστές κοινωνικές ομάδες ενδέχεται να έχουν ορισμένες απόκρυφες διδασκαλίες, μολονότι αυτού του τύπου η μυστικότητα στον πυθαγορισμό συχνά μεγαλοποιείται και όπως φανερώνει η μαρτυρία του Αριστοτέλη

¹²⁷ Long 2005: 129, Kingsley 1996: 331

¹²⁸ Long 2005: 129

¹²⁹ Long 2005: 129

¹³⁰ Vegetti 2003: 79,82

¹³¹ Guthrie 1995: 15, Vegetti 2003: 82

¹³² Long 2005: 130

μεγάλο μέρος της πυθαγόρειας διδασκαλίας ήταν γνωστό σε όλους.¹³³ Η θεωρία για την μετεμψύχωση ήταν ευρύτατα γνωστή από τα χρόνια του Ξενοφάνη και ύστερα. Οι παρατηρήσεις του Ισοκράτη διαθέτουν μεγαλύτερη ρητορική αποτελεσματικότητα, αν ο ρήτορας αναφέρεται σε μια απόλυτη αυτοπειθαρχία των πυθαγορείων στην τήρηση της σιωπής, αυτοπειθαρχία που μαρτυρείται από την παράδοση παρά από την ικανότητα των πυθαγορείων να περιβάλλουν με μυστικότητα μερικές διδασκαλίες.¹³⁴

Η αυτοπειθαρχία που εκφράζει η σιωπή των πυθαγορείων και η προσκόλλησή τους σε πλήθος απαγορεύσεις θεμελιώνεται πάνω σε μια πιο βασική πεποίθηση σύμφωνα με την οποία οι πράξεις μας βρίσκονται υπό τον συνεχή και εξονυχιστικό έλεγχο των θεϊκών δυνάμεων. Έτσι, οι Πυθαγόρειοι ένιωθαν έκπληξη, αν κάποιος ισχυριζόταν πως ποτέ στη ζωή του δεν είχε συναντήσει θεότητα.¹³⁵ Επιπλέον, η δομή του κόσμου σχετίζεται με ένα σύστημα αμοιβών και ποινών.

Η ηθική, η θρησκευτική και η κοινωνική διδασκαλία του Πυθαγόρα σε ένα πρώτο επίπεδο φαίνεται πως επιδίωκε να αποκτήσουν οι μαθητές του τη βαθιά γνώση, και μέσα απ' τους ηθικούς κανόνες και την υποστήριξη της μουσικής και της γυμναστικής, να οδηγηθεί η ψυχή, ο εσωτερικός κόσμος του μαθητή, στην ανώτατη μορφή πνευματικής κάθαρσης. Αυτή η πνευματική κάθαρση της ψυχής θα λυτρώσει την ψυχή του μαθητή απ' τον κύκλο των γεννήσεων και των αλληπάλληλων μετενσαρκώσεων της και θα τον ξαναφέρει στη χαμένη θεϊκή μακαριότητα.

Ο Εμπεδοκλής και ο πυθαγορισμός

Από τη στιγμή που ο Πυθαγόρας δεν έγραψε τίποτε, τα συγγράμματα του Εμπεδοκλή κατέληξαν να αντιμετωπίζονται ως βασικά πυθαγορικά κείμενα για τα θέματα της ψυχής και το πεπρωμένο της. Διηγήσεις αναφέρουν τον Εμπεδοκλή ως τον πρώτο φιλόσοφο, ο οποίος παραβαίνοντας τις πυθαγόρειες απαγορεύσεις έκανε λόγο για αυτά τα θέματα, με αποτέλεσμα να αναθεματιστεί.¹³⁶ Ο Αλκιδάμας στο έργο του «Φυσικός» αναφέρει πως κι ο Εμπεδοκλής παρακολούθησε τα μαθήματα του

¹³³ Long 2005: 130

¹³⁴ Diels - Kranz 2007: 236, Long 2005: 130

¹³⁵ Long 2005: 130

¹³⁶ Long 2005: 134

Πυθαγόρα και τον θαύμαζε για τη σοβαρότητα του τρόπου ζωής και της εμφάνισής του.¹³⁷

Ο Εμπεδοκλής είχε αναφέρει χαρακτηριστικά για τον Πυθαγόρα τα εξής: «Υπήρχε μεταξύ αυτών (των Πυθαγορείων) κάποιος άντρας που ξεχώριζε για τις γνώσεις που υπέρμετρα κατείχε. Αυτός σε ύψιστο βαθμό απόχτησε διανοητικό πλούτο και κατανόηση των πραγμάτων και ήταν κατ' εξοχήν ικανός να πράξει παντοειδή έργα σοφίας. Γιατί όταν αυτός ποθούσε κάτι με όλες τις δυνάμεις της νόησής του, εύκολα είχε τη δύναμη να βλέπει κάθε πράγμα από όλα όσα συμβαίνουν τόσο μακριά όσο δέκα ή είκοσι γενεές του ανθρώπινου γένους».¹³⁸

Τα αποσπάσματα του Εμπεδοκλή που αναφέρονται στους κύκλους της μετενσάρκωσης διακρίνονται από μεθυστική ζωντάνια και εντυπωσιακές λεπτομέρειες. Η θεωρία των πυθαγορείων για τη μετεμψύχωση άσκησε σημαντική επίδραση στην αρχαιοελληνική φιλοσοφία, καθώς την υιοθέτησε ο Εμπεδοκλής και κυρίως ο Πλάτων προσδίδοντας την κυρίαρχη θέση. Ο πυθαγόρειος τρόπος ζωής φαίνεται ότι απέχει αρκετά από τον εταστικό βίο που αξίωνε ο Σωκράτης. Ο πυθαγορισμός δεν αφήνει κανένα περιθώριο στον ελεύθερο έλεγχο των ιδεών και της φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας αλλά έχει ως βάση του μόνο την αυθεντία του ιδρυτή του. Η ύστερη παράδοση κάνει λόγο πως οι πυθαγόρειοι δεν ένιωθαν καμία ανάγκη να υποστηρίξουν τις θέσεις τους και επαναπαύονταν στον ισχυρισμό «αυτό το είχε πει ο Πυθαγόρας».¹³⁹ Ο πρωταρχικός στόχος της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας από τον Σωκράτη και μετά, δεν ήταν η ορθολογική επιχειρηματολογία αλλά η επίτευξη μιας ευτυχισμένης ζωής. Ο Πυθαγόρας υπήρξε ο πρώτος στοχαστής που εισηγήθηκε ένα αναλυτικό σχέδιο για ευτυχισμένη ζωή, σχέδιο βασισμένο σε μια κοσμοαντίληψη που επηρέασε τους πλατωνικούς μύθους αν όχι τον ίδιο τον σωκρατικό έλεγχο.¹⁴⁰

Ο Εμπεδοκλής απαριθμεί τα τρία μεγάλα διδάγματα που πιθανότατα άντλησε από τον Πυθαγόρα και τη σχολή του: 1) το δίδαγμα για την καθολικότητα και σφαιρικότητα των όντων, 2) το δίδαγμα για τις καθ' έκαστον ιδιότητές τους και 3) το δίδαγμα για την μετά την ατομική φθορά διαιώνισή τους.¹⁴¹

¹³⁷ Diels - Kranz 2007: 228

¹³⁸ Βουδούρης 1992:30

¹³⁹ Long 2005: 131

¹⁴⁰ Anton 1992: 13-14, Long 2005: 131

¹⁴¹ Anton 1992: 12, Τζαβάρας 1992: 190

Δεν διαθέτουμε, ωστόσο, καμία μαρτυρία που να πιστοποιεί ότι η φιλοσοφία του Εμπεδοκλή είχε οποιαδήποτε ομοιότητα με την κοινωνική διάσταση του πυθαγορισμού.

Ο Ηρόδοτος, ο Πλάτων, ο Ισοκράτης ομοίως αναγνωρίζουν τον Πυθαγόρα ως διαπρεπέστατο σοφό. Γενικότερα ο Πυθαγόρας ετύγχανε γενικής αναγνωρίσεως και σεβασμού όχι μόνο από τους μαθητές του και από τα μέλη της Εταιρείας του, αλλά και από πολλούς άλλους. Μάλιστα με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να αποδίδονται στην προσωπικότητά του μυθικά και θεία χαρακτηριστικά και μετά τον θάνατό του άρχισε μια διαδικασία ανακηρύξεώς του σε ημίθεο, αφού ο Αριστοτέλης και ιστορεί ο Ιάμβλιχος, κατά τον απόρρητο πυθαγόρειο λόγο, στα λογικά όντα κατατάσσονται όντα όπως ο άνθρωπος, ο θεός και ο Πυθαγόρας.¹⁴²

Πυθαγόρας και Πυθαγόρειοι: Η φύση των αριθμών. Οι διδασκαλίες των Πυθαγορείων μέσα από τα αρχαία κείμενα.

Η διασύνδεση του αισθητού κόσμου με τους αριθμούς εγκαινιάζει νέα περίοδο στην ανθρώπινη σκέψη. Πριν οι Ελεάτες μιλήσουν για την ταυτότητα είναι και νοείν, οι Πυθαγόρειοι συνέλαβαν την ιδέα άμεσης συσχέτισης του αισθητού με το νοητό διαμέσου των αριθμών.¹⁴³ Η καινοτομία αυτή ανήκει στον Πυθαγόρα, το έργο του οποίου συνέχισαν οι μαθητές του. Η ενότητα του κόσμου, η θέα η οποία είχε κατά βάθος μονιστικές και πανθειστικές τάσεις, αίρεται. Επομένως, η πραγματικότητα διαιρείται σε δύο κόσμους: τον νοητό και τον αισθητό.¹⁴⁴ Η απόσταση από τον πλατωνισμό δεν είναι μεγάλη. Η μόνη «αδυναμία», εξαιτίας της οποίας οι πυθαγόρειοι τάσσονται σε προσωκρατικό επίπεδο, εντοπίζεται στο γεγονός πως δεν επιβεβαιώνεται ακόμη η πραγματικότητα του υποκειμένου, στο ότι δεν τονίζεται το συνειδητό εγώ το οποίο παραμένει ακόμη υπό την απρόσωπη υποβολή της νοητής-μαθηματικής τάξης.¹⁴⁵

¹⁴² Βουδούρης 1992:30

¹⁴³ Diels - Kranz 2007:842, 844, 846-847, Μακρής 1995:178

¹⁴⁴ Μακρής 1995:178

¹⁴⁵ Μακρής 1995:178

Μία από τις σημαντικότερες ιδέες στον Πυθαγορισμό είναι εκείνη της αρμονίας μεταξύ των σχημάτων του κόσμου γύρω μας και των σχημάτων στο νου του ερευνητή, ο οποίος προσπαθεί να κατανοήσει τον κόσμο.¹⁴⁶ Όταν κάποιος αντιλαμβάνεται είτε φαντάζεται κάτι, είτε με οποιονδήποτε τρόπο σκέπτεται ένα σχήμα, θα υπάρχουν κάποια σχήματα στο νου ή το μυαλό του.

Οι Πυθαγόρειοι διδάσκουν ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στη Μονάδα και το ένα, διότι η μονάδα υφίσταται, σύμφωνα με τους ίδιους, στην περιοχή των νοητών, ενώ το Ένα, μεταξύ των αριθμών.¹⁴⁷ Παρόμοια το Δύο υπάρχει μεταξύ των μετρουμένων πραγμάτων, ενώ η Δυάδα είναι απροσδιόριστη.

Η Μονάδα εκφράζει τη μεσότητα και το μέτρο, ενώ η Δυάδα εκφράζει υπερβολή και έλλειψη. Η μεσότητα και το μέτρο δεν επιδέχονται αύξηση ή ελάττωση, ενώ η υπερβολή και η έλλειψη, που προχωρούν ως το άπειρο, επιδέχονται, γι' αυτό και η Δυάδα ονομάζεται αόριστη. Αφού εξαιτίας της Μονάδας και της Δυάδας, όλα τα πράγματα ανάγονται στους αριθμούς, αποκαλούν όλα τα πράγματα αριθμούς και ο αριθμός τελειοποιείται στη δεκάδα.¹⁴⁸ Το δέκα σχηματίζεται με την πρόσθεση των τεσσάρων πρώτων αριθμών, γι' αυτό και το Δέκα ονομάζεται Τετρακτύς.

Γραφικά παριστανόταν με το σχήμα το καλούμενο "τετρακτύς", δηλαδή το παρακάτω σχήμα:

Η Τετρακτύς αποτελούσε την ουσία της διδασκαλίας των Πυθαγορείων. Είναι το άθροισμα των πρώτων τεσσάρων φυσικών αριθμών ($1+2+3+4=10$) που συνδέονται μεταξύ τους με διάφορες σχέσεις. Από αυτούς τους τέσσερις αριθμούς, είναι δυνατόν να κατασκευασθούν οι αναλογίες της τέταρτης, της πέμπτης και της ογδόης αρμονικής. Οι αναλογίες αυτές δημιουργούν την Αρμονία που για τους Πυθαγόρειους είχε σημασία κυριολεκτικά κοσμική. Οι

¹⁴⁶ Bigelow 1992: 24

¹⁴⁷ Diels - Kranz 2007: 848-849, Guthrie 1995: 11, Δελλής 2002: 179, Vegetti 2003: 83, Schure 1948: 311,363-364

¹⁴⁸ Diels - Kranz 2007: 836,838, Guthrie 1995: 12, Vegetti 2003: 83

Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν την Τετρακτύν για να ορκισθούν, επικαλούμενοι τον Πυθαγόρα σαν κάποιο θεό.¹⁴⁹

Κοσμική Αρμονία: στον Πυθαγορισμό κοσμική σημασία έχει η «ιερή δεκάδα»: η μυστική της ονομασία, τετρακτύς της δεκάδας, συνεπάγεται ότι $1+2+3+4=10$, αλλά μπορεί να νοηθεί και ως το «τέλειο τρίγωνο».¹⁵⁰

Όπως και στους πλατωνικούς μύθους, ο συμβολισμός των αριθμών διαδραμάτιζε κάποιον ρόλο και στην πυθαγόρεια κοσμοαντίληψη. Ένα άκουσμα μας πληροφορεί ότι το πιο σοφό πράγμα είναι ο αριθμός (τί τό σοφώτατον; ἀριθμός) και ίσως οι Πυθαγόρειοι έδιναν όρκο στο όνομα του Πυθαγόρα, ως «του ανθρώπου που παρέδωσε την τετρακτύν».¹⁵¹ Με τον όρο τετρακτύν οι πρώτοι πυθαγόρειοι εννοούσαν τους τέσσερις πρώτους αριθμούς και θεωρούσαν ότι το άθροισμά τους, το δέκα, είναι ο τελειότερος αριθμός (τετρακτύν δέ ἀριθμόν τινα, ὃς ἐκ τεσσάρων τῶν πρώτων ἀριθμῶν συγκείμενος τόν τελειότατον ἀπήρτιζεν, ὥσπερ τόν δέκα).¹⁵² Αν κάποιος προσθέσει το ένα και το δύο και σε αυτούς το τρία και το τέσσερα, θα σχηματίσει τον αριθμό δέκα. Έτσι σύμφωνα με τη μονάδα ο αριθμός υπάρχει στο δέκα, αλλά εν δυνάμει στο τέσσερα. Γι' αυτό το λόγο οι Πυθαγόρειοι έλεγαν ότι ο μεγαλύτερος όρκος ήταν η Τετρακτύς.¹⁵³

Όρκος Τετρακτύς: «Σε κείνον που μετέδωσε στην ψυχή μας την Τετρακτύ, την πηγή και τη ρίζα της αιώνιας φύσης».¹⁵⁴

Δηλαδή η ψυχή μας αποτελείται από την Τετράδα, γιατί αυτή είναι η νοημοσύνη, κατανόηση, γνώμη και αίσθηση, απ' όπου προέρχεται κάθε τέχνη και γνώση και εμείς οι ίδιοι γινόμαστε νοήμονα όντα. Η Μονάδα λοιπόν είναι νοημοσύνη, διότι η νοημοσύνη διακρίνει σύμφωνα με τη Μονάδα.¹⁵⁵

Ένα άλλο άκουσμα ορίζει την τετρακτύν ως «την αρμονία με την οποία τραγουδούν οι Σειρήνες» (τί έστι τό έν Δελφοῖς μαντεῖον; Τετρακτύς. ὅπερ έστίν ἡ ἄρμονία, έν ἧ αἱ Σειρήνες).¹⁵⁶ Ίσως αυτό συνεπάγεται ότι οι τέσσερις πρώτοι αριθμοί είχαν την ίδια αξία για τον λόγο ότι περιέχονται στις ακέραιες αριθμητικές αναλογίες

¹⁴⁹ Vegetti 2003: 83

¹⁵⁰ Vegetti 2003: 83

¹⁵¹ Long 2005: 131

¹⁵² Long 2005: 131, Μακρής 1995:181

¹⁵³ Diels - Kranz 2007: 849-850, Guthrie 1995: 217

¹⁵⁴ Diels - Kranz 2007: 850, Guthrie 1995: 218

¹⁵⁵ Diels - Kranz 2007: 850, Guthrie 1995: 218

¹⁵⁶ Long 2005: 131

που αντιστοιχούν στην όγδοη, την πέμπτη και την τέταρτη μουσική συγχορδία. Καμία, ωστόσο, από τις τελευταίες αναφορές, που αποδίδουν την ανακάλυψη των αντιστοιχιών αυτών του Πυθαγόρα, δεν είναι πιθανό να ισχύει στην πραγματικότητα με επιστημονικά κριτήρια.

Σχετικά με τη διδασκαλία του Πυθαγόρα, οι περισσότεροι λένε πως τις γνώσεις του για τις μαθηματικές επιστήμες τις έμαθε από τους Αιγύπτιους, τους Χαλδαίους και τους Φοίνικες.¹⁵⁷ Διότι με τη γεωμετρία ασχολήθηκαν από πολύ παλιά οι Αιγύπτιοι, ενώ με όσα έχουν σχέση με την αριθμητική και τους λογαριασμούς οι Φοίνικες, οι Χαλδαίοι τέλος ασχολήθηκαν με τα αστρονομικά θέματα. Τα σχετικά με τις λατρευτικές τελετές και τους άλλους τρόπους του βίου λένε πως τα άκουσε από τους Μάγους.¹⁵⁸

Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν στη συνέχεια των αριθμών. Αν θεωρήσουμε τους φυσικούς αριθμούς 1,2,3,..., μεταξύ τους δεν είναι δυνατό να παρεμβληθεί άλλος φυσικός αριθμός, επομένως παρουσιάζουν συνέχεια. Ενώ υπάρχει συνέχεια μεταξύ 1 και 2 ή 2 και 3 δεν υπάρχει κάποιο κοινό μέρος, όπως συμβαίνει στα συνεχή μεγέθη. Επομένως μεταξύ των αριθμών υπάρχει το κενό. Είναι φανερό πως οι Πυθαγόρειοι έβρισκαν το κενό πρωταρχικά στην ασυνέχεια, η οποία διαχώριζε τις μονάδες κάθε δεδομένου αριθμού από τις μονάδες ενός άλλου αριθμού.¹⁵⁹ Το κενό έχει μεγάλη σημασία στα Μαθηματικά σαν μορφή άρρητων χασμάτων μεταξύ των ρητών αριθμών στην κβαντική θεωρία των πεδίων, το κενό χαρακτηρίζει τη θεμελιώδη κατάσταση των πεδίων (Dirac, Einstein, Heisenberg).¹⁶⁰

Λέγοντας πως όλα τα πράγματα συνίστανται από τους αριθμούς οι Πυθαγόρειοι έλεγαν ότι τα βασικά στοιχεία του κάθε πράγματος: α)έχουν ουσίες, β) έχουν ουσιώδεις ιδιότητες και γ) αποτελούν μέρος ενός διατεταγμένου συστήματος μέσα στο οποίο κάθε πράγμα έχει μια μοναδική θέση.¹⁶¹ Συνέπεια αυτής της θέσεως είναι πως η ψυχή είτε είναι και δομείται από κάτι που έχει αυτά τα τρία βασικά χαρακτηριστικά.

Η αριθμολογική θεωρία του Πυθαγόρα μεταφερόμενη στη σημερινή επιστημονική έκφραση μας λέει: α) Η σύσταση της ύλης είναι ενιαία. β) Τα έσχατα στοιχεία της ύλης, που είναι πάντα όμοια μεταξύ τους, μπορούν να εικονισθούν με

¹⁵⁷ Diels- Kranz 2007: 236

¹⁵⁸ Diels- Kranz 2007: 236

¹⁵⁹ Παπαμιχαλόπουλος 1992: 84

¹⁶⁰ Παπαμιχαλόπουλος 1992: 84

¹⁶¹ Purtil 1992: 134

αριθμούς, γ) Ο αριθμός τούτων και η αρμονία των αντιθέσεών τους, μας δίνουν όλα τα είδη των μορφών της ύλης, που επικρατεί σήμερα φαίνεται να μοιάζει πολύ με τη θεωρία του Πυθαγόρα και εμφανίζεται σχεδόν με το ίδιο όνομα ορισμένων χαρακτηριστικών αριθμών.¹⁶² Το άγνωστο μοναδικό στοιχείο της ύλης, που ο Πυθαγόρας το εικόνιζε με τον αριθμό είναι το ηλεκτρικό φορτίο κατανεμημένο σε ακέραιο αριθμό ισότιμων μονάδων (στοιχειώδη ηλεκτρικά φορτία ή quanta φορτίου). Ο αριθμός των στοιχειωδών ηλεκτρικών φορτίων, που εμφανίζεται με τις αντιθέσεις του Πυθαγόρα, δηλαδή με τη μορφή του θετικού και του αρνητικού στοιχειώδους ηλεκτρικού φορτίου και η αρμονική διάταξή του μέσα στα άτομα των στοιχείων της ύλης, σύμφωνα με τους νόμους της Κβαντομηχανικής, εμφανίζουν τα διάφορα είδη της και προσδιορίζουν της ιδιότητές της.¹⁶³ Δηλαδή όπως χωρίς ηλεκτρικό φορτίο ύλη δεν νοείται, έτσι και χωρίς αριθμό όντα δεν νοούνται κατά τη θεωρία του Πυθαγόρα.

Οι πυθαγόρειοι ισχυρίζονται πως ο άνθρωπος μπορεί να βελτιωθεί με τρεις τρόπους. Πρώτον, μέσω της ομιλίας με τους θεούς, επειδή αυτούς κανείς δεν μπορεί να τους πλησιάσει παρά μόνο αν απέχει από κάθε κακό και μιμείται το Θεό και μάλιστα ως το βαθμό εξομοίωσης με Αυτόν. Δεύτερον, με τις αγαθοεργίες, που είναι χαρακτηριστικό της Θεότητας. Τρίτον, μέσω του θανάτου, διότι αν ο ελαφρύς ψυχικός χωρισμός από το σώμα, που προκύπτει μέσω της πειθαρχίας, βελτιώνει την ψυχή τόσο ώστε αρχίζει να προφητεύει, στα όνειρα και στις εκστάσεις λόγων ασθενειών, τότε η ψυχή βελτιώνεται πολύ περισσότερο όταν αποχωριστεί πλήρως από το σώμα με το θάνατο.¹⁶⁴

Αρχήν μὲν ἀπάντων μονάδα. Οι Πυθαγόρειοι θεωρούν τη Μονάδα ως αρχή των πάντων, γιατί το σημείο είναι η αρχή μιας γραμμής, η γραμμή του επιπέδου και το επίπεδο ενός στερεού, που αποτελεί ένα σώμα.¹⁶⁵ Το σημείο προϋποθέτει την ύπαρξη μιας Μονάδας, έτσι ώστε είναι στην πραγματικότητα η αρχή των σωμάτων και όλα τα σώματα προέρχονται από τη Μονάδα. Από την μονάδα και την αόριστη δυάδα έγιναν οι άλλοι αριθμοί, από τους αριθμούς τα σημεία, από αυτά οι γραμμές, από αυτές έγιναν τα επίπεδα σχήματα, από τα επίπεδα έγιναν τα στερεά σχήματα και από αυτά τέλος τα αισθητά σώματα, των οποίων τα υλικά στοιχεία είναι τέσσερα:

¹⁶² Παπαμιχαλόπουλος 1992: 85

¹⁶³ Παπαμιχαλόπουλος 1992: 85

¹⁶⁴ Diels - Kranz 2007: 896, Guthrie 1995: 12, Vegetti 2003: 84, Schure 1948: 367

¹⁶⁵ Guthrie 1995: 12, Diels- Kranz 2007: 838, Μακρή 1995: 178, Δελλής 2002: 363

πυρ, ύδωρ, γη και αέρας.¹⁶⁶ Αυτά μεταβάλλονται και μετατρέπονται το ένα στο άλλο. Έτσι από αυτά γίνεται ο κόσμος, έμψυχος, νοητικός, σφαιροειδής που στο κέντρο του βρίσκεται η γη, η οποία είναι κι αυτή σφαιροειδής και κατοικείται σε όλα της τα μέρη. Η μονάδα και η αόριστη δυάδα παράγουν τους αριθμούς και σ' αυτό συνίσταται η ριζική καινοτομία, τα σημεία. Κάθε σημείο όμως είναι αδιάστατο.¹⁶⁷ Γι' αυτό η γραμμή συνιστά ενότητα αριθμών: Έκ δέ τούτων τάς γραμμάς, εξ' ὧν τά επίπεδα σχήματα.¹⁶⁸ Στην τριάδα ανάγονται τα πάντα.

Συνέπεια των επιπέδων σχημάτων είναι τα στέρεα σώματα, δηλαδή ο αισθητός κόσμος.¹⁶⁹ Ο οποίος αποτελείται από τα τέσσερα στοιχεία που ανάγονται στους αλημιστές: η φωτιά, το νερό, η γη κι ο αέρας.¹⁷⁰ Οι αισθητές μεταβολές είναι αναντίρρητες και οφείλονται στις τροπές και στις μεταβολές των στοιχείων του αισθητού κόσμου.

Σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους τα όντα συνιστούν μιμήσεις των αριθμών, δεδομένου ότι οι τελευταίοι δεν προηγούνται απλά ως εκφράσεις του νοητού.¹⁷¹ Αποτελούν στοιχεία των όντων, κατά τρόπο που τα αισθητά δεν είναι παρά ορατές όψεις των αριθμών. Οπωσδήποτε υπάρχει αριθμοσοφική-θεοσοφούσα αντίληψη.¹⁷² Κατά τον Αριστοτέλη, οι Πυθαγόρειοι θεωρούν τους αριθμούς πρώτους ως προς τη φύση και γι' αυτό τα συμβαίνοντα στη φύση, τα «γιγνόμενα», δεν είναι παρά ομοιώματα των αριθμών. Το αισθητό με άλλα λόγια εκφράζει την αιώνια φύση των αριθμών, την αρχέγονη ενότητα της μονάδας ως μήτρας των αριθμητικών της επαναλήψεων. Η μονάδα προηγείται, με θραύσματά της τους αριθμούς. Επομένως οι μεταβολές οι οποίες επισυμβαίνουν στο αισθητό οφείλονται στους αριθμούς και στο συσχετισμό τους, δεν ανήκουν στο αισθητό. Υπ' αυτή τη θεμελιώδη προϋπόθεση οφείλουμε να ερμηνεύσουμε την ουράνια αρμονία.

Ο Jean Brun, ακολουθώντας τον Θέωνα τον Σμυρναίο, θεωρεί ότι ο αριθμός για τους Πυθαγορείους δεν είναι συλλογή ενότητων, δηλαδή ποσοτική άθροιση, αλλά έκφραση της διαίρεσης της ενότητας.¹⁷³ Ο αριθμός είναι μέρος της ενότητας. Ωστόσο, παρόμοιες ερμηνείες τονίζουν κάποια στοιχεία της πυθαγόρειας

¹⁶⁶ Diels- Kranz 2007: 838, Μακρής 1995: 178, Schure 1948: 371

¹⁶⁷ Μακρής 1995: 178

¹⁶⁸ Μακρής 1995: 178, Schure 1948: 369

¹⁶⁹ Μακρής 1995: 178

¹⁷⁰ Μακρής 1995: 178

¹⁷¹ Μακρής 1995:179

¹⁷² Μακρής 1995:179

¹⁷³ Μακρής 1995:180

αριθμολογίας και αποκλείουν τη μαθηματική διάσταση της σκέψης της Σχολής η οποία προέβη και σε μαθηματικές ανακαλύψεις. Η μονάδα, το Εν των Πυθαγορείων, δεν απέχει από το είναι-Εν των Ελεατών ως ιδεατή πρωτοσύλληψη.¹⁷⁴ Ο νους ως αντίληψη του χώρου συνιστά το άπειρο, την απειρική σύλληψη, είναι το νοεόν, αλλά η ύπαρξη της πολλότητας δημιουργεί τα προβλήματα στην πρωτολογιζόμενη διάνοια.¹⁷⁵ Οι Πυθαγόρειοι δεν κάνουν λόγο για ενότητα αλλά για αρμονία. Οι έννοιες του απείρου και του πεπερασμένου είναι καθοριστικές. Εάν τα αισθητά είναι καθ' ομοίωση των αριθμών, όπως πιστεύουν οι Πυθαγόρειοι, ακολουθούν τους συσχετισμούς τους. Υπάρχει με άλλα λόγια δυναμική στην ίδια τη φύση των αριθμών. Η μονάδα, η δυάδα και οι αριθμοί δεν εκφράζουν ενότητα αλλά αρμονία, ερμηνεύουν τό ἔμψυχον, τό νοερόν, τό σφαιροειδές, τό θερμόν, τό ψυχρόν, κ.ο.κ. ως είδος νοητών υποστάσεων οι οποίες προσδιορίζουν ως μυστική αρμονία στο κοσμικό γίγνεσθαι.¹⁷⁶ Επομένως θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε πως η αριθμολογία των Πυθαγορείων έχει μεν αφετηριακή θεοσοφική προέλευση αλλά προεκτείνεται δυναμικά, καθόσον επιβάλλει τη σφραγίδα της στις μορφές των αισθητών. Οι αριθμοί έχουν τη μορφή στο μέτρο που τα σχήματα του αισθητού αποτελούν έκφρασή τους. Επομένως, υπάρχει δυισμός, κάτι το άγνωστο, τόσο για τους Ίωνες όσο και για τους Ελεάτες, όχι όμως διαρχία και αντίθεση. Οι αριθμοί είναι πρώτοι «δυνάμει», υπερέχουν των αισθητών αλλά τα τελευταία υπακούουν και εκφράζουν ορατά τη μυστική τους αρμονία.¹⁷⁷

Ο Πλάτων λέγεται ότι έμαθε τις θεωρητικές και φυσικές δοξασίες από τους Ιταλούς Πυθαγόρειους, την ηθική του από τον Σωκράτη και τη λογική του από τον Παρμενίδη και τους Ελεάτες.¹⁷⁸ Αλλά όλες αυτές οι διδασκαλίες προέρχονται από τον Πυθαγόρα.

Οι ιδιότητες των αριθμών δεν είναι μαγικές όπως στη φαραονική σοφία. Ένα χωρίο του Αριστοτέλη αναφέρει πως ο ουρανός αποτελείται από αριθμούς οι οποίοι δεν είναι «μοναδικοί», δεν είναι αόριστα μεγέθη: Αλλά τας μονάδας ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν μέγεθος.¹⁷⁹ Αυτό δημιουργεί αμηχανία στους Πυθαγορείους από τη στιγμή που προσπαθούν να παραστήσουν το εν. φυσικά ο Αριστοτέλης

¹⁷⁴ Μακρής 1995:180, Schure 1948: 363

¹⁷⁵ Diels - Kranz 2007: 848, 858-859, Μακρής 1995:180

¹⁷⁶ Μακρής 1995:180

¹⁷⁷ Μακρής 1995:181

¹⁷⁸ Guthrie 1995: 12

¹⁷⁹ Μακρής 1995:181

αντιλέγει και θεωρεί αδύνατο οι μονάδες να έχουν μέγεθος.¹⁸⁰ Η αριστοτελική διάκριση ανάμεσα στη μονάδα και στον αριθμό είναι ενδεκτική. Κατά βάση η μονάδα είναι η μήτρα του αριθμού. Οι αριθμοί ως ενότητες εκφράζουν μονάδες και η αρμονική τους έκφραση συνίσταται στα σχήματα.

Το άθροισμα των τεσσάρων πρώτων αριθμών μας οδηγεί στο δέκα το οποίο εκφράζει τελειότητα ($1+2+3+4=10$). Το δέκα ως τελειότητα περιλαμβάνει την τῶν ἁριθμῶν φύσιν, εκφράζοντας και την ουράνια αρμονία.¹⁸¹ Γι' αυτό οι ἄρτιοι και οι περιττοί αριθμοί εκφράζουν αντίστοιχα το ἄπειρο και το πεπερασμένο, τὸ δὲ ἔξ' ἄμφοτέρων εἶναι τούτων... τὸν δ' ἁριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνός.¹⁸² Γι' αυτό το άθροισμα των δύο πρώτων ἀρτίων και περιττῶν ἀριθμῶν μας κάνει το δέκα ως συνέκφραση της αρμονίας.

Το πυθαγόρειο θεώρημα κλόνισε τις περί αρμονίας απόψεις των Πυθαγορείων, διότι είναι δυνατό η υποτείνουσα να είναι ἄρρητος ἀριθμὸς.¹⁸³ Η προσπάθεια διασύνδεσης του αισθητού και του νοητού με τους ἀριθμοὺς αποτελεί σημαντικό βήμα κι είναι το κατεξοχήν μήνυμα της πυθαγόρειας σκέψης. Για πρώτη φορά μυστική και λογική συναιρούνται. Η μονάδα αποτελεί μυστική πρωτοσύλληψη παράλληλη προς την ταυτότητα των ελεατών, προς το λόγο του Ηρακλείτου, προς το αρχέγονο και αείζωο πρώτο στοιχείο των Ιώνων. Οι ἀριθμοί και η αισθητή τους ἐνότητα, ὅπως παρουσιάζεται στον αισθητό κόσμο και στα σχήματα, εκφράζουν τη λογική καταλληλότητα διάκρισης και συσχέτισης των αισθητῶν ετεροτήτων. Η διασύνδεση νοεῖν και λογίζεσθαι βρίσκεται στο εν τῷ ὀποίῳ ἀποτελεῖ μήτρα του ἀπείρου και του πεπερασμένου. Η συστοιχία ἀρτίων και περιττῶν ἀριθμῶν εκφράζεται με την παρέμβαση του ἐνός το ὀποίῳ εἶναι και ἄπειρο και πεπερασμένο.¹⁸⁴ Η λογική κάνει αποφασιστικά βήματα με τους Πυθαγορείους και διατηρεῖ στη διαδικασία του λογίζεσθαι τη μυστική αφετηρία, το νοεῖν. Πρόκειται για τη μαρτυρία της ἐνότητας του πνεύματος. Ἐχουν γραφεί πολλά για τη μυστική των Πυθαγορείων, χωρίς ὄμως να επιχειρεῖται ο ακριβής προσδιορισμός της. Ο L. Brunschvicg λόγου χάριν διείδε στην μαθηματική σκέψη της Σχολῆς την αφετηρία της επιστημονικής γνώσης διαμέσου του προσμετρᾶν. Ο B. Russell ομολογεί ὅτι μετὰ ἀπὸ πολλές δεκαετίες κατόρθωσε να ἀπαλλαγεί ἀπὸ το μυστικό των Πυθαγορείων.

¹⁸⁰ Μακρῆς 1995:181

¹⁸¹Vegetti 2003: 83, Μακρῆς 1995:181

¹⁸² Μακρῆς 1995:181

¹⁸³ Μακρῆς 1995:183

¹⁸⁴Vegetti 2003: 85, Μακρῆς 1995:183

Δεν μπορώ πια, ισχυρίζεται ο Russell, να βρίσκω οποιαδήποτε μυστική ικανοποίηση στην κατάνυξη της μαθηματικής αλήθειας.¹⁸⁵

Στον πυρήνα του Πυθαγορισμού αποκαλύπτονται πτυχές συλλήψεων του αναδυόμενου φιλοσοφικού λόγου. Η αρμονία είναι οικουμενική, καλύπτουσα όχι μόνο τη φυσική τάξη αλλά και τη κίνηση τη φθορά, τη μεταβολή, το αγαθό και το κακό, το επίπεδο και το στερεό. Αυτή η συμπληρωματικότητα των εναντίων αγγέλλεται στον Ηράκλειτο ως ταυτότητα αλλά στους Πυθαγορείους αντί ταύτισεως έχουμε πολλότητα, πλουραλισμό.¹⁸⁶ Διακρίνουμε ακόμη τις προσωκρατικές δυσκολίες, αφού το αισθητό και το νοητό δεν ταυτίζονται μεν συνειδητά όπως παραδείγματος χάριν στον πανθεισμό των Στωικών και των νεώτερων χρόνων, αλλά διαπλέκονται υπό την υποβολή των μεταβαλλόμενων αισθητών μεγεθών. Ο αρχέγονος και ασύνειδος πανθεισμός τείνει να καταστεί δυισμός όμως δεν είναι εύκολη η θραύση. Το πνεύμα ως εν-μονάς δεν είναι το άπειρο του Μελίσσου λ.χ. ούτε το Είναι. Νοείν του Παρμενίδη.¹⁸⁷ Οι ύστεροι Πυθαγόρειοι, οι Νεοπυθαγόρειοι και οι τελευταίοι πλατωνικοί προσέκλιναν προς αυτές τις μυθικές επεκτάσεις και μάλιστα μετά την ακμή της κλασικής φιλολογίας.

Η μονάς, το εν, έκφραση του απολύτου, του νοείν, είναι η πηγή όχι μόνο των αριθμών οι οποίοι της ανήκουν, αλλά και της αισθητής πραγματικότητας η οποία αποτελεί το σχήμα τους, το αρμονικό τους σχήμα. Αυτό σημαίνει πως ο μαθηματικός λογισμός εκφράζει και την αισθητή πραγματικότητα η οποία δεν αυτονομείται.¹⁸⁸ Γι' αυτό οι μαθηματικές σχέσεις δεν είναι ακόμη ποσοτικές και μετρικές όπως αργότερα, στη νεώτερη και σύγχρονη επιστήμη. Έτσι, το λογίζεσθαι είναι προδιαγραμμαμένο ως έκφραση της ενίζουσας νοητής αλήθειας. Το αισθητό διαφοροποιείται από το νοητό αλλά ταυτόχρονα αποτελεί σφραγίδα του, υπογραφή του.

Ιστορικοί της επιστήμης εμμένουν στις αφετηριακές επιδράσεις των Πυθαγορείων στους Κοπέρνικο, Κέπρελ και άλλους μεγάλους αστρονόμους.¹⁸⁹ Φυσικά, παρενεβλήθη εμπειρία πολλών αιώνων, αλλά η μετακίνηση από την ενότητα του νοείν στο λογίζεσθαι των πολλών έχει ήδη επιτελεσθεί με οριστική υπέρβαση του μεγάλου προβλήματος του αισθητού. Ο Henry More βεβαιώνει πως οι Πυθαγόρειοι

¹⁸⁵ Μακρής 1995:183

¹⁸⁶ Μακρής 1995:188

¹⁸⁷ Μακρής 1995:188

¹⁸⁸ Vegetti 2003: 83, Μακρής 1995:184

¹⁸⁹ Μακρής 1995:184

έφτασαν στη διαπίστωση ύπαρξης μιας ασώματης ουσίας είτε πνεύματος η οποία διακρίνεται από την ύλη.¹⁹⁰

Σύμφωνα με τον Πυθαγόρα, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη η όραση είναι ο κριτής των δέκα χρωμάτων, όπου το λευκό και το μαύρο είναι τα δύο άκρα όλων των ενδιάμεσων: κίτρινου, καστανού, ωχρού, κόκκινου, γαλάζιου, πράσινου, λαμπερού και γκριζου. Η ακοή είναι ο κριτής των οσμών, καλών και άσχημων και των πραγμάτων που σαπίζουν ή βρέχονται, λιώνουν στη φωτιά ή εξατμίζονται.¹⁹¹ Η γεύση είναι ο κριτής των γεύσεων, γλυκών, και πικρών και των πέντε ενδιάμεσων, γιατί επτά είναι οι χυμοί: γλυκός, πικρός, ξινός, δριμύς, στυφός, αλμυρός και καυτερός. Η αφή κρίνει πολλά πράγματα μεταξύ των δύο άκρων της βαρύτητας και ελαφρότητας, όπως θερμό και ψυχρό και τα μεταξύ των δύο, τραχύ και λείο και τα ενδιάμεσα, ξηρά και υγρά και τα ενδιάμεσα. Ενώ οι τέσσερις βασικές αισθήσεις περιορίζονται στα ειδικά σημεία στο κεφάλι, η αφή είναι κοινή σε όλες τις αισθήσεις, αλλά είναι ιδιαιτέρως έντονη στα χέρια.

Ο Πυθαγόρας δίδασκε ότι στον ουρανό υπάρχουν δώδεκα τάξεις.¹⁹² Η πρώτη και εξωτερική είναι η σφαίρα των απλανών όπου διαμένει ο πρώτος Θεός και οι νοητοί θεοί και ο Πλάτωνας τοποθετεί τις Ιδέες. Ύστερα έρχεται η σφαίρα του Κρόνου και οι ακόλουθοι έξι πλανήτες: Δίας, Άρης, Αφροδίτη, Ερμής, Ήλιος και Σελήνη. Μετά έρχεται η σφαίρα του Πυρός, του Αέρα, του Νερού και τελευταία της Γης. Στην πρώτη από τις δώδεκα σφαίρες, δηλαδή στη σφαίρα των απλανών, βρίσκεται η πρώτη Αιτία και ότι υπάρχει κοντά σε αυτήν, είναι καλύτερα οργανωμένο και έξοχο. Ενώ εκείνο που βρίσκεται πιο μακριά είναι κατώτερο. Η σταθερή τάξη διατηρείται μέχρι την περιοχή της Σελήνης, ενώ όσα βρίσκονται στην υποσεληνιακή σφαίρα, είναι άτακτα.¹⁹³

Αναγκαστικά το κακό πρέπει να βρίσκεται στη γειτονιά της Γης, η οποία σε σχέση με όλο τον κόσμο, έχει τη θέση του πυθμένα και είναι σαν μια υποστάθμη που μπορεί να δέχεται πράγματα. Όλα τα άλλα μέρη κυβερνώνται με σταθερή τάξη και σύμφωνα με την Πρόνοια και την Ειμαρμένη η οποία έρχεται μετά το Θεό, ενώ κάτω από τη σελήνη λειτουργούν τέσσερις αιτίες: ο Θεός, η Ειμαρμένη, η δική μας προαίρεση και η Τύχη.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Μακρής 1995:185

¹⁹¹ Guthrie 1995: 13

¹⁹² Diels - Kranz 2007: 864, Guthrie 1995: 13

¹⁹³ Guthrie 1995: 14

¹⁹⁴ Guthrie 1995: 14

Τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος των Πυθαγορείων είναι τα εξής:

- 1) Το σφαιρικό σύμπαν.
- 2) Οι κυκλικές κινήσεις των ουρανίων σωμάτων περί ένα κοινό κέντρο.
- 3) Το κοινό κέντρο είναι το πυρ, το οποίο δεν ταυτίζεται με τον ήλιο.
- 4) Η διάκριση μεταξύ πλανητών και άλλων αστερών.
- 5) Το σφαιρικό σχήμα της γης.
- 6) Η εκτόπιση της γης από το κέντρο του κόσμου και η κίνησή της περί αυτό.
- 7) Η υπόθεση της αντίχθονος.
- 8) Η ύπαρξη και άλλων ουρανίων σωμάτων μη ορατών από εμάς.
- 9) Η θειότητα των ουρανίων σωμάτων.
- και 10) Η αρμονία των σφαιρών.¹⁹⁵

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι έννοιες της σφαιρικότητας του σύμπαντος και των περιοδικών κυκλικών κινήσεων των ουρανίων σωμάτων αναγνωρίζονται στον Ηράκλειτο, τον Παρμενίδη, τον Εμπεδοκλή και τον Αναξαγόρα, με τη διαφορά ότι στις φιλοσοφικές αντιλήψεις τους η γη είναι ακίνητη στο μέσον του κόσμου. Γι' αυτό το λόγο θεωρείται πως η μεγάλη πρωτοτυπία του Φιλολάειου συστήματος έγκειται κυρίως στην εκτόπιση της γης από το μέσον του κόσμου και στην υπόθεση της αντίχθονος, η οποία απέβλεπε στο να ανεβάσει τον αριθμό των σφαιρών των ουρανίων σωμάτων σε δέκα, τον ιερό αριθμό των Πυθαγορείων.¹⁹⁶ Τη σπουδαιότητα του ρόλου του αριθμού στο σύμπαν κατανοούμε από τα σωζόμενα αποσπάσματα του έργου του Φιλολάου "Περί φύσεως": «Η φύση και τα πάντα στον κόσμο συνετέθησαν από ᾿απειρα καί περαίνοντα στοιχεῖα. Κάθε γνωσκόμενο έχει τον αριθμό του, τον οποίο αν δεν είχε, δεν θα ήταν δυνατόν ούτε να νοηθεί, ούτε να γνωσθεί, συσχετίζεται με άλλα μέσω των λόγων και των αριθμών τους. Ιδιαίτερως μεγάλη είναι η δύναμη της δεκάδας και στον θείο και τον ουράνιο και τον ανθρώπινο βίο, χωρίς την οποία όλα θα ήταν ᾿απειρα καί άδηλα και άφανη».¹⁹⁷

Δύο άλλοι Πυθαγόρειοι, ο Ικέτας και ο Έκφαντος από τις Συρακούσες, θεωρούνται οι εισηγητές της περιστροφής της γης περί άξονα διερχόμενο από το κέντρο της, η οποία ερμηνεύει την φαινομενική ημερησία περιστροφή της ουράνιας σφαίρας.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Diels - Kranz 2007: 864- 865, 866, Παπαθανασίου 1992:75

¹⁹⁶ Παπαθανασίου 1992: 75

¹⁹⁷ Diels - Kranz 2007: 848,858,859, Παπαθανασίου 1992: 75

¹⁹⁸ Παπαθανασίου 1992: 77

Ο Πυθαγόρας ήταν εκείνος που αποκάλεσε πρώτος το σύμπαν «κόσμος», διότι είναι τέλειος και «κοσμημένος» με άπειρη ομορφιά και έμβια όντα.¹⁹⁹ Ο Πυθαγόρας είπε ότι ο άνθρωπος είναι ένας μικρόκοσμος, όχι επειδή αυτός, όπως και τα άλλα ζώα, ακόμη και το κατώτερο, αποτελείται από τα τέσσερα στοιχεία, αλλά επειδή εμπεριέχει όλες τις δυνάμεις του κόσμου.²⁰⁰ Γιατί ο κόσμος περιέχει τους θεούς, τα τέσσερα στοιχεία, τα άλογα ζώα και τα φυτά. Όλες αυτές οι δυνάμεις περιέχονται μέσα στον άνθρωπο. Έχει λογική, που είναι θεία δύναμη, έχει τη φύση των στοιχείων και τις δυνάμεις της κίνησης, της ανάπτυξης και της αναπαραγωγής. Όμως καθεμία από αυτές τις δυνάμεις είναι ελλιπής. Έχουμε λιγότερη λογική ικανότητα από τους θεούς και λιγότερο από το κάθε στοιχείο απ' ότι τα ίδια τα στοιχεία. Η οργή και η επιθυμία μας είναι κατώτερες από τα πάθη των άλογων ζώων, ενώ οι δυνάμεις μας για θρέψη και ανάπτυξη είναι κατώτερες από εκείνες των φυτών.²⁰¹ Αποτελούμενοι λοιπόν από διαφορετικές δυνάμεις, πρέπει να ζήσουμε μια δύσκολη ζωή.

Ο κόσμος είναι σφαιρικός. Το μέσον, το κέντρο του κόσμου, είναι η έμπυρη φυλακή του Διός, για να ακολουθεί ο χορός των θείων σωμάτων, των δέκα.²⁰² Ωστόσο στους εννέα πλανήτες προστίθεται και η μονάς, ώστε η αρμονία να είναι εμφανής. Η κίνηση των ουρανίων σωμάτων τελείται καθώς οι ταχύτητες και οι αποστάσεις δημιουργούν τούς τῶν συμφωνιῶν λόγους.²⁰³ η αρμονία η οφειλομένη στις αναλογίες και στις κινήσεις φωτίζει όλο τον αισθητό κόσμο του οποίου η ευρύτερη τάξη οφείλεται στις γνωστές συστοιχίες των δέκα αρχών: Πέρας και 'άπειρον, περιπτόν και 'αρτιον, 'έν και πλήθος, δεξιόν και αριστερόν, 'άρρεν και θῆλυ, ἡρεμοῦν και κινούμενον, εὐθύ και καμπυλόν, φῶς και σκότος, ἀγαθόν και κακόν, τετράγωνον και ἑτερόμηκες.²⁰⁴

Για να κατανοήσουμε τις δέκα συστοιχίες, οφείλουμε να κατανόησουμε τη φύση του αριθμού. Ο κάθε αριθμός είναι μοναδικός, αποτελείται από μονάδες κάθε μια από τις οποίες προσάγει νέο οντολογικό περιεχόμενο. Αυτό κατοπτρίζεται στα αισθητά. Τα σώματα σύγκεται από αριθμούς οι οποίοι είναι μαθηματικοί. Κατά τον Εύρυτο κάθε αριθμός αντιστοιχεί σε άνθρωπο, ίππο, κ.ο.κ.²⁰⁵ Οι μονάδες έχουν μέγεθος το οποίο ποικίλει κατά τις αντίστοιχες μονάδες. Οι συνέπειες είναι

¹⁹⁹ Guthrie 1995: 15

²⁰⁰ Guthrie 1995: 15

²⁰¹ Guthrie 1995: 15

²⁰² Μακρής 1995:187

²⁰³ Μακρής 1995:187

²⁰⁴ Μακρής 1995:187

²⁰⁵ Μακρής 1995:187

καθοριστικές. Τα πάθη και οι έξεις τόσο του ανθρώπου όσο και του φυσικού κόσμου οφείλονται στους αριθμούς, οι οποίοι είναι αναγκαστικά αντιθετικοί: άρτιοι (άπειροι) και περιττοί (πεπερασμένοι).²⁰⁶ Σύμφωνα με τον Στοβαίο οι μονάδες είναι ιδεατές πραγματικότητες, το σύνθετό τους αγγέλλεται ως ανεπανάληπτο απλούν.²⁰⁷ Πρόκειται για το πλατωνικό αγαθόν το οποίο συνιστά τον τόπο κοινωνίας των ιδεών.

Στον κόσμο είναι ίσα μοιρασμένα το φως και το σκοτάδι, το θερμό και το ψυχρό, το ξηρό και το υγρό. Αν υπερισχύει το θερμό, έχουμε καλοκαίρι, αν επικρατεί το ψυχρό έχουμε χειμώνα, αν υπερισχύει το ξηρό έχουμε άνοιξη και αν επικρατεί το υγρό έχουμε φθινόπωρο.

Ενώ όλα τα πράγματα κυβερνώνται μόνο από μία φύση, εμείς συρόμαστε από διαφορετικές δυνάμεις. Παραδείγματος χάριν κάποιες φορές ωθούμαστε από τη Θεότητα προς καλύτερα πράγματα, άλλες φορές που επικρατεί η ζωώδης δύναμη, ωθούμαστε προς κατώτερα πράγματα και ανάλογα από τις άλλες δυνάμεις. Εκείνος ο οποίος σαν έμπειρος αρματηλάτης καλλιεργεί μέσα του το θείο στοιχείο, αυτός θα μπορεί να χρησιμοποιεί τις άλλες δυνάμεις με μια ανάμιξη των στοιχείων της οργής, επιθυμίας και συνήθειας, ακριβώς όσο χρειάζεται. Παρ' όλο που φαίνεται εύκολο το *γνώθι σαυτόν*, αυτό είναι το πιο δύσκολο απ' όλα.²⁰⁸ Η γνώση του εαυτού είναι η γνώση της φύσης ολόκληρου του κόσμου, η οποία είναι αδύνατη χωρίς τη φιλοσοφία, όπως μας υποδεικνύει ο Θεός.

Ο ήλιος, η σελήνη και τα άλλα αστέρια είναι θεοί, διότι σε αυτά επικρατεί το θερμό στοιχείο, το οποίο είναι αίτιο της ζωής.²⁰⁹ Ο άνθρωπος ανήκει στο ίδιο γένος με τους θεούς, εφόσον συμμετέχει στο θερμό στοιχείο. Γι' αυτό το λόγο ο θεός προνοεί για εμάς. Η ειμαρμένη είναι η αιτία για το ότι όλα τα πράγματα είναι έτσι ρυθμισμένα και ως σύνολο και ως μέρη. Οι ηλιακές ακτίνες περνούν μέσα από τον αέρα, είτε αυτός είναι ψυχρός είτε πυκνός. Οι Πυθαγόρειοι ονομάζουν τον αέρα «ψυχρόν αιθέρα» και τη θάλασσα και την υγρασία «παχύν αιθέρα».²¹⁰ Αυτές οι ακτίνες εισδύουν και στα βάθη και για τον λόγο αυτό δίνουν σε όλα ζωή. Όσα έχουν θερμά στοιχεία μέσα τους είναι ζωντανά, αλλά ψυχή δεν έχουν όλα. Η ψυχή είναι απόσπασμα από τον αιθέρα κι από το θερμό κι από το ψυχρό στοιχείο. Επειδή

²⁰⁶ Μακρής 1995:188

²⁰⁷ Μακρής 1995:188

²⁰⁸ Guthrie 1995: 16

²⁰⁹ Diels- Kranz 2007: 838,864

²¹⁰ Diels- Kranz 2007: 838

συμμετέχει και στον ψυχρό αιθέρα είναι διαφορετική από τη ζωή. Είναι αθάνατη, διότι είναι αθάνατο και εκείνο από το οποίο αποσπάσθηκε, ο αιθέρας.

Υπάρχουν οκτώ όργανα γνώσης: αίσθηση, φαντασία, τέχνη, γνώμη, φρόνηση, επιστήμη, σοφία και νους.²¹¹ Την τέχνη, τη φρόνηση, την επιστήμη και το νου τα μοιραζόμαστε με τους θεούς. Την αίσθηση και τη φαντασία με τα άλογα ζώα. Ενώ μόνο η γνώμη είναι δικό μας χαρακτηριστικό. Η αίσθηση είναι απατηλή γνώση που αποκτάται μέσω του σώματος, η φαντασία είναι η κίνηση μέσα στη ψυχή, η τέχνη είναι η έλλογη δημιουργία. Η φρόνηση είναι η συνήθεια της προαίρεσης που κρίνει την ορθότητα των σχεδιαζόμενων πράξεων. Επιστήμη είναι η συνήθεια εκείνων των πραγμάτων που μένουν πάντα ίδια. Σοφία είναι η γνώση των πρώτων αιτιών, ενώ νους είναι η αρχή και το θεμέλιο όλων των καλών πραγμάτων.

Ο Ηρακλείδης και οι Πυθαγόρειοι θεωρούσαν πως κάθε άστρο είναι ένας κόσμος, περιλαμβανομένης και της Γης και υπάρχει μια ατμόσφαιρα και ένας αιθέρας στο άπειρο διάστημα.²¹² Αυτές οι δοξασίες εισήχθησαν στους Ορφικούς Ύμνους, διότι αυτοί αναφέρουν το κάθε άστρο σαν κόσμο.

Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος, γιος του Μνησάρχου, ονομάζει πρώτες αρχές τους αριθμούς, με τις αναλογίες, τις αρμονίες τους και τα στοιχεία που αποτελούνται και από τα δύο και περιλαμβάνει επίσης τη Μονάδα και την Αόριστη Δυάδα.²¹³

Ο Πυθαγόρας όριζε την ύπαρξη του Θεού, «σαν μια ψυχή που περνάει παντού και διαχέεται μέσα σε όλα τα μέρη του σύμπαντος και σε ολόκληρη τη φύση, από την οποία όλα τα έμβια πλάσματα που έχουν δημιουργηθεί έλκουν τη ζωή τους.»²¹⁴

Και ο Πυθαγόρας, γιος του Μνησάρχου, φαίνεται ότι και ο ίδιος, σχετικά με την ενότητα του Θεού, είχε ιδέες όχι ανάξιες από την παραμονή του στην Αίγυπτο. Λέει χαρακτηριστικά πως η μονάδα είναι η πρώτη αρχή όλων των πραγμάτων και ότι είναι η αιτία κάθε αγαθού. Διδάσκει μέσω αλληγορίας ότι ο Θεός είναι Ένας και μόνος.²¹⁵ Αυτό καθίσταται φανερό από το ότι λέει πως η μονάδα ανήκει στη τάξη των πραγμάτων που γίνονται αντιληπτά μέσω του νου, ενώ το ένα ανήκει στους αριθμούς. Είχε πει χαρακτηριστικά: «Ο Θεός είναι ένας και αυτός ο ίδιος δεν υπάρχει, όπως νομίζουν μερικοί, έξω από τον κόσμο αλλά μέσα σε αυτόν, όντας πλήρως παρών σε ολόκληρο τον κύκλο και βλέποντας όλες τις γενιές, όντας το ρυθμιστικό στοιχείο

²¹¹ Guthrie 1995: 16

²¹² Guthrie 1995: 204

²¹³ Guthrie 1995: 204

²¹⁴ Guthrie 1995: 205

²¹⁵ Guthrie 1995: 205

όλων των εποχών και ο χορηγός των δικών του δυνάμεων και έργων. Η πρώτη αρχή όλων των πραγμάτων, το φως του ουρανού και πατέρας των πάντων, η νοήμων και εμψυχώνουσα ψυχή του σύμπαντος, η κίνηση όλων των σωμάτων.»²¹⁶

Ο φυσικός επιστήμονας Werner Heisenberg επισημαίνει ότι στις θεωρίες των Πυθαγορείων υπήρχε πολύς μυστικισμός ο οποίος είναι για εμάς δυσνόητος. Στο βαθμό όμως που οι Πυθαγόρειοι ενσωμάτωσαν τα μαθηματικά στη θρησκεία τους, έφτασαν σε ένα σημείο αποφασιστικής σημασίας στην εξέλιξη της ανθρώπινης σκέψης.²¹⁷ Η θρησκεία λειτούργησε ως συνεκτικός κρίκος μεταξύ επιστήμης και τέχνης. Ο μυστικισμός των Πυθαγορείων υπήρξε η γέφυρα ανάμεσα στα μαθηματικά και στη μουσική.

Η μουσική στον Πυθαγορισμό είναι αναπόσπαστο μέρος των μεταφυσικών του αναζητήσεων. Οι μουσικοί ήχοι προέρχονται από την ευρύτερη αρμονία κινήσεως των ουράνιων σωμάτων τα οποία παράγουν ήχους.²¹⁸ Οι Πυθαγόρειοι ερεύνησαν εμπειρικά τους ήχους και συνήγαγαν ορισμένα συμπεράσματα τα οποία συνέδεσαν με λόγους των αριθμών της τετρακτύος. Οι φθόγγοι είναι οι εξής κατά τις αναλογίες: υπάτη, μέση, παράμεση, νήτη.²¹⁹ Ωστόσο, οι μετρήσεις των Πυθαγορείων δεν είναι δυνατό να διαπιστωθούν, διότι επεμβαίνουν και άλλοι παράγοντες. Η βαθύτατη σύλληψη της σχέσης ανάμεσα στις μαθηματικές αναλογίες και στους ήχους, στους βασικούς μουσικούς ήχους, διαδηλώνει την πίστη των Πυθαγορείων στην παναρμονία η οποία διαπερνά τα πάντα.

Στα καθήκοντα των Πυθαγορείων ανήκε και η ενασχόληση με τη μουσική, καθόσον όφειλαν να ψάλλουν με τη λύρα ύμνους στους θεούς και να ευγνωμονούν τους ενάρετους (ὠιδαῖς χρῆσθαι πρὸς λύραν ἔυμνω τε θεῶν καὶ ἀνδρῶν ἀγαθῶν χάριν ἔχειν).²²⁰

²¹⁶ Diels - Kranz 2007: 865, Guthrie 1995: 205

²¹⁷ Μπέγζος 1992: 54

²¹⁸ Μακρής 1995:189

²¹⁹ Μακρής 1995:189

²²⁰ Μακρής 1995:189

Αποσπάσματα από τον Αριστοτέλη

Ο Αριστοτέλης λέει πως οι Κροτωνιάτες προσφώνουσαν τον Πυθαγόρα «Υπερβόρειο Απόλλωνα».²²¹ Ο Πυθαγόρας δίδασκε τους ανθρώπους ότι ο ίδιος είχε γεννηθεί από σπέρματα ανώτερα από εκείνα της θνητής φύσης.

Ο Αριστοτέλης αναφέρει στο έργο του για τη φιλοσοφία των Πυθαγορείων ότι οι μαθητές του Πυθαγόρα κρατούσαν στα άκρως απόρρητα μία αξιολογική κλίμακα: βαθμίδες του λογικού ζώου είναι πρώτα ο θεός, έπειτα ο άνθρωπος και κάτι άλλο όπως είναι ο Πυθαγόρας.²²² Οι Πυθαγόρειοι κι ο Πλάτωνας θεωρούσαν το Άπειρο πρώτη αρχή που υπάρχει αφ' εαυτής, χωρίς να συνδέεται με τίποτε άλλο, αλλά όντας το ίδιο το άπειρο στην ουσία του.²²³ Μόνο οι Πυθαγόρειοι το ανακάλυψαν μέσα σε όλα τα πράγματα που αφηρημένο, και υποστηρίζουν πως ότι βρίσκεται έξω από τον ουρανό, είναι Άπειρο.

Ο Αριστοτέλης σχολιάζει πως αυτό που βλέπει ως πυθαγόρεια δυσχέρεια στο να παραχθεί το Πρώτον Έν τό Πέρασ και τό Άπειρον.²²⁴ Εκείνο συνίστατο εις στοιχειώδες, καθαρό πυρ, το πλησιέστερο, όπως γνωρίζουμε από τον Παρμενίδη, προς το απόλυτο Ον. Ο Αριστοτέλης απαριθμεί τρεις τρόπους κατά τους οποίους οι Πυθαγόρειοι σπούδασαν να εξηγήσουν τη γένεσιν: δι' επιπέδων, επιφανειών ή σπέρματος.²²⁵ Ο πρώτος αναφέρεται στη θεωρία των πέντε κανονικών γεωμετρικών στερεών, ένα εκ των οποίων, η στοιχειώδης πυραμίς, χαρακτήριζε το πυρ. Αλλά αυτό είναι ύστερη ανάπτυξη της κλασσικής περιόδου. Ο δεύτερος τρόπος είναι η οργάνωση του χώρου και η σύσταση του πρώτου τρισδιάστατου όντος η οποία επιτυγχάνεται δια των επιφανειών ως ορίων των στερεών, διότι είναι το περίγραμμά που ορίζει μία διακεκριμένη χωρική ενότητα και η επιφάνεια του σώματος που συνιστά το όριο μεταξύ πεπερασμένου και απείρου. Η εκδοχή του σπέρματος παρουσιάζεται πολλά υποσχόμενη, καθώς συναρμόζει προς τη βιολογικοθηρησκευτική σκέψη της εποχής. Οι δύο πρώτες αρχές εις τον φερόμενο πυθαγόρειο Ιερό Λόγο ονομάζονταν Πρωτεύς και Χάος.²²⁶ Το Χάος χαρακτηρίζει κατάλληλα το πυθαγόρειο Άπειρον. Η πρωτεϊκή μεταμόρφωση αναφέρεται, με το συμβολικό χαρακτηριστικό τρόπο των Πυθαγορείων, στην ιδιότητα του σπέρματος να

²²¹ Diels- Kranz 2007: 231

²²² H. Diels, W. Kranz 2007: 232

²²³ Guthrie 1995: 207

²²⁴ Diels - Kranz 2007: 848,858,859, Πιέρρης 1992: 117, Vegetti 2003: 247

²²⁵ Πιέρρης 1992: 117

²²⁶ Πιέρρης 1992: 117

εμπερικλείει δύναμη, η οποία προκαλεί την ανάπτυξη και ολοκλήρωση του παραγόμενου όντος. Ο Πυθαγόρας όριζε τον αριθμό ως «'εκτασιν καί ένέργειαν τών έν μονάδι σπερματικῶν λόγων».²²⁷ Πως η άρρητη αρχή εκκρίνει γονήν, η οποία γονιμοποιεί το θήλυ Άπειρον παρέχει τον πρώτο τόκον, το αρχέγονον Εν, που και αυτό βρήθε κοσμικού δημιουργικού σπέρματος, αποτελεί μία πλήρως κατανοητή ιδέα στο δεδομένο πλαίσιο.²²⁸ Το νέο και πρωτογεννηθέν δρα ως Πέρασ, έλκει είτε αναρροφά το γειτνιαζόν άπειρο, το όριζει και μορφοποιεί έτσι ένα πρόσθετο καθορισμένο ον ως εικόνα εαυτού. Με την συνέχιση της διαδικασίας αυτής συμπληρώνεται η ολοσχερής αρμονική διακόσμηση του σύμπαντος, ο αυθεντικός, ουσιώδης Κόσμος.²²⁹

Πρώτος ο Πυθαγόρας ονόμασε την περιοχή του σύμπαντος «κόσμον», λόγω της τάξεως που υπάρχει σ' αυτόν. Οι Πυθαγόρειοι ταυτίζουν το Άπειρο παρέχει πράγματα με ένα στοιχείο άπειρου. Ακόμη, υποστηρίζουν ότι το άπειρο είναι ουσία και το χωρίζουν σε μέρη. Ο Αριστοτέλης ο οποίος κρίνει τους Πυθαγόρειους, θεωρεί πως οι τελευταίοι θεωρούν τον αριθμό ουσία των πάντων, ταυτίζοντάς τον προς το άπειρο: Άλλ' αυτό τό άπειρον καί αυτό τό έν ούσίαν είναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται, διό καί αριθμόν είναι την ούσίαν άπάντων.²³⁰

Επίσης, σύμφωνα με τους Πυθαγόρειους υπάρχει ένα κενό το οποίο εισέρχεται στον ίδιο τον ουρανό από τον άπειρο αέρα, σαν αυτός ο ουρανός να αναπνέει.²³¹ Αυτό το κενό όριζει τις φύσεις των πραγμάτων, στο βαθμό που είναι ένας χωρισμός και ένας ορισμός των πραγμάτων που βρίσκονται μαζί κι αυτό ισχύει πρώτα στην περίπτωση των αριθμών, γιατί το κενό όριζει τη φύση τους.

Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε κυρίως με την πυθαγόρεια θεωρία για τους αριθμούς, που όμως επιχείρησε να ερμηνεύσει, με ένα τρόπο που έχει περισσότερο σχέση με την αριθμητική παρά με την αριθμολογία ή την αριθμοσοφία.²³² Με το ίδιο πνεύμα είχε γράψει και αυτοτελές έργο, για τους Πυθαγόρειους, που όμως δεν διασώθηκε. Ο Αριστοτέλης επίσης έγραψε για τον Πυθαγόρα: «Ο Πυθαγόρας πρώτα

²²⁷ Πιέρρης 1992: 118

²²⁸ Πιέρρης 1992: 118

²²⁹ Πιέρρης 1992: 118

²³⁰ Vegetti 2003: 85, Μακρής 1995: 179

²³¹ Guthrie 1995: 208

²³² Πανούσης 1992: 63

εργάστηκε πάνω στα μαθηματικά και την αριθμητική και κατόπιν κατέπεσε στην θαυματοποιία, όπου παρασύρθηκε από το Φερεκύδη».²³³

Οι Πυθαγόρειοι καταπιάστηκαν πρώτοι με τα μαθηματικά και όχι μόνο τα ανέπτυξαν, αλλά επειδή τους έγιναν δεύτερη φύση. Θεώρησαν ότι οι αρχές των αριθμών είναι αρχές των όντων.²³⁴ Κι επειδή σε αυτές τις επιστήμες οι αριθμοί έρχονται από τη φύση τους πρώτοι και επειδή νόμιζαν ότι στους αριθμούς έβλεπαν πολλές ομοιότητες με τα όντα και τα γεγονότα, περισσότερες από ότι στο πυρ, στη γη και στο νερό, έτσι στους ίδιους αριθμούς έβλεπαν τις συνθήκες και τις σχέσεις των μουσικών αρμονιών. Αφού όλα τα όντα φαίνονται να είναι τέλεια απεικόνιση των αριθμών και αφού οι αριθμοί είναι πρωταρχικοί σε ολόκληρη τη φύση, νόμισαν ότι τα στοιχεία των αριθμών είναι στοιχεία όλων των όντων και ότι ολόκληρος ο ουρανός δεν είναι παρά αρμονία και αριθμός.²³⁵ Όσες αναλογίες μπορούσαν να δουν μεταξύ των αριθμών και των αρμονιών, καθώς και στις μεταβολές, στα μέρη του ουρανού και στη γενική διάταξη του κόσμου, τις συγκέντρωσαν και τις περιέλαβαν στο σύστημά τους. Εάν τους έλειπε κάποια αντιστοιχία, προσπαθούσαν να την συμπληρώσουν, ώστε η θεωρία τους να έχει συνοχή. Επειδή η δεκάδα ήταν γι' αυτούς ο τέλειος αριθμός και περιέκλειε ολόκληρη τη φύση των αριθμών, έλεγαν ότι δέκα είναι και τα ουράνια σώματα. Επειδή όμως εννέα είναι τα ορατά, επινόησαν ένα δέκατο την αντιχθόνα.²³⁶

Φαίνεται ότι οι Πυθαγόρειοι θεωρούν πως ο αριθμός είναι η αρχή των πάντων και όχι μόνο σαν ύλη, αλλά και με την έννοια ότι καθορίζει τις μόνιμες ή τις παροδικές ιδιότητες και τις καταστάσεις τους και στοιχεία του αριθμού είναι το άρτιο και το περιττό.

Ο Πυθαγόρας υποστήριζε ότι η μία από τις πρώτες αρχές, η Μονάδα, είναι ο Θεός και Αγαθό, που είναι η πηγή του Ενός και είναι η ίδια Νοημοσύνη. Ενώ η αόριστη Δυάδα είναι δαίμονας και κακή, περιβάλλοντας εκείνο που είναι η μάζα της ύλης.²³⁷

Οι Πυθαγόρειοι αποκαλούν το χρώμα εκδήλωση της ύλης και τα σώματα υπόκεινται σε αλλαγή κατάστασης και είναι επ' άπειρον διαιρετά.²³⁸

²³³ Πανούσης 1992: 63

²³⁴ Guthrie 1995: 209

²³⁵ Guthrie 1995: 209, Vegetti 2003: 85

²³⁶ Guthrie 1995: 210

²³⁷ Guthrie 1995: 218

²³⁸ Guthrie 1995: 218

Όπως μας παρέδωσε ο Αριστοτέλης «στην αφετηρία της φυσικής επιστήμης της αρχαιότητας τοποθετείτε η αντίληψη των Πυθαγορείων, ότι τα όντα είναι αριθμοί».²³⁹ Ερμηνεύοντας κάποιος την αριστοτελική διατύπωση της πυθαγορικής θεωρίας με σύγχρονους όρους, τότε εννοείται ότι μπορούμε να ταξινομήσουμε και να κατανοήσουμε τα όντα, δηλαδή τα φαινόμενα, εφόσον τα ταυτίσουμε με μαθηματικούς τύπους. Αυτή η ταύτιση εκλαμβάνεται ως κάτι αντικειμενικό κι όχι ως μια αυθαίρετη ενέργεια της διάνοιάς μας. Προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι οι αριθμοί είναι η ουσιώδης υπόσταση των όντων είτε πως όλος ο ουρανός είναι αρμονία κι αριθμός.²⁴⁰ Με αυτό τον τρόπο υπονοείται κυρίως η τάξη του κόσμου.

Ο όρος «τάξη του κόσμου» βρίσκεται στο επίκεντρο της φιλοσοφίας του Heisenberg κι αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση της μεταφυσικής του.²⁴¹ Σύμφωνα με τον κορυφαίο Γερμανό φυσικό του αιώνα μας, η πραγματικότητα είναι κόσμος κι όχι χάος, δηλαδή σύνολο ομορφιάς και αρμονίας, τάξης και κάλλους. Η φυσική με τα μαθηματικά και το πείραμα, συλλαμβάνει τη μια όψη του κόσμου, την επιστημονική. Η τέχνη με την αφαίρεση και την ενόραση, διαθέτει μιαν άλλη πρόσβαση στον κόσμο, την αισθητική. Οι δύο αυτές προσβάσεις συναιρούνται σε μια τρίτη, τη μεταφυσική.²⁴²

Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της μεταφυσικής είναι η ενότητα της πραγματικότητας. Η μεταφυσική συνδέει τα διάσπαρτα τμήματα του κόσμου. Με τη φιλοσοφία ενοποιούνται γνώσεις και εμπειρίες που αποκτήθηκαν από την επιστήμη, την τέχνη και την πίστη. Ο κόσμος αποκτά μεταφυσική αρμονία χάρη στον ενοποιητικό ρόλο της φιλοσοφίας.

Μετά τη μαθηματική και την αισθητική αρμονία του κόσμου έρχεται ως επιστέγασμα και αποκορύφωμα η μεταφυσική αρμονία. Στην πραγματικότητα προϋποτίθεται η μεταφυσική και ακολουθούν στην έκφασή τους η μαθηματική και η αισθητική εκδοχή της αρμονίας του κόσμου. Η ενοποιητική λειτουργία της φιλοσοφίας αποκαλύπτεται στο τέλος της επιστήμης, στην έκβαση της τέχνης, στην έκλειψη της θρησκείας.²⁴³

Η μεταφυσική επιτελεί το λειτούργημα που δεν ασκείται ούτε από την τέχνη ούτε από την επιστήμη: την ενότητα του σύμπαντος. Η πραγματικότητα είναι

²³⁹ Μπέγζος 1992: 55

²⁴⁰ Μπέγζος 1992: 55

²⁴¹ Μπέγζος 1992: 55

²⁴² Μπέγζος 1992: 55

²⁴³ Μπέγζος 1992: 56

ενότητα, γι' αυτό συνιστά κόσμο, δηλαδή κόσμημα και στολίδι, διαθέτοντας αρμονία, τάξη και ωραιότητα. Τέχνη και επιστήμη προσφέρουν μια όψη των όντων, άλλοτε την αισθητική κι άλλοτε τη φυσικομαθηματική. Ο "τρίτος" συντελεστής που ενοποιεί το σύμπαν αναδεικνύοντάς το από το χάος στον κόσμο, είναι η φιλοσοφία.

Αυτό το λειτούργημα της φιλοσοφίας επιτελέστηκε για πρώτη φορά στην ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού με τόση ενάργεια και σε τέτοια έκταση (περιλαμβάνοντας τέχνη, επιστήμη και θρησκεία) από τον Πυθαγόρα. Γι' αυτό το λόγο ο Heisenberg, που χρονολογικά τοποθετείται στο άλλο άκρο της ευρωπαϊκής ιστορίας, δύομιση χιλιάδες χρόνια αργότερα, ακουμπά στην πυθαγορική παράδοση για να στηρίξει την κεντρική ιδέα της φιλοσοφίας του για "την τάξη του κόσμου".²⁴⁴

Heisenberg και Πυθαγόρας συμμερίζονται την αντίληψη ότι η πραγματικότητα συνιστά μια ενότητα, όπου κυριαρχεί η αρμονία. Γι' αυτό το μόνο όνομα που αρμόζει στο σύμπαν είναι ένα η ελληνική λέξη "κόσμος". Δεν είναι τυχαίο πως το ουσιαστικό "κόσμος" (Kosmos, cosmos) και το επίθετο "κοσμικός" (kosmisch, cosmic) διατηρούνται στις ευρωπαϊκές γλώσσες αμετάφραστα, για να επισημάνουν τη συμπαντική υπόσταση με την έννοια του κάλλους, της αρμονίας, της τάξης.²⁴⁵ Ο μεταφυσικός της αρχαιότητας αλλά και ο μεταφυσικός των Νέων Χρόνων πιστεύουν ότι η αρμονία του κόσμου διατυπώνεται με τρεις διαφορετικούς τρόπους: ως μαθηματική, μουσική και μεταφυσική αρμονία.²⁴⁶

Σε μία άλλη αναφορά του Αριστοτέλη στους Πυθαγόρειους λέει πως οι Πυθαγόρειοι κατέληξαν στην διαπίστωση του αριθμού ως αρχής, διότι τα στοιχεία του αριθμού είναι το άρτιο και το περιττό, αυτών δε των στοιχείων, πλέον στοιχεία το πεπερασμένο και το άπειρο. Ακόμη πως η μονάδα παράγεται ή εμπεριέχει και τα δύο κι όλοι οι αριθμοί παράγοντα εκ του ενός, συνάγεται ότι ο αριθμός είναι αρχή.²⁴⁷ Υπό αυτή την έννοια ο αριθμός θεωρείται ως ύλη στα όντα, αλλά και ως κατάσταση (πάθη τε καί "εξεις).

Ο Αριστοτέλης συμπεραίνει πως οι Πυθαγόρειοι λέγοντας τον αριθμό αρχή, παραδέχθηκαν δύο αρχές, το πεπερασμένο και το άπειρο, χωρίς να διανοηθούν να θεωρήσουν πως υπάρχει ή η γη ή το πυρ αλλά αποκλειστικά το άπειρο κι η μονάδα, εξ' ου και δίδασκαν πως αριθμός είναι η ουσία των πάντων.²⁴⁸ Ακόμη συμπληρώνει ο

²⁴⁴ Μάριος Μπέγζος 1992: 56

²⁴⁵ Vegetti 2003: 86, Μάριος Μπέγζος 1992: 56

²⁴⁶ Μάριος Μπέγζος 1992: 56

²⁴⁷ Νικόλαος Πολίτης 1992: 127

²⁴⁸ Diels - Kranz 2007: 848, 858, 859, Πολίτης 1992: 127

Αριστοτέλης πως οι Πυθαγόρειοι εικάζαν ότι το άπειρο είναι κακό ενώ το πεπερασμένο αγαθό. Κατά τον Αριστοτέλη η άποψη αυτή δεν υποστηριζόταν από όλους τους Πυθαγόρειους.

Η Πυθαγόρεια κάθαρση της ψυχής

Η κάθαρση της ψυχής από ό,τι είναι “εμπαθές κι άλογον” δεν αποτελούσε απλά ένα ειδικό χαρακτηριστικό του πυθαγόρειου τρόπου ζωής. Με αυτή ήταν ταυτισμένη αρχικά και η ίδια η θρησκευτική, η μυσταγωγική σοφία του Πυθαγόρα. Η δυϊστική του θεώρηση του θεϊκού και του ανθρώπινου στοιχείου ή της ψυχής και του σώματος μέσα στον ανθρώπινο μικρόκοσμο, καθώς και του πέρατος και του απείρου μέσα στο μακρόκοσμο του Παντός, την ιερή τετρακτύ, τη Δεκάδα, το Ένα.²⁴⁹

Αυτή η δυϊστική αντίληψη της εναρμόνισης και ένωσης των αντιθέτων, που συμμερίζονταν βασικά και άλλοι Προσωκρατικοί, στο κοσμολογικό κυρίως επίπεδο και τη Φύση, βρήκε την έκφρασή της από την πυθαγόρεια διδασκαλία. Η δυϊστική διδασκαλία υπαγόρευε την ανάγκη της εναρμόνισης και ένωσης του θείου και του ανθρώπινου στοιχείου μέσα στον άνθρωπο με την κάθαρση, με την ηθική και διανοητική καταξίωσή του.

Η κάθαρση ήταν η απαραίτητη προϋπόθεση για τους πυθαγόρειους, για να αποκαλυφθεί η εσωτερική θεϊκότητα του ανθρώπου, ώστε να εναρμονιστεί και να ενωθεί η ανθρώπινη και η θεία φύση. Μόνο με αυτή μπορούσε να επιτευχθεί η τελείωση και η λύτρωση του ανθρώπου από τις περιοδικές ανθρώπινες μετενσαρκώσεις.²⁵⁰ Για να τονισθεί συμβολικά η ενότητα της ζωής και η αδελφότητα όλων των ζωντανών ειδών, αρχή που συνδέεται στενά με το πυθαγόρειο δόγμα, τη μη κρεατοφαγία.²⁵¹

Αν και ο πυθαγόρειος δυϊσμός ήταν βασικά θρησκευτικός κι είχε στενή σχέση με τη διδασκαλία των Μυστηρίων, όμως ο Πυθαγόρας δεν ταυτίστηκε με τις παλαιότερες θρησκευτικές διδασκαλίες. Δεν περιορίστηκε ούτε στο μυθολογικό και οργιαστικό χαρακτήρα της κάθαρσης των πρώτων Βακχικών και Διονυσιακών Μυστηρίων ούτε στο μυστικό και τελετουργικό κανόνα ζωής του Ορφισμού.²⁵² Πάντα σε στενή σχέση με τη θρησκευτική σοφία των Μυστηρίων, έγινε ο εκφραστής τους σε ένα πολύ ανώτερο αλλά και διανοητικότερο επίπεδο. Αποκατέστησε την

²⁴⁹ Πανούσης 1992:59

²⁵⁰ Πανούσης 1992:59

²⁵¹ Guthrie 1995: 12, Diels- Kranz 2007: 237, Πανούσης 1992:60, Vegetti 2003: 80

²⁵² Πανούσης 1992:60

ενότητα της θρησκείας και της επιστήμης και άνοιξε όλες τις λεωφόρους για το ανθρώπινο πνεύμα.

Με την αξιοκρατική πολιτική διακυβέρνηση των πόλεων της Κάτω Ιταλίας ασχολήθηκε ιδιαίτερα ο Πυθαγόρας, ολοκληρώνοντας το “καθαρτικό” έργο του στο κοινωνικοπολιτικό επίπεδο, με τη συμμετοχή των φιλοσόφων και την προάσπιση των ελευθεριών αλλά και της αξιοκρατίας.²⁵³ Αυτή η διανοητική και ηθική κάθαρση αποτέλεσαν ένα βασικό και ουσιώδες ειδοποιό στοιχείο της πυθαγόρειας παιδαγωγικής και φιλοσοφίας. Ταυτόχρονα κατέστησαν απόλυτα συνειδητή και έλλογη τη θρησκευτική άσκηση στην απόκρυφη πυθαγόρεια πνευματική κοινότητα. Η καλλιέργεια της επιστήμης δεν ήταν αποκομμένη αλλά πήγαζε από τη θρησκευτική σοφία και συμβάδιζε με τον αυστηρό κανόνα της πυθαγόρειας άσκησης και αφιέρωσης. Ήταν ένα πρωταρχικό στάδιο στην συνθετική και συλλογική πυθαγόρεια άσκηση για την πραγμάτωση της αρετής και της αλήθειας. Ο ίδιος ο Πλάτων εκθειάζει τον Πυθαγόρα πως δημιούργησε έναν αληθινό τρόπο ζωής, μέσα στον οποίο τέθηκαν οι βάσεις για μια αυθεντική κάθαρση και αφιέρωση που συμπεριλαμβάνει ολόκληρη την ύπαρξη και τη ζωή που περιλαμβάνει τη διάνοηση και την επιστήμη.²⁵⁴

Με το να υπερακοντίσει η πυθαγόρεια παιδαγωγική τη μαγική σημασία της κάθαρσης της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, που απέκλειε κάθε ηθική σημασία και τις τελετουργικές πρακτικές των ορφικών έκανε ένα πρώτο πολύ αποφασιστικό βήμα. Με την ένωση της θρησκείας και της επιστήμης έκανε μια μεγάλη προσφορά στην εξέλιξη του ανθρώπινου πνεύματος. Απέδωσε ακέραιο το ηθικό και πνευματικό μεγαλείο μιας ολοκληρωμένης παιδείας και βίωσης εσωστρεφούς και εξωστρεφούς ταυτόχρονα.²⁵⁵

Απέδειξε πως μόνο με τη σωστή και συνδυασμένη άσκηση της θρησκευτικής σοφίας, της φιλοσοφίας και των επιστημών αλλά και της πολιτικής διακυβέρνησης, μπορεί να τελεσφορήσει η επιδίωξη του ανθρώπου για τελείωση και ολοκλήρωση. Και μάλιστα συνδυασμένη με τη σωστή διαιτητική, γυμναστική και ιατρική, που καλλιεργήθηκαν ιδιαίτερα από τον αρχικό Πυθαγορισμό.

²⁵³ Πανούσης 1992: 60

²⁵⁴ Anton 1992: 13, Πανούσης 1992: 60

²⁵⁵ Πανούσης 1992: 61

Το εγχείρημα της κάθαρσης και της ολοκλήρωσης για τους Πυθαγόρειους, τον Πλάτωνα και τους νεοπλατωνικούς ήταν διττό.²⁵⁶ Όπως αναφέρει ο Ιεροκλής στην εισαγωγή στα «Χρυσά έπη» των Πυθαγορείων: «Πρέπει λοιπόν πρώτα να γίνουμε άνθρωποι και μετά Θεοί. Τον άνθρωπο κάνουν οι πολιτικές (πρακτικές) αρετές, τον θεοποιούν οι επιστήμες (θεωρία) που οδηγούν προς την θεία αρετή».²⁵⁷ Αυτός ο σπάνιος συνδυασμός γνώσης και πνεύματος ηρωισμού που πέτυχαν οι Πυθαγόρειοι, είναι απαραίτητος για να μεγαλουργήσει ο άνθρωπος, αλλά και για να αποκτήσει μια πλήρη και ολοκληρωμένη αυτογνωσία.

Για την κάθαρση όμως δεν αρκεί μία ζωή, αλλά πολλές. Γι' αυτό το λόγο βασικό δόγμα της πυθαγόρειας διδασκαλίας είναι η θεωρία της μετεμψύχωσης. Η ψυχή προϋπάρχει του σώματος, ξεπέφτει σε αυτό και μεθίσταται διαδοχικά σε διάφορα σώματα ή άλλα έμψυχα όντα, έως ότου επιτύχει τη κάθαρση και την επάνοδό της στη μακάρια θεία έδρα της.²⁵⁸ Έτσι η ψυχή διέρχεται ένα διαδοχικό κύκλο κοσμικών μεταβολών που διαρκεί 3.000 έτη και οφείλει να καθαρθεί από το κακό, για να σπάσει τον ασφυκτικό κύκλο και να επανέλθει στην προτέρα, ααρχέγονη μακαριότητά της.²⁵⁹

Το πυθαγορικό “γ”

Το πυθαγορικό γράμμα που διχαλωτό απλώνεται, δείχνει τις δύο ατραπούς που ανοίγονται στη ζωή του ανθρώπου.²⁶⁰ Το δεξί κλαδί προς την ιερή αρετή οδηγεί παρ' όλο που είναι απότομο και ανώμαλο στην αρχή, καταλήγει στην ανάπαυση. Το άλλο είναι μεγάλο, φαρδύ και άνετο, αλλά από την κορυφή του πάνω σε βράχια ο ταξιδιώτης πέφτει. Εκείνος που στην αρετή κατευθύνεται με σκληρό μόχθο, ξεπερνώντας τον πόνο, αξία και φήμη αποκτάει. Όμως όποιος αναζητά τη μαλθακή πολυτέλεια και αποφεύγει το μόχθο των σπουδαίων πράξεων, πεθαίνει ατιμασμένος.

²⁵⁶ Πανούσης 1992: 61

²⁵⁷ Diels - Kranz 2007: 881, Πανούσης 1992: 61

²⁵⁸ Σχοινάς 1992: 165

²⁵⁹ Σχοινάς 1992: 165

²⁶⁰ Guthrie 1995: 230

Οι Ορφικοπυθαγόρειοι

Οι Ορφικοί οι οποίοι θεωρούνταν αιρετικοί σε σχέση με τους οπαδούς της επίσημης θρησκείας των αρχαίων Ελλήνων, συναντήθηκαν γρήγορα με τους Πυθαγόρειους. Βέβαια, τα γνωστά αποσπάσματα των Ορφικών καθώς και οι Ορφικοί Ύμνοι δεν ανήκουν καθ' ολοκληρίαν στους προ του Πυθαγόρα Ορφικούς.²⁶¹ Υπάρχουν όμως κείμενα των οποίων η αρχαιότητα είναι βεβαία και τα οποία πιστοποιούν τις σχέσεις μεταξύ των Πυθαγορείων και των Ορφικών. Πυρήνας της συνάντησής τους είναι οι κοινές μυστικές αφετηρίες οι οποίες συνεκφράζονται με την περί μετεμψυχώσεως θέση που προέρχεται από τους ορφικούς. Ο Πλάτων βεβαίωσε πως αυτή η θρησκευτική δοξασία είναι παλαιά. Η πίστη στη μετεμψύχωση προκύπτει και από τη σχέση της ψυχής προς τα αισθητά, από την ασκητική δηλαδή θεώρηση της ψυχής. Το σώμα είναι φρουρά κατά τον έν άπορρήτοις λεγόμενον περί αυτών λόγον, στην οποία οι θεοί τοποθετούν τον άνθρωπο.²⁶² Ως αθάνατη η ψυχή δε χάνεται με τη φθορά του σώματος το οποίο ως δεσμοτήριό της δεν είναι δυνατό να παραμένει αιώνια.

Η περί μετεμψυχώσεως δοξασία αναπτύσσεται από τον Πλάτωνα όπου και διαφαίνεται η ορφικοπυθαγορική της προέλευση.²⁶³ Ο Ολυμπιόδωρος αναφέρει πως ο παλαιός λόγος είναι Ορφικός και Πυθαγόρειος, ὁ πάλιν ᾿αγων τάς ψυχάς εἰς τό σῶμα, καί πάλιν ἀπό τοῦ σώματος ἀνάγων, καί τοῦτο κύκλω πολλάκις.²⁶⁴ Αυτή η κυκλική επιστροφή των ψυχών μπορεί να αναχθεί σε παλαιότερες απόψεις κοινής βασιλείας ανθρώπων και ζώων, αλλά παρουσιάζει πολλές δυσκολίες, δεδομένης της ρητής πίστεως των ορφικοπυθαγορείων στην πλήρη ανωτερότητα του ανθρώπου. Η ψυχή είναι αθάνατη, βεβαιώνουν και τα ορφικά αλλά και πυθαγορικά αποσπάσματα. Η αθανασία της ψυχής προκύπτει από τη σχέση της με το νοητό κόσμο ο οποίος θεωρείται άφθαρτος σε συσχέτιση με τον αισθητό.²⁶⁵ Ο τελευταίος είναι εικόνα, σχήμα, μορφή του πρώτου, δεσμεύοντάς τον ταυτόχρονα, στην επιστροφή, δε σημαίνει καταστροφή και αναγέννηση της ψυχής, αλλά συνέχεια. Άρα υπάρχει ένα αιώνιο στοιχείο το οποίο κοινωνεί με το νοητό και το οποίο τείνει να ερμηνεύσει ενοθεϊστικά αν όχι μονοθεϊστικά το ειδωλολατρικό σύμπαν.²⁶⁶

²⁶¹ Μακρής 1995:190

²⁶² Μακρής 1995:190

²⁶³ Μακρής 1995:190

²⁶⁴ Μακρής 1995:190

²⁶⁵ Μακρής 1995:190

²⁶⁶ Μακρής 1995:191

Οι Πυθαγόρειοι οι οποίοι τιμούν τον Ορφέα ως θεολόγο το διαμηνύουν. Ο θεολόγος μας παράδωσε μυστικές γενέσεις τῶν ἀγεννήτων.²⁶⁷ Ο χρόνος, κατά αναλογία προς τον Κρόνο, ανάγεται στην αιωνιότητα, ο Φάνης παρήγαγε τους ουρανοὺς και τη γη για να δείξει ἐξ' ἀφανῶν φανερούς, τη γένεση και τη δημιουργία. Η Νύξ των Ορφικών υποχωρεῖ και πρώτος καταλάμπεται οὐρανός ὑπὸ τοῦ θείου φωτός τοῦ Φάνητος, αφού η νύχτα ενώθηκε μαζί του.²⁶⁸

Η ορφικοπυθαγορική κοσμολογία προσπαθεῖ να εξομοιώσει το μυθολογικό-κοσμογονικό στοιχείο με την ενοθεϊζουσα ερμηνεία της. Πρόκειται για ερμηνεία καθαρὰ συμβολική, αφού η Δημήτηρ είναι Γῆ μήτηρ πάντων, η Κόρη, πηγή της Κορικής Τάξεως, είναι φύλακος παντός σπειρομένου, η Ίππα αποτελεί την ψυχή του παντός, αφού την ἔνωση και τη συμπλοκή των δυνάμεων γάμον οι θεολόγοι ονομάζουν. Η θεοπαράδοτος μυσταγωγία θέλει τους θεοὺς να αλλάζουν πολλά σχήματα και να παραμένουν ταυτόχρονα αναλλοίωτοι, αφού η δημιουργική αιτία βρίσκεται στον Φάνητα. Ένας είναι ο αυτογενής, όλα τα ἄλλα γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτόν (εἷς 'ἔστ' αὐτογενής, ἑνός 'ἔγκονα πάντα τέτυκται).²⁶⁹ Τα μυσταγωγικά χωρία της ορφικοπυθαγορικής θεολογίας είναι πολλά. Η κοσμολογία τους, παρά το ὅτι φαίνεται πως είναι μυθική-κοσμογονική, είναι ουσιαστικὰ συμβολική. Αισθητὰ ὄντα, μορφές, σχήματα, θεοὶ πρωτυπώνουν τις πλατωνικές ιδέες, τις ψυχικές καταλληλότητες ὅπως η μνήμη, η κρίση, η πρόνοια, η φαντασία.

Ορισμένα αισθητὰ αντικείμενα-σύμβολα: Η σφαῖρα είναι το κάλλιστον των στερεῶν, ο κύκλος το αρμονικότερο ἀπὸ τα επίπεδα σχήματα. Ο κώνος και ο ρόμβος, τα παίγνια και τα χρυσὰ μήλα των Εσπερίδων συνιστοῦν αξιοπρόσειτα σύμβολα. Ενώ καταστάσεις ζωῆς συμβολίζουν φυσικές μεταβολές: Γῆρας καὶ πᾶν τό μειούμενον 'ομοιον.²⁷⁰ Η αύξηση ταυτίζεται με τη νεότητα, η υγεία με την παραμονή του είδους, σε αντίθεση με τη νόσο η οποία εκφράζει τη φθορά. Το αλάτι συμβολίζει τη δικαιοσύνη, δεδομένου ὅτι διασώζει ὅ,τι παραλάβει.

Η αρμονία και η συμβολική αγγίζουν το ἦθος. Πρόκειται βέβαια για το ασκητικό ἦθος το οποίο επιβάλλει πολλές τυπικές ἀπαγορεύσεις για τη διατήρηση της ψυχικής καθαρότητας.²⁷¹ Κατὰ πρώτο λόγο η ἀρετή είναι αρμονία ἀναγόμενη στο ἀγαθό-Θεό. Η ἐνάσκησή της προϋποθέτει πιστότητα στη φιλία η οποία

²⁶⁷ Μακρής 1995:191

²⁶⁸ Μακρής 1995:191

²⁶⁹ Diels - Kranz 2007: 903, Μακρής 1995:192

²⁷⁰ Μακρής 1995:192

²⁷¹ Vegetti 2003: 82, Μακρής 1995:192

χαρακτηριζόταν ως έναρμόνιος ισότητα, ως τιμή στους θεούς, ως τήρηση των περίφημων ακουσμάτων. Τα ακούσματα διαιρούνται σε τρία είδη: Τα πρώτα (τί ἐστι) αναφέρονται στη γνώση των πραγμάτων. Τα δεύτερα (τί μάλιστα) αποσκοπούν στη γνώση των δικαιωμάτων, των σοφωτάτων, των καλλίστων. Τέλος, τα τρίτα ακούσματα τείνουν να φωτίσουν το ήθος, τη συγκεκριμένη συμπεριφορά, το τι οφείλουμε να πράττουμε (τί δεῖ πράττειν ἢ μή πράττειν) και το τι να αποφεύγουμε.²⁷² Με τα ακούσματα οι Πυθαγόρειοι συνδέονταν και συνιστούσαν πνευματική κοινωνία, προσεγγίζοντας τους ανθρώπους κατά το ήθος και όχι κατά τον πλούτο. Η αδελφότητα πραγματοποιούσε ενίοτε και το ιδανικό της κοινοκτημοσύνης, κατά το κοινά τὰ τῶν φίλων και τηρούσε και σύλλογο γυναικῶν.²⁷³

Οι συμβολικές εκφράσεις τους οι αναφερόμενες στο ήθος είναι γνωστές: Ζυγόν μή ὑπερβαίνειν= μην είσαι πλεονέκτης. Στέφανον μή τίλλειν= μη φθείρεις τους νόμους. Μήδ' ἐπί φοίνικος καθέζεσθαι= μη τεμπελιάζεις. Μήδ' ἀποδημοῦντα ἐπιστρέφεσθαι= μην επιμένεις σε αυτή τη ζωή όταν πεθαίνεις.²⁷⁴ Τα ακούσματα πιστοποιούν την ενότητα ήθους και γνώσης, επιδιώκουν όχι μόνο τη θεωρητική αλλά και την πρακτική-ηθική αρμονία και μαρτυρούν την ουσιαστική ενότητα θεωρίας και πράξης. Διακρίνουμε πως στους ορφικοπυθαγορείους κοινή πηγή της γνώσης, της πράξης και της αρμονίας είναι ο βαθύς θρησκευτικός-μυστικός παλμός. Υπάρχει βαθύτατη θρησκευτική εμπνοή η οποία αποκλήθηκε μυστική των Πυθαγορείων και η οποία βρίσκεται στην αφετηρία του όλου συστήματος. Οι Πυθαγόρειοι, παρά τις ασκητικές τους τάσεις και τις πολλές απαγορεύσεις-ταμπού, ενσωμάτωσαν στο σύστημά τους τα αρχέγονα στοιχεία ζωής (έρως, ἄρρεν, θήλυ), προσδίδοντάς τους συμβολική διάσταση και ηθική διαφάνεια.²⁷⁵ Όλα ανταποκρίνονται στην ατρεμὴν αρμονία, όλων η πηγή βρίσκεται στο εν-μονάδα και στα κοσμικά του σχήματα. Νοεῖν, λογίζεσθαι, πράττειν και αισθάνεσθαι εκφράζουν την αρμονία, την ενότητα, το θεῖο το οποίο μόνο η ενόραση συλλαμβάνει. Δηλαδή οι Πυθαγόρειοι προσεγγίζουν και τον Ηράκλειτο και τους Ελεάτες, αλλά η μέθοδός τους είναι διαφορετική.εμπλουτίζουν την πρωτοφιλοσοφική παράδοση με όλα τα στοιχεία του μυθικού πνεύματος τα οποία κατευθύνονται προς τη θεοσοφία και την αλχημεία, ορθώνοντας όμως τη μυστικοφιλοσοφική θέα κι ενόραση και διοχετεύοντας τη

²⁷² Μακρής 1995:193

²⁷³ Μακρής 1995:193

²⁷⁴ Μακρής 1995:193

²⁷⁵ Μακρής 1995:193

δύναμη της μυστικής στη σχέση νόησης του λόγου.²⁷⁶ Γι' αυτό το λόγο μόνο αφετηριακά ο ορφικοπυθαγορισμός ενέχει θεοσοφικά και αλχημιστικά στοιχεία, αλλά και υλοζωιστικές θέσεις. Ο φιλοσοφικός προσανατολισμός δεν είναι μόνο σαφείς, αλλά και καθοριστικός κι αυτό διαφαίνεται από την ιστορία της φιλοσοφίας.

Μια προσεκτική θεώρηση των πυθαγορικών θέσεων δεν προτυπώνει μόνο τον πλατωνισμό και τη μαθηματική σκέψη. Παρά την τυπική τους πιστότητα στη θρησκευτική παράδοση, κυρίως την ορφική, οι Πυθαγόρειοι προέταξαν το μυστικίζοντα φιλοσοφικό λόγο ο οποίος δεν είναι σύμφωνος με την θρησκευτική ορθοδοξία.²⁷⁷ Το σύμπαν τους ήταν μυστικά θρησκευτικό, οικουμενικό, ταυτιζόμενο με τις φιλοσοφικές του ιδέες. Είναι βεβαιο πως τα πυθαγόρεια μαθηματικά δεν είναι ακόμη τα μαθηματικά του Ευκλείδη. Εκφράζουν τη μέριμνα διάσωσης του νοητού, σημείου του πρωτείου του σε σχέση με το αισθητό, πιστοποιούν τη βαθύτερη θρησκευτική καταγωγή της σκέψης η οποία είναι μυστική. Η λογικομαθηματική δομή και λειτουργία του αισθητού των Πυθαγορείων αποτελεί την αφετηρία της δημιουργίας μεγάλων λογικομεταφυσικών παραδόσεων, με κύριο σκοπό το συσχετισμό του ενός με τα πολλά, του αισθητού με το νοητό.

Οι Πυθαγόρειοι τυπώνουν πρώτοι τη σχέση νόησης και αίσθησης διαμέσου των αριθμών οι οποίοι αποτελούν σημαίνουσες πνεύματος, έκφραση της λογικής σύλληψης της πραγματικότητας. Αυτή η κεφαλαιώδης για τη φιλοσοφία προσφορά των Πυθαγορείων είναι αξεπέραστη, παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες αρχίζουν στη φιλοσοφική σκέψη με τον Πλάτωνα κυρίως.²⁷⁸ Επομένως δεν είναι τυχαίος ο σεβασμός στην αυθεντία του Πυθαγόρα, όχι μόνο ανάμεσα στον κύκλο των μαθητών του αλλά και ευρύτερα. Το περίφημο «Αὐτός ἔφα παροιμιακόν εἰς τόν βίον ἦλθεν, σημειώνει ο Διογένης ο Λαέρτιος.²⁷⁹

Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης

Ο Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης, ιατρός και φιλόσοφος, άκουσε τον Πυθαγόρα, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Λαέρτιου: Καί οὗτος Πυθαγόρου διήκουσε.²⁸⁰ Επομένως ήταν σύγχρονος του Πυθαγόρα ή λίγο μεταγενέστερος. Ορισμένοι ιστορικοί της φιλοσοφίας τον εντάσσουν τους Πυθαγόρειους, χωρίς ωστόσο να είναι

²⁷⁶ Μακρής 1995:194

²⁷⁷ Μακρής 1995:194

²⁷⁸ Μακρής 1995:195

²⁷⁹ Μακρής 1995:195

²⁸⁰ Diels - Kranz 2007: 413, Μακρής 1995:195

βέβαιο ότι υπήρξε Πυθαγόρειος. Γνωρίζουμε πως ο Αλκμαίων αφιέρωσε το σύγγραμμά του στους Πυθαγορείους Λέοντα, Βροτίνο και Βαθύλλο.²⁸¹

Προσέγγισε τις πυθαγορικές απόψεις κατά τον Αριστοτέλη, χωρίς να ταυτισθεί με την αδελφότητα. Αποδεχόμενος τις εναντιότητες, δεν προσδιόρισε συγκεκριμένες συστοιχίες όπως οι Πυθαγόρειοι, αλλά αρκούταν σε προσδιορισμό αντιθέσεων, οἶον λευκόν μέλαν, γλυκύ πικρόν, ἀγαθόν κακόν, μέγα μικρόν.²⁸²

Κατά τον Αλκμαίωνα η ψυχή είναι αθάνατη, διότι μοιάζει με τα αθάνατα πράγματα.²⁸³ Ο ήλιος, η σελήνη, τα αστέρια κινούνται συνεχώς και γι' αυτό το λόγο είναι θεία και αθάνατα. Σύμφωνα με τον Αέτιο ο Αλκμαίων θεωρούσε την ψυχή φύσιν αὐτοκίνητον, επομένως αθάνατη.²⁸⁴ Τον ιατροφιλόσοφο απασχόλησε και το πρόβλημα του θανάτου των ανθρώπων, όμως η απάντηση είναι ασαφής. Οι άνθρωποι χάνονται επειδή δεν μπορούν να συνδέσουν την αρχή με το τέλος «Ὅτι οὐ δύναται την ἀρχὴν τῷ τέλει προσάψαι».²⁸⁵ Αρχή της ζωής θεωρεί ο Αλκμαίων τη γέννηση και τέλος το γήρας. Επομένως ανάμεσα στην αρχή και στο τέλος παρεμβάλλονται κι άλλες ηλικίες οι οποίες διασπούν την ενότητα, μη καθιστώντας τον ανθρώπινο βίο κυκλικό, έχοντα την αυτή αρχή και τέλος. Σε αντίθεση με τον άνθρωπο τα θεία είναι αθάνατα, γιατί κινούνται πάντα συνεχῶς αἰεί.²⁸⁶ Βέβαια οι κινήσεις είναι κυκλικές και στον άνθρωπο, η ἔλλειψη ομοιογενούς κυκλικότητας οδηγεί στην παλιγγενεσία.²⁸⁷

Η ουσιαστική διαφορά του ανθρώπου από τα άλλα όντα συνίσταται στο γεγονός πως ο άνθρωπος κατανοεί (ξυνίησι), σε αντίθεση με τα ζώα τα οποία μόνο αισθάνονται.²⁸⁸

Ο Αλκμαίων προσπάθησε να εφαρμόσει τις φιλοσοφικές του θέσεις στην ιατρική.

Η υγεία οφείλεται στην ισορροπημένη αναλογία των δυνάμεων, τοῦ ὑγροῦ ξηροῦ, ψυχροῦ θερμοῦ, πικροῦ γλυκέος καί τῶν λοιπῶν.²⁸⁹ ἄρα προϋποτίθεται ισορροπία και αρμονία, διότι σε αντίθετη περίπτωση η επικράτηση ενός μόνο στοιχείου, η μοναρχία, δημιουργεί την ασθένεια. Η υγεία είναι η σύμμετρη κράση των ποιοτήτων.

²⁸¹ Μακρής 1995:195

²⁸² Μακρής 1995:197

²⁸³ Μακρής 1995:197

²⁸⁴ Μακρής 1995:197

²⁸⁵ Μακρής 1995:197

²⁸⁶ Μακρής 1995:197

²⁸⁷ Μακρής 1995:197

²⁸⁸ Μακρής 1995:197

²⁸⁹ Μακρής 1995:197

Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η διαπίστωση του ιατροφιλοσόφου κατά την οποία όλες οι αισθήσεις συναρτώνται προς τον εγκέφαλο κι όταν αυτός κινείται είτε μεταβάλλεται, επέρχεται παραλυσία.²⁹⁰ Χωρίς τον εγκέφαλο δεν υπάρχουν αισθήσεις «ὁ τὰς αισθήσεις παρέχων τοῦ ἀκούειν καὶ ὄρᾶν καὶ ὀσφραίνεσθαι».²⁹¹ Η μνήμη προϋποθέτει τη λειτουργία των αισθήσεων για να ακολουθήσει η πρώτη γνώμη ακολουθεί η επιστήμη.

Αντιλαμβανόμαστε ότι ο φιλόσοφος προσπάθησε να συνδυάσει τις ιατρικές του απόψεις με τις φιλοσοφικές του θέσεις. Μεταγενέστερες πηγές αναφέρουν πως ο Αλκμαίων πραγματοποίησε και ανατομικές έρευνες χωρίς τις οποίες δε θα ήταν σε θέση να συνδέσει τον εγκέφαλο με τις αισθήσεις, με τη μνήμη και τη γενικότερη γνωστική διαδικασία.²⁹²

Παρά τα ελάχιστα αποσπάσματα διακρίνουμε τη συνάφεια που υπάρχει ανάμεσα στη φυσική και στη μεταφυσική του Αλκμαίωνα, με κύριο πεδίο αναφοράς την ανθρώπινη υπόσταση.

²⁹⁰ Diels - Kranz 2007: 416, Μακρής 1995:198

²⁹¹ Μακρής 1995:198

²⁹² Μακρής 1995:198

Συμπεράσματα

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο Πυθαγορισμός άσκησε πολύτιμη και μέγιστη συμβολή στην ανάπτυξη και την πρόοδο των μαθηματικών, της αστρονομίας και της μουσικής. Στον τομέα των θρησκευτικών και πολιτικών επιστημών, συνέβαλε στην εγκαθίδρυση αντιδραστικών, αριστοκρατικών και μεταφυσικών απόψεων στην κοινωνία όχι μόνο της Κάτω Ιταλίας, αλλά ακόμη και μέσα στη χριστιανική παράδοση.

Είναι βέβαιο ότι ο Πυθαγόρας άσκησε μεγάλη επίδραση στην ανάπτυξη της επιστήμης και ιδιαίτερα της φιλοσοφίας. Οι διδασκαλίες του Πυθαγόρα έχουν έρθει σε μας με πολύ μικρά αποσπάσματα και όχι άμεσα μέσα από τον ίδιο τον Πυθαγόρα. Ότι ξέρουμε για τις διδασκαλίες του καθώς επίσης και των Πυθαγορείων προέρχονται από ποικίλες πηγές μετά από το θάνατο του Πυθαγόρα. Σίγουρα, γνωρίζουμε πως ο Πυθαγόρας δίδαξε κατ' εξοχήν τα μαθηματικά και τους αριθμούς, γενικά.

Οι πυθαγόρειοι αφοσιώθηκαν στα μαθηματικά και ήταν οι πρώτοι στην ανάπτυξη αυτής της επιστήμης. Μέσα από την μελέτη των μαθηματικών, πίστευαν πως οι αρχές των μαθηματικών είναι οι αρχές όλων. Επειδή οι αριθμοί είναι κατά στη φύση πρώτοι, φαντάστηκαν ότι θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν στους αριθμούς και στα παράγωγα, περισσότερο παρά το πυρ, στη γη και στο ύδωρ και δεδομένου ότι φάνηκε σαφές ότι όλα τα άλλα πράγματα στη φύση διαμορφώθηκαν επάνω στους αριθμούς και ότι οι αριθμοί είναι τα τελευταία πράγματα σε ολόκληρο το φυσικό κόσμο και ολόκληρος ο κόσμος είναι μια αναλογία ή ένας αριθμός.

Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν πως η ψυχή δε χάνεται με τον θάνατο, αλλά ακολουθεί μια συνεχή διαδικασία μετενσάρκωσης, σε κατώτερες ή ανώτερες μορφές ζωής κάθε φορά, έως ότου επιτευχθεί η τελική κάθαρση που οδηγεί τελικά στην αθανασία της. Γι' αυτό, τόσο με τα διδάγματα όσο και με τις ασκήσεις πειθαρχίας, καλλιεργούσαν τη φιλοσοφία της οποίας σκοπός είναι να καθαρίσει και να απελευθερώσει τον συσκοτισμένο νου από τα δεσμά του. Πίστευαν ότι μόνον ο νους μπορεί να φθάσει στη γνώση της Αλήθειας για τους Θεούς και τον κόσμο. Και ότι για να συμβεί αυτό χρειάζεται να τιθασευτούν οι ορμές του σώματος και η ταραχή που προκαλούν τα ερεθίσματα των αισθήσεων, ώστε να φθάσει κάποιος σε σταθερή ευδιαθεσία και εγκράτεια, απαλλαγμένος από πάθη κι ελαττώματα.

Τελειώνοντας θέλω να τονίσω το βασικότερο χαρακτηριστικό της Πυθαγόρειας πρακτικής που είναι ο σεβασμός. Είναι ο σεβασμός στους θεούς και στις παραδοσιακές λατρείες. Ο σεβασμός προς το νόμο. Σεβασμός στη φιλία, στους γονείς και στους προγόνους. Είναι ο σεβασμός προς τη ψυχή μας και προς τις ψυχές των άλλων, δηλαδή σεβασμός γενικά προς τη ζωή. Αυτά είναι κατά βάση η θεωρία και η πρακτική μιας Κοινότητας που δεν επιχειρούσε να ανατρέψει την καθεστηκυία τάξη και τους ατομικούς τρόπους ζωής αλλά να αναδιατάξει αυτούς με τρόπο ασφαλή, ακολουθώντας τις κατευθύνσεις της παραδοσιακής ηθικής και θρησκευτικής πίστης και πρακτικής.

Βιβλιογραφία

- Ι. Γ. Δελλής, *Εισαγωγή στη Φιλοσοφία*, εκδ. τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2002
- Ιάμβλιχος, *Προτρεπτικός επί φιλοσοφίαν*, εκδ. Ζήτρος, Αθήνα 2002.
- Νίκος Μακρής, *Οι Έλληνες φιλόσοφοι της αρχαιότητας και η φιλοσοφία*, εκδ. Σμπίλιας, Αθήνα 1995
- Μάριος Μπέγζος 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. ,Αθήνα-Σάμος
- Βασίλης Πανούσης 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- Ανδρέας Παπαμιχαλόπουλος 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- Μαρία Παπαθανασίου 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- Απόστολος Πιέρρης 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- Φώτιος Σχοινάς 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- Γιάννης Τζαβάρας 1992 στο Πυθαγόρεια Φιλοσοφία (Κ. Βουδούρης εκδ.) σ. , Αθήνα-Σάμος
- H. Diels- W. Kranz, *Οι Προσωκρατικοί, οι μαρτυρίες και τα αποσπάσματα*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2007
- Kenneth Guthrie, *Τα κείμενα των Πυθαγορείων*, εκδ. Πύρινος Κόσμος, Αθήνα 1995
- Peter Kingsley, *Ancient Philosophy Mystery, and Magic*, εκδ. Clarendon Paperbacks, Oxford 1996
- A.A. Long, *Οι Προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2005
- Edouard Schure, *Οι Μεγάλοι Μύσται*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1948
- Mario Vegetti, *Ιστορία της Αρχαίας Φιλοσοφίας*, εκδ. Τραυλός, Αθήνα 2003

Δικτυακοί τόποι

- <http://www.mikrosapoplous.gr>
- <http://el.wikipedia.org/wiki>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ.:2
Ο βίος των Πυθαγορείων.....	σελ.:5
Οι πολιτικές αξίες και ο Πυθαγόρας.....	σελ.:15
Πυθαγόρειοι και παιδεία.....	σελ.:22
Ο Εμπεδοκλής και ο πυθαγορισμός.....	σελ.: 30
Πυθαγόρας και Πυθαγόρειοι: Η φύση των αριθμών. Οι διδασκαλίες των Πυθαγορείων μέσα από τα αρχαία κείμενα	σελ.: 32
Αποσπάσματα από τον Αριστοτέλη.....	σελ.:47
Η Πυθαγόρεια κάθαρση της ψυχής	σελ.:52
Το πυθαγορικό “γ”	σελ.: 54
Οι Ορφικοπυθαγόρειοι.....	σελ.: 55
Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης.....	σελ.: 58
Συμπεράσματα.....	σελ.:61
Βιβλιογραφία.....	σελ.:63
Δικτυακοί Τόποι.....	σελ.:64